

Tartalom

MÉCSSES A TE IGÉD

HEGEDŰS ATTILA / Felszabadult nevetés	361
---------------------------------------	-----

FIGYELŐ

HAFENSCHER KÁROLY (ID.) / A reménység szolgálatában	362
REUSS ANDRÁS / Ember tervez	366
FABINY TAMÁS / Tegnap és ma és mindörökké	370
HARMATI BÉLA / A budapesti LVSZ-nagygyűlés utóélete	372
BOLERATZKY LÓRÁND / Észrevételek a Lutheránus Világszövetség 1984. évi budapesti nagygyűlésével kapcsolatban	377
TÓTH-SZÖLLŐS MIHÁLY / Négy év erős munka – két hét kimerítő szolgálat	379
PÓSFAY GYÖRGY / Hogyan éltem meg a budapesti nagygyűlést az LVSZ munkatársaként?	380
TRAJTLER GÁBOR / Zenei élet az LVSZ budapesti nagygyűlésén	382
KEVEHÁZINÉ CZÉGÉNYI KLÁRA / Gyülekezeti látogatások az LVSZ-nagygyűlés idején	383
BOLLA ÁRPÁD / Néhány személyes emlék az LVSZ budapesti nagygyűléséről, 20 év után	384
BENCE IMRE / Jegyesoktatás a budavári gyülekezetben	385
SZEBIK IMRE / Hitismeret felsőfokon	389

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

LÁZÁRNÉ SKORKA KATALIN / Szentháromság ünnepe után 18. vasárnap	392
BÁRDOSSY TIBOR / Szentháromság ünnepe után 19. vasárnap	393
SOLYMÁR PÉTER / Szentháromság ünnepe után 20. vasárnap	395
LÁSZLÓNÉ HÁZI MAGDOLNA / Reformáció ünnepe	397
BARANYAI TAMÁS / Szentháromság ünnepe után 22. vasárnap	398

Felszabadult nevetés

Ha tehát a Fiú megszabadít titeket, valóban szabadok lesztek. (Jn 8,36)

Sajnos nem emlékszem már, melyik filmben láttam azt a jelenetet, amely egy fiúiskolában, egy internátusban játszódik, valamikor a Monarchia idején, egy jellegzetesen porosz, a gyerek megalázásán alapuló iskolában. Ez az iskola egyszerűen arra jó, hogy megalkuvó, álszent, büntudattól gyötört, önálló véleményalkotásra alkalmatlan állampolgárokat neveljen. (Aki olvasta az *Iskola a határon*, az talán érti, érzi, hogy miről beszélek.) A film egy pontján látjuk, hogy egy kilenc-tíz éves kisfiú álldogál a fal mellett és káromkodik. Magában suttogva sorolja a férfi és női nemi szervek neveit, a gyermeknemzés argó szavait, a *prostituált* szó szinonimáit. Mindezt csak dachból, azt a gyerekes örömet élvezve, hogy ha máshogy nem is, de így, a falhoz lapulva szembeszállhat egy őt megalázó rendszerrel – sutytyomban lehet végre rossz, kimondhat csúnya szavakat.

Ez az emlék sajátosan keveredik bennem egy olvasmányélménnyel, Drewermann katolikus „fekete bárány” teológus, pszichológus könyvével, a *Klerikusokkal*, amely a katolikus papság lelki állapotáról szól. Kiemelek ebből a könyvből egy részletet, amely nagyon megfogott: „Minden autoriter rendszer kitermel egy jellegzetes hivatalnokréteget, amelyet a dicsőítés és megvetés, szeretet és gyűlölet, függőség és lázadás [...] érzelmeinek jelentős ambivalenciája jellemez, ami legjellegzetesebb formájában azokban a viccekben jut kifejezésre, amiket a »nép« mesél csúcson lévő vezetőiről. Nem lenne minden haszon nélkül való, ha valaki összegyűjtené az évtizedek során felhalmozódott vicceket, amelyeket a klerikusok szoktak egyházi és jubileumi ünnepek alkalmával a konviktusi vagy a szemináriumi időkből hosszantartó nevetések közepette emlékeztükbe idézni – a fekete humor apokalipszise keveredne ki belőle.”

Milyen jó, hogy ez nem ránk vonatkozik! – gondoltam, amikor először olvastam ezt a szöveget. Nem a nevetés nem vonatkozik ránk, hanem a motiváció. Milyen jó, hogy mi tudjuk, nem uralkodik rajtunk a struktúra, hanem csak eszköz, hogy a Luther által emlegetett jó rend megmaradjon. Milyen jó, hogy mi túl vagyunk ezen, hogy mi a Krisztustól kapott szabadság állapotában csak és kizárólag azért poénkodunk magunk között, mert megszabadultunk az egyéniségünkre terhelődő, azt felőrölni vágyó elvárásoktól, mert tudjuk, hogy Jézus nem azt akarja, hogy nyája arctalan tömeggé váljon, hanem egyenként és személyi-

séggként szereti az övéit. Mi önnön szabad gesztusainkkal nem frusztrációnkat akarjuk kiengedni önmagunkból, csak élünk a keresztény ember szabadságával. Legalábbis remélem.

Mert azért van bennem egy kis félsz. Biztos, hogy a szabadság gesztusaival való élés nem dac, nem bizonyítása annak, hogy mi *azért is* megtehetjük? Vajon amikor felhangzik egy „egyházi vice”, ez valóban csak annyit jelent, hogy tudjuk, miértünk van az egyház szervezete, és nem mi vagyunk a szervezetért – s biztos, hogy nem azért, mert – ahogy Drewermann írja – „az élet az, ami egyfajta vitális ellenállás formájában bosszút áll az elnyomásáért”.

Nem akarom a nevetés, a beszólások létjogosultságát elvitatni magunktól. Nem akarom, mert közép-európai-ként nem is tudunk másként nézni a dolgokra, csak az ironia jelenlétében. Most sem akarok mást, csak figyelmeztetni magunkat, hogy a nevetés, ami a szabadság szimbóluma, kétfajta lehet. Születhet a megalázottságból, a félelemből, a nálunk nagyobb hatalmak elleni dachból. Ami azonban ebből megszületik, az nem több, mint a szabadság groteszk paródiája. Ez a cinizmus csak látszat-szabadság, ami annak a folyosón álldogáló, trágár szavakat maga elé suttogó fiúnak a tettehez hasonlít: nem lesz valóban szabad, csak azt hiszi, hogy az, mert megteheti, hogy csúnyán beszél. A szabadság, amely jelenlétének állandó bizonyítására szorul, nem szabadság.

Az igazi szabadság az, amiről Jézus beszél. Az, amelyik a félelemtől, a nálunk nagyobb és kegyetlen hatalmaktól való rettegéstől szabadít meg, amelyik tudja, hogy semmi nem fenyeget bennünket igazán, mert Isten *mindent* megtesz értünk – még saját Fiát is képes odaadni. Valódi szabadságban élni azt jelenti, hogy tudjuk: az igazi hatalom, amely valóban fölöttünk van, nem kegyetlen és embertelen, hanem Isten szeretetével teljes, és hogy minden más hatalom, legyen az akármilyen kegyetlen, eltörpül az igazához képest.

S ha ezt tudjuk, akkor már nevetésünk, a szabadság egyik legszebb megnyilvánulása is valóban a *szabadságból* fog megszületni – nem az elnyomottságból, nem a cinizmusból, hanem egyfajta nagyvonalúságból, abból a tudatból, hogy nem kell rettegni: jó kezekben vagyunk. Isten kezében. *Amen.*

Megemlékezések az LVSZ 1984-es budapesti nagygyűléséről

HAFENSCHER KÁROLY (ID.)

A reménység szolgálatában

A Lutheránus Világszövetség Budapesten tartotta 1984-ben nagygyűlését

Páratlan esemény a Magyarországi Evangélikus Egyház életében. Erre emlékezünk a húszéves évforduló alkalmából. Bizonyos, hogy sem 1984 előtt, sem utána nem tarthattunk volna ilyen világgyűlést az akkor még szocialista Magyarországon. A budapesti nagygyűlés a reménység jegyében folyt, hiszen fő témánk, mottónk is ez volt: *Krisztusban reménység a világ számára*, vagy más fordítás szerint: *Krisztusban reménység a világotért*. Az altémák is eszerint rendeződtek: *Krisztusban reménység a teremtettség számára; Krisztusban reménység az emberiség számára; Krisztusban reménység az ember számára*.

Az 1984. július 22-től augusztus 5-ig tartó világgyűlés a maga egészében a Krisztusban való reménység jelévé vált.

Voltam ugyan 1984 előtt kétszer is világgyűlésen mint egyházunk delegációjának tagja, Minneapolisban 1957-ben és Dar es Salaamban 1977-ben, mégis a budapesti világgyűlés áll ma is legközelebb hozzám, hiszen itthon lehettem és otthon érezhettem magam a Lutheránus Világszövetség családjában. Nem is álmodtam azelőtt, hogy ilyen méretű, jól szervezett világgyűlést tudunk tartani. Kisebbségi egyház lévén és a vasfüggöny mögötti helyzetünkől adódóan nagy merészség volt meghívni és felelősen ellátni az evangélikusság nagy családjának képviselőit. Úgy érzem, beérett a magyar részvétel és hozzájárulás az LVSZ munkájában, és minden adódó kérdés, feszültség és probléma ellenére egyházunk népe jól vizsgázott. Öt világrész evangélikusai ismerhették meg nemcsak a Budapest Sportszarnokban tartott alkalmakat, hanem gyülekezeteink nagy részét, istentiszteleti életünket, a templomba járás külföldinél magasabb arányszámát, éneklő evangélikus testvéreinket, magyaros vendégszeretetünket, a gyülekezetek kedves ajándékait. Akárhová csak elkerültem azóta a nagyvilágban, az 1984-es világgyűlés külföldi résztvevői mindenütt hálásan és örömmel emlékeztek a budapesti nagygyűlésre. Talán csak néhány külföldre szakadt hazánkfiá fanyalgott, hibákat keresett, „bölcse” tanácsolt, hogyan is kell élni egyházunkban. *Bratgaard* svéd püspök mondta nekem egyik reggelen a program megkezdése előtt: „Károly, ne légy szomorú a kritikai megjegyzé-

sek miatt, örülj annak, hogy hazátok határain túl nem alakult külön exil-egyház, és nem történt olyan, mint például az észt és lett evangélikus egyház kettészakadása.” Többen voltak azonban azok, akik velünk együtt éreztek, örültek és hálát adtak a világgyűlés lehetőségéért.

A reménység nemcsak témaként, de biztató valóságként, hitünk gyümölcseként nem csupán az előző hat világgyűlésen, hanem már 1923-ban Eisenachban a Lutheránus Világkonvent megalakulásánál is döntő szerepet játszott.

A LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG ELŐTÖRTÉNETÉBŐL

Pontatlan, ha az LVSZ történetét 1947-től kezdjük bemutatni, hiszen évtizedekre, sőt egy egész évszázadra megy vissza az evangélikusság nagy családján belül az egységtörekvések sora. Már közvetlenül az I. világháború befejezése után az evangélikusság vezető személyiségei úgy érezték, hogy sokfelé szakadt a 16. században gyakran emlegetett egyetértés népe, nincs meg az a nagy konszenzus, amit hitvallási irataink emlegetnek, hiszen a történelem és a helyi körülmények sok eltérő vonást alakítottak ki az egyes nemzeti vagy regionális evangélikus egyházak arcán. Mégis maradtak olyan közös vonások, amiket ha kellőképpen hangsúlyozunk, egymásra találhat az evangélikus egyház sok tagegyháza, bárhol is éljen a Föld keletén. Szakértők emlegették, hogy a hitvallásokhoz való hűség, a Krisztus-központúság, a Szentírás jellegzetes kezelése, a részben közös énekkincs, az azonos istentiszteleti elemek, Luther pozitív értékeinek átvétele mind-mind hozzájárulhat az evangélikus egység felfedezéséhez, kibontakozásához. Nem kell tehát mást tennünk, mint a meglévő egységet bemutatnunk. Az *Eisenachban 1923 nyarán* összehívott *Lutheránus Világkonvent* első ülése ezt tudatosította. A nagy létszámú – a német, skandináv és észak-amerikai – evangélikus egyházak képviselői leültek egymás mellé, noha évekig talán „ellenségként” szemben álltak egymással, immár a reménység jegyében

együtt tudtak imádkozni, tanácskozni, ígét hallgatni és a szükségben levőkön segíteni.

Ugyanez elmondható a következő ülésről is, amit 1929-ben Koppenhágában tartottak, valamint az 1935-ös párizsi ülésről is, ezt nálunk kevésbé szokták emlegetni. Arra, hogy megalakulhasson az LVSZ, még 1947-ig várni kellett a II. világháború közbejötté miatt. A kényszerűségből félbemaradt folyamat ekkor teljesezhető ki. Újra a reménység jegyében ültek össze nemcsak az úgynevezett nagy egyházak, hanem a kisebbségi vagy szórványegyházak képviselői is egy semleges ország egyetemi városában, Lundban. Jellemző, hogy az egyik kulcselőadás címe ez volt: *Krisztus a világ reménysége*. Ezt az előadást S. W. Saverimuthu indiai lelkész testvérünk tartotta.

Az LVSZ előtörténetével kapcsolatban már itt megjegyzem, hogy egyházunk 1923-tól minden alkalommal, képviseltette magát például Raffay Sándor bányakerületi püspök ígéhirdetéssel szolgált. Még nálunk sem ismeretes a köztudatban, hogy 1927-ben a Lutheránus Világkonvent végrehajtó bizottsága Budapesten ülésezett. Az akkori Evangélikusok Lapja az egyetemes felügyelő köszöntését közölte, s benne ezt a mondatot: „Mindez meghozza majd reményünk szerint mielőbb a Lutheránus Világszövetséget (!), amely mint végcél lebeg lelki szemeink előtt... Nem bukkanhatnak fel legyőzhetetlen nehézségek!” Az Evangélikus Naptár 1977-es évfolyamában részletesen közöltem megemlékezést erről a budapesti vb-ülésről. Már ekkor világossá vált (1927), hogy valamit tenni kell a jelen nemzedék tagjainak, hogy átadhassák az atyák örökségét a következő nemzedéknek. Felvetődött a kérdés, mit tud az evangélikusság sajátos hozzájárulásként adni a világkereszténység életéhez? Hogyan tud segíteni a sok helyütt tapasztalható szociális nyomorúságban és újra meg újra feléledő nemzetközi feszültségben? Mit jelent a segítség, ha többet akarunk adni, mint alamizsnát? Ha ezeken az előzetes találkozásokon még Európa állt a központban, a gyarmati rendszert szinte természetesnek tartották, keresztény és pogány népeket emlegettek, legfeljebb csak vendégként vagy érdekességként volt jelen a harmadik világ néhány képviselője, és az információs szolgálat a maihoz képest minimális volt, mégis csírájában megtalálhatjuk mindazokat a kérdéseket és válaszereséseket, amiket 1947 után a világggyűlések felvetettek. Egyre változó, bonyolult világunkban az evangélikusság megpróbált lépést tartani az öt világrész kérdéseivel, bűneivel, és kereste a megfelelő segítséget.

VILÁGGYŰLÉSÉRŐL VILÁGGYŰLÉSRE: LUNDTÓL BUDAPESTIG

Mind a hat világggyűlés a reménység jegyében született, így tudtak együtt örülni, együtt gondolkodni, együtt tervezni, egymást segíteni. Így érkeztünk el a hetedik állomáshoz, a budapesti világggyűléshez.

Lund 1947 a feltérképezés alkalma volt. A világggyűlés témája is ezt mutatja: *Az evangélikus egyház a mai világban*. Itt már foglalkoztak a világháború alatt elárvult missziói állomásokkal, noha a munka folyt tovább, a német misszionáriusok helyét például svédek vették át, mégis a huszonkét különböző országból, 49 tagedyházból a 184 küldött megérezte, hogy hamarosan a misszió felfogásában és gyakorlatában alapos változás következik be. A küldöttek elhatározták, hogy állandó szervezet hoznak létre, nem csak időnként és esetlegesen megszervezett alkalmakat. Egyenrangú, szabad társulásnak és nem szuperegháznak vagy evangélikus Vatikánnak akarták a Lutheránus Világszövetséget. Legyen az a fórum, ahol a tagedyházak egymással véleményt és tapasztalatot cserélhetnek, lelkileg és anyagiilag szükség esetén egymást segíthetik. Ezen a fórumon felerősödhet az ökumenikus mozgalomban való részvétel identitásunk tartásával, de nyitottan a párbeszédre. A lund-i világggyűlés világosan kifejezésre juttatta az egész világgért érzett felelősségét, bűnbánattal állapította meg mulasztásait a világháború megakadályozásában, és hirdette a szeretet tevékenységre ösztönző parancsát, amely 1947-ben sürgős és komoly segítségnyújtásra kötelezett minden tagedyházat.

Hannover 1952 – a második világggyűlés – főtémája: *Az élő ige a felelős egyházban*. Sokak számára kínos volt az a helyzet, hogy küldő országuk a náci Németország ellen harcolt, és most Németországban, a volt ellenség hazájában kell ülésezni. A kiengesztelődés nehéz feladatát gyakorolta a világggyűlés minden résztvevője. A németek hátlásak voltak a megelőlegezett bizalomért, és valódi keresztény vendégbarátságot akartak mutatni minden résztvevő iránt. Egyik küldött így jellemezte: „állandó Te Deum-hangulatban voltunk”. Három csomópont körül alakult ki a megbeszélés: teológiai, missziói és világggyűlési problémák kezelése. A rendezvény a későbbi Kirchentagokra emlékeztetett. A világggyűlésen éles pengeváltások is történtek. A kétségtelenül antifasiszta Berggrav norvég püspök felelősségre vonta a Kelet-Európában élő egyházakat, köztük minket is, miért nem vonultak olyan nyílt ellenállásba, mint Norvégiában vagy az egykori német Hitvalló Egyházban. Természetesen a legtöbb résztvevő előtt nyilvánvaló volt, hogy a norvég példát másolni nem lehetett.

Minneapolis 1957 világggyűlése már az új világban, amerikai körülmények között zajlott. Főtémája: *Krisztus megszabadít és egyesít*. Előkerült a szekularizáció égető kérdése, a faji kérdés problematikája, a gyarmatosítás korának vége. Érzékelhető volt, hogy túl vagyunk a fehér ember egveduralmán. Még érződött a hidegháborús atmoszféra, az erősödő feszültségek sora, tragikus híreket kaptunk a világméretű szegénységről, éhezőkről, menekültekről, irástudatlanságról. Erősödött az óvatosan politizáló evangélikusság szociális felelősségtudata is. Addigi legnagyobb anyagi vállalkozásába fogott az LVSZ: Etiópiában egy messze su-

gárzó rádióállomás felállítását határozták el. A címben szereplő „megszabadít” szót a színesbőrűek világából érkezők nem csak teológiailag értették, mint ahogyan az „egyesít” szót is az egész emberiség egységére is vonatkoztatták.

Helsinki 1963 – az LVSZ negyedik világgyűlése – fő témájában: *Krisztus ma*, az evangélikus hit sajátos tartalmát kívánta megfogalmazni. Valójában ez nem sikerült, különböző teológiai irányok más és más definíciókat tartottak kívánatosnak. Jelentős elhatározás született egy ökumenikus kutatóintézet (Strasbourg) felállítására. Az atomcsend-egyezmény és a faji megkülönböztetés ellen szóló irat mindenfajta diszkriminációt elítélt. Helsinkiben már minden ötödik delegátus a harmadik világból jött, és nem is maradt néma küldött.

Evian 1970 világgyűlése eredetileg a braziliai Porto Alegrebe készült, de a katonai kormány jelenléte és brutalitása miatt az észak-európai evangélikusok kérésére egy, a genfi központhoz közel eső francia városkába kellett áttenni. Fő témája: *Elküldettünk a világba*. A hatvanas-hetvenes évekre jellemző „világ felé fordulás” az egész nagygyűlés légkörét meghatározta. A nyilvánvaló politikai és gazdasági problémák, valamint a nukleáris fegyverkezés, az emberi jogok többféle értelmezése kikerülhetetlenül a konferencia asztalára került. Világossá vált, hogy az LVSZ sem foglalkozhat „steril témákkal”, hanem – noha tudja elsődleges feladatát, az evangéliumhirdetést – arra is kötelezett, hogy megszólaljon konkrét kérdésekben, sürgős döntéseket hozzon, ha szükséges. Lund óta nem hallott vagy látott mértékben foglalkoztak szociális problémákkal. Több delegátus (például a norvég küldöttek) már attól félt, hogy az LVSZ lassan elveszíti teológiai jellegét és politikai testületté alakul. Különleges vonása volt az eviani nagygyűlésnek, hogy az egyik előadást *Willebrands* bíboros, az akkori Egységtitkárság vezetője tartotta. Az ifjúsági delegátusok száma jelentősen nőtt.

A VI. világgyűlés Afrikában, a Tanzániai Egyház meghívására Dar es Salaam-ban volt 1977-ben. A fő téma: *Krisztusban új közösség*. Minden résztvevő tapasztalta, hogy az Egenlítő közelébe kerültünk. Afrikai elnököt választottunk, afrikai gyülekezeti és társadalmi háttérben zajlott ülésünk. A klimatikus viszonyokat éppen olyan nehéz volt megszokni, mint az egyik legszegényebb ország lakosainak Európához nem hasonlítható nyomorát. Mögöttünk volt Vietnám, de a távol-keleti feszültségek sem szűntek meg, Dél-Afrika minden ENSZ-határozat ellenére gyakorolta az apartheidpolitikát. Az afrikaiak gyanakvoan tekintettek a helsinki záróokmányra (1975): Mit jelent az európai összefogás? Reális veszélyként jelentkezett a teremtett világ pusztítása. Eldől, hogy a római katolikus egyház távol tartja magát az EVT-től, de folytatja a dialógust velünk. Status confessionis helyzetét jelentették be az afrikai delegátusok, mind *Buthelezi*, mind *Kibira* püspök az egyház mai babiloni fogságának nevezte a rasszizmus minden jelenségét. A világgyűlés tagjai mégsem lettek pánik rabjai, hanem reménységgel vállalták a különböző hidépítési szolgálatot.

Így érkezünk a budapesti nagygyűléshez. Mind a hat előző világgyűlés megmutatta, hogy a Magyar Evangélikus Egyház hozzájárulását komolyan veszik az evangélikus nagy családban, hajlandónak mutatkoznak nemcsak adni, de elfogadni is, és már sokunkban felvetődhetett, hogy a következő világgyűlést talán Kelet-Európában lehet rendezni.

AZ LVSZ NAGYGYŰLÉSE BUDAPESTEN

Budapest 1984. A Dar es Salaam-i ülés után is megtanultuk, hogy saját dolgainkat sem Genfben, sem Hannoverben, sem Amerikában, sem Afrikában helyettünk senki sem intézheti. Kérdéseinket megválaszolni, feladatainkat teljesíteni csak mi magunk tudjuk. Egyre inkább felnőtt keresztényekké váltunk, akik igével irányított lelkiismeretünkre, hitünkre és józan értelmünkre vagyunk utalva. Kaphatunk vádaskodást, szervilis egyháznak minősíthetnek, amely kiszolgálja a társadalmi rendet, de feltételezett negatív jelenségek mellett mégis lehet saját véleményünk, szavunk és cselekedetünk. Megköszönhetjük a nagy egyházak támogatását, szeretetszolgálatunknak nyújtott segítségét, ösztöndíjainkat, a Tanulmányi Osztály könyvsegélyét, de mindez nem vonhatja kétségbe, hogy partnerek vagyunk. Így visszatekintve 1923-tól 1984-ig jelentősnek tarthatjuk, hogy a Magyarországi Evangélikus Egyház jelenlétével mindenki számolt. Azt is észrevették, hogy számunkra az LVSZ többet jelent, mint a többségi egyházaknak, és felcsillant a reménység, hogy közösen tanulhatunk egymástól és kölcsönösen gazdagodhatunk. A kétirányú forgalom mindenütt egészséges kölcsönhatást érvényesít a szekularizáció világában, ami nemcsak a szocialista rendszerben tapasztalható, hanem Nyugat- és Észak-Európában is.

Ilyen körülmények között éret be az *alkalmas idő* (kairosz) egy világgyűlés megrendezésére. A reménység jegyében vendéglátó egyház lehettünk, akik nem akarnak többet mutatni annál, mint amijük van, de ez a kincs nem kevés, hiszen az evangéliumból sugárzó életet jelenti. Jelenlétünk különböző bizottságokban, előkészítő dolgozataink Hannover óta mind arra mutattak, hogy a kelet-európai tömbben mi lehetünk alkalmasak egy ilyen hatalmas rendezvény szervezésére.

Néhány adat: 315 szavazatra jogosult résztvevőt regisztráltak 97 tagedyházból. 50 tagú LVSZ-stáb jött Genfből. 270 sajtó- és médiareprezentáns dolgozott. 1500 tanácsadó, megfigyelő, hivatalos vendég volt jelen több mint 100 országból, mind az öt földrészről.

Kibira tanzániai püspök elnökölt *Anza Lema* segítségével. Az elnökségben *Hanselmann*, *Hsio*, *Preuss* püspök ült, valamint a főtitkár, a világgyűlés motorja, *Carl H. Mau*. Két fontos döntést hozott a szavazásra jogosult közgyűlés: két dél-afrikai fehér egyház tagságát felfüggesztették (Cape Church és Namibiai Egyház) apartheidpolitika és rasszista gyakorlat támogatása miatt (nem vállaltak

ugyanis szószék- és oltárközösséget színesbőrűekkel). A másik döntés az volt, hogy a delegátusok 40%-a a következő világgyűlésen női küldött legyen, a későbbi világgyűléseken pedig 50%-os női részvételt követeltek.

Az előadásokat Yoshiah Kibira elnök megnyitója után neves előadók tartották: *Dr. Klaus Peter Hertsch* az NDK-ból, *Dr. Emmanuel Abraham* Etiópiából, *Carl Friedrich von Weizsäcker* világhírű tudós Németországból, *Dr. Margaret Wold* az Egyesült Államokból, *Dr. William Lazareth* amerikai ökumené-szakértő. Meglepetést keltett a testvéregyházak köszöntése: a Református Világszövetséget *Lucas Vischer*, a római katolikus egyházat *Willebrands* bíboros, a világ Zsidó Kongresszusát *Gerhart M. Riegner* ny. főtitkár képviselte, egyben rövid előadást is tartott „Az egyház és a zsidó nép” címen, hivatkozva az LVSZ eddigi pozitív hozzájárulására ebben a témakörben. Anglikán és ortodox részről is hangoztak el üdvözlő szavak.

A világgyűlés különböző szekciókban dolgozott, ezek eredményét beszámolóikban tették közzé. A gyűlés helyzetét jól érzékelteti az a kijelentés a főtitkár ajkáról, amely így hangzott: „Egyre növekvő veszély idejében élünk, és a Lutheránus Világszövetségnek ebben a helyzetben kell a *reménység* jelévé válni.” Ez azt jelentette, hogy az LVSZ sajátos programját figyelembe véve állandóan szemmel tartja a körülöttünk lévő világ életét is.

Néhány előkerült kérdésre utalok még: szakadék Észak és Dél között, vallási pluralizmus – nemcsak keresztény felekezetek közötti különbségek, de világvallások és ideológiák pluriform világában élünk. A következő nemzedék és a jelen generáció közti különbség, a szekularizáció és globalizmus fokozódó terjedése, az oktatás, az egészségügy, a média új kérdései, a jövő víziója a múlt értékelése mellett, új struktúrák keresése a Világszövetség számára, esetleg a központ áthelyezése (NDK). Az emberi jogok és az Európai Unió tervbe vett kibővítése, a menekültügy változása, európai népvándorlás, a többség és kisebbség problémája egyházi és nem egyházi relációban, a Világszövetség konstitúciójának kiegészítése, a fegyverkezési verseny anyagi forrásokat emésztő folytatása, a drogfogyasztás, alkoholizmus terjedése stb.

A világgyűlésnek forró pontja volt az új elnök megválasztása. Az eredetileg négy jelöltből a második fordulóra csak kettő maradt: *Bodil Sølling* asszony, a Dán Egyház képviselője és *Káldy Zoltán* püspök, a MEE elnök-püspöke. A szavazatok aránya szerint a második fordulóban Káldy püspök 173 szavazatot, Bodil Sølling asszony 124 szavazatot kapott. Ugyanakkor a Világszövetség következő főtitkárjelöltje *Gunnar Stålslett* lett. A választás demokratikus körülmények között, jelentős többséggel történt Káldy püspök javára. Az ellenzék a diakóniai teológia erőltetését, erőszakos mentalitást kifogásolt, mások Ordass püspök rehabilitációjának teljességét hiányolták. A választás után szívélyesen üdvözölte az új elnököt választási ellenfele, a Világszövetség másik két elnökjelöltje: David Preuss (USA) és Roger Nostbakken (Canada). Megválasztása után az új

elnök többek között a következőket mondta: „Hosszú beszéd helyett szívből jövő köszönetemet fejezem ki a bizalomért... A mostani pillanathoz vezető út számomra szenvedés útja volt, sokat szenvedtem előítéletektől és rágalmaktól, de most elfelejtem, ami mögöttem van, és minden tölem telhetőt megteszek azért, ami előttem van, egyenest futok a cél felé, a jövőre tekintve... Tudom, hogy minden energiánkat, sőt saját magunkat is fel kell áldoznunk és napról napra az önmehtagadás útját kell járnunk... Könyörgök Istenhez, erősítsen meg és tegyen képessé arra, hogy a kereszt és feltámadás útján járjak, és hogy elnöként ne a magam akaratát, hanem az övét kövessem...” Végül a később sokat idézett befejező mondata így hangzott: „Megígérhetem, hogy nem a magam útján akarok járni, hanem munkatársak közösségében és csapatban kívánok dolgozni. Biztos vagyok abban, hogy lehetetlen egyedül vezetni egy ilyen nagy közösséget, mint az LVSZ. Isten áldjon meg és tartson meg mindnyájunkat továbbra is kegyelmében!” Ezt az utolsó néhány mondatot angol és német kommentárok egész sora elemezte.

A budapesti világgyűlés Üzenete így zárult: „Itteni gyűlésünk és a megtapasztalt vendégszeretet megmutatja, hogy Krisztus egyházában bizalmunk lehet egymásban és hidakat tudunk építeni népek között politikai és ideológiai szakadékok felett is.” Ez a mondat is a *reménység* jegyében született.

HÚSZ ÉV UTÁN

Azóta húsz év telt el. Megtörtént a várva várt politikai változás, a berlini fal leomlott, több új lehetőséghez jutott az egyház, sok minden kedvezően változott. Bővült a szolgálat tere. Sok mindent azonban elfeledtünk. Ezek az írások arra valóak, hogy a résztvevők emlékezzenek, a következő nemzedék pedig hiteles tájékoztatást kapjon.

E cikk írása előtt meghallgattam az LVSZ hivatalos magánoszalagját angol és német változatban a világgyűlés summázataként, elolvastam a világgyűlésről kiadott több mint 330 oldalas jegyzőkönyvet, végignézttem a Lutheránus Világszövetség 50 éves jubileumára kiadott 550 oldalas történeti áttekintést (*From federation to communion*), amelynek előkészítése közben J. H. Schjorring dán professzor előzetes konzultációt tartott velünk (Nagy Gyula, Harmati Béla, Hafenschér Károly, Pósfay György) 1995 februárjában. Végignézttem az egyes világgyűlések anyagát, sőt az albumokban összegyűjtött sok-sok fényképet, melyekről régi ismerőseim tekintettek rám. Többen közülük már elmentek minden halandó útján. Megmelegedett a szívem, elhomályosult a szemem, újra végigéltem az 1984-es világgyűlés örvendetes és nehéz perceit, és hálát adtam azért, hogy résztvevője lehettem mindannak, ami történt, egy páratlan eseménynek: Budapestre figyelt a világ evangélikussága, és reménységet kaphatott testvérek, kortársak hitéből. Hiszem az apostollal: „a reménység meg nem szégyenít”.

Ember tervez

Egy év a Lutheránus Világszövetség szolgálatában

MERÉSZ ÖTLET

Egy telefonhívással kezdődött. *Risto Lehtonen* finn lelkes, az LVSZ egyik osztályvezetője 1980 táján vetette fel *Káldy Zoltán* püspöknek, hogy mi lenne, ha a következő világgyűlést Magyarországon tartanák meg. Az ötlet megkeletkezését keltett, mert senkivel sem egyezett előzetesen, és először mindenütt inkább a fenntartások és kétségek kaptak hangot.

FENNTARTÁSOK ÉS KÉTSÉGEK

Voltak kétségek a Lutheránus Világszövetségben. Hiszen kellemetlen kelet-európai tapasztalatként tartotta számon, hogy az NDK egyházügyi államtitkára 1966-ban felajánlotta, Weimarban rendezzék meg a következő világgyűlést. A tárgyalások során igen határozott politikai feltételei voltak. Bár a megbeszélések mégis folytatódtak, a kelet-német kormány elállt a meghívástól. Újra és újra felvetődött, nem ismétlődik-e meg ez a helyzet? Nem hallgatták el azt az aggodalmat sem, hogy vajon mindenki megkapja-e a beutazási vízumot Magyarországra, és hogy az ország biztosítja-e a világgyűlésnek és résztvevőinek a korlátozás nélküli szólásszabadságot. Mások nem szeretnék volna, hogy olyan egyház legyen a világgyűlés vendéglátója, amelynek vezetői számukra nem elfogadható módon keresték és találták meg a túlélés lehetőségét egy világnézetileg ellenséges társadalmi rendben. Mivel korábban mindig többmillió tagosú egyház kapta a házigazdai megbízást, attól is tartottak sokan, hogy egy kis egyház esetleg nem lesz képes a feladat teljesítésére.

Kétségek voltak a Magyarországi Evangélikus Egyházban is. Egyáltalán nem volt bizonyos, hogy rendelkezünk-e a szükséges szervezőképességgel, és megvannak-e a külső feltételek. Hogy tapasztalatunk nincs, azt mindenki tudta. Felvetődött az is, hogy talán nem ilyen megfeszített munkát igénylő, demonstratív, reprezentatív feladatot kellene magunkra vállalni ahelyett, hogy saját egyházunk építésén fáradoznánk.

Minden bizonnyal lehetnek fenntartások az állam oldalán is. Hiszen nem volt addig még ilyen léptékű, ennyi külföldi és ennyi hazai résztvevőt megmozgató keresztény találkozó az országban. Még akkor is, ha a nyolcvanas évek légkörét nem lehet a korábbi évtizedekével összehasonlítani, aligha kívántak maguknak az állami vezetők

olyan eseményt, amely fejfájást okoz nekik, vagy amelynek az országra és társadalmi berendezkedésére nézve kedvezőtlen külföldi visszhangja lenne.

VÁRAKOZÁSOK

A kétségek és a fenntartások talán mindvégig megmaradtak, de a megfontolások végül mindenütt ahhoz a döntéshez vezettek, hogy 1984-ben Budapesten lesz a világgyűlés. A fő résztvevők mindegyikének megvolt a maga elvárása a világgyűléssel kapcsolatban. Az LVSZ esélyt látott arra, hogy Kelet-Európában megjelenhessék, és sok résztvevő jöhessen a szocialista országokból. A magyar evangélikus egyház számára elismerést jelentő kihívás volt a feladat, amelynek jó teljesítésére egyre többen szánták idejüket és erejüket. A messziről érkező hittestvérekkel megélhető közösség is sokak várához lett. Az állami vezetés is nyilván azt várta, sikerül megmutatni a világnak, hogy sokkal szabadabb ország ez, mint általában gondolják. Az idő előrehaladtával egyre inkább beszédtema lett a megválasztandó elnök személye is. *Káldy Zoltán* püspök – a korábbi világgyűlések tradíciójára hivatkozva – mindenfelé nagy elánnal képviselte meggyőződését, hogy elsősorban őt kell elnökjelöltnek tekinteni. Egyértelműnek vehetjük, hogy az állami vezetés is támogatta ebbéli törekvésében. Mint az evangélikus világgyűlés irodájának vezetője – angolul local director – természetesen nekem is megfordult a fejemben, hogy egy sikeres rendezés vajon mit hozhat nekem.

RENDEZÉS

Még a feladatokat sem láttuk igazán, hiszen majd négy év volt még hátra, amikor a kelenföldi gyülekezet tanácstermében először ült össze a magyar előkészítő bizottság, és találkozott *Carl H. Mau* LVSZ-főtítkárral. Nem is értettük igazán, mire gondolt, talán ő maga sem tudta egészen, amikor a világgyűlés jelentőségét ecsetelve kijelentette: egyházatok más lesz a világgyűlés után, mint volt előtte. Emlékszem *Káldy Zoltán* reagálására, hogy *Carl Mau* ne akarjon itt semmiféle változtatást.

Az előkészületek sok szálon futottak. Két évvel az események előtt nemcsak a szálláshelyek lefoglalása történt meg, de megszületett a megállapodás azok áráról is. Ekkor

a Hotel Stadion és a Budapest Sportcsarnok még készen sem voltak. Az utóbbi ugyan pazar lehetőségeket tudott nyújtani, de például 400 darab oktatási célokra használt asztalt a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem négy épületéből és közel 100 tanterméből gyűjtöttek össze és szállítottak oda. Pusztán technikailag sem volt kis feladat ennyi ember fogadása, szálláshelyre szállítása, étkeztetése. Ezekben a sokszor igen szívós munkát igénylő és hosszadalmas tárgyalásokban *Tóth András* közgazdász bizonyult nemcsak kiváló segítségnek, tárgyalónak, hanem olykor egészen bravúros szervezőnek is. Többször bejártuk az épülő Hotel Stadiont és az akkor szintén épülő, de azóta már tűzvész áldozatává lett Budapest Sportcsarnokot. Tárogató liftaknak és csupasz betonfalak között botladozva, tervrajzok fölé hajolva a kész épületeket próbáltuk elképzelni és eldönteni, vajon alkalmasak lesznek-e a világ evangélikusságának találkozója számára. *Tóth-Szóllós Mihály* volt a háznagy, aki a sportcsarnok helyiségeinek besztásáért volt felelős, *Trajtler Gábor* az egyházzenéért.

Az utolsó évben kaptam a megbízást, hogy a helyi előkészületek koordinátora legyek. Így álltam a Lutheránus Világszövetség szolgálatába, de csak szimbolikus értelemben, hiszen munkaadóm, akitől a fizetést is kaptam, továbbra is a mi egyházunk volt. Igaz, a fizetésemet megemelték, hogy mégis magasabb legyen, mint az előkészítő irodába felvett *Jákó Piroska* titkárnőé. Az evangélikus világyűlés előkészítő irodája a Deák téri gyülekezet sekrestyéjében kapott helyet, amelybe az elválasztó üvegfalat és ajtót akkor szerelték be. A világ változása jól érzékeltethető az iroda berendezésén. Nagy élmény volt számomra, hogy a telefonvonalat hetek alatt megkaptuk. A gyors kommunikáció miatt a genfi központ azt akarta, hogy telex-gép is legyen. Ezt is rövid időn belül üzembe helyezték. Volt, aki tudni vélte, hogy a német hadsereg ezeket a készülékeket használta a második világháborúban. Egyetlen egyházi hivatalban sem volt ilyen, ma már pedig nagyvállalatoknál sem található. Akkor még a mobiltelefon és a személyi számítógép szavakat sem ismertük. Voltak már fénymásoló gépek az országban, de egyházi kézben egyetlen egy sem. A mechanikus és elektromos írógépekkel együtt mindenütt szigorúan ellenőrizték használatukat. Az állami ünnepek előtt a legtöbb helyen el kellett zárni őket. Az LVSZ-ben már használtak számítógépeket, és hozni is akarták gépeiket. A genfieknek az jelentett problémát, hogy nekik nem volt megengedett a fejlettebb nyugati technika keletre vitele. A feladatot tudtommal úgy oldották meg, hogy minden bejelentés nélkül behozták, majd kivitték gépüket. A genfi központtal való számítógépes kapcsolathoz telefonvonalra volt szükség. Csodálkoztam, hogy a Posta minden kívánságot teljesíteni tudott. Hiszen családommal egy-egy költözés után kétszer is 8 évig kellett várakoznom, míg végre telefonhoz juthattam. A munkálatokba egyre többen kapcsolódtak be, kezdetben nyugdíjasok, majd teológiai hallgatók, míg végül 60 tagú magyar stáb működött a sportcsarnokban.

Állandóan visszatérő kérdés volt, hogy az egyházak küldöttei és a sajtó képviselői valamennyien megkapják-e majd a beutazási vízumot Magyarországra. Azonban nem csak olyan esetekre kellett gondolni, hogy valaki nem kívánatos személy itt. Az illetékesek egyre ismételték, hogy mindenki jöhet. Mint megtudtuk, akkor voltak olyan országok, amelyek úgy adták ki az útlevelet, hogy a világ összes országára érvényes, kivéve Magyarországot és a többi kelet-európai szocialista országot. Utóbbiaknak hazatérve kellemetlenségük származhatott volna abból, hogy Budapesten jártak. Ígéretet kaptunk, hogy ezeket a vízumokat nem útlevelebe, hanem betétlapra pecsételik.

A világyűlésen jelenlevők tájékoztatására a Lutheránus Világszövetség nemcsak sokszorosított és fénymásolt szövegeket akart kiosztani, hanem – az ezernél több hivatalos és a remélt sok száz nem hivatalos résztvevő számára – egy igazi újságot, napilapot is tervezett. Nem hittem magam sem abban, hogy az este hétkor leadott német, angol és magyar kéziratokból, valamint képekből másnap reggel nyolcra kinyomtatott újság készüljön úgy, hogy annak tartalmába senki sem szól bele. Nem az én hitem számított. Meg kellett próbálni. Az eredmény mégis lehangolt, amikor magam elé vettem a telefonkönyvet, és néhány napon át sorra hívtam a budapesti és főváros környéki nyomdákat. A nyomdák egy része csak könyvekkel foglalkozott és egyáltalán nem vállalt újságot, vagy nyomtattak újságot, de nem ilyen rövid átfutással. Utoljára hagytam a Szikra Lapnyomdát, amint akkor emlegették, az MSZMP pártnyomdáját, mert úgy gondoltam, ezzel eleve fölösleges próbálkozni. A Népszabadság impresszumában olvastam az igazgató – úgy emlékszem, Csöndes Zoltán – nevét és a telefonszámot. Egy titkárnő vette fel, és amikor mondtam, kit keresek, úgy tűnt, azonnal kapcsol. Hamarosan visszakérdezett, honnan keresem. A vezérigazgatónak elmondtam a problémát, és legnagyobb meglepetésemre azt válaszolta, hogy nincsen semmi akadály, a részleteket beszéljük meg munkatársaival. Így történt, hogy a világyűlés két hete alatt 13 lapszám készült el angolul, németül, magyarul és kis részben franciául, általában négy oldalon, 1.800 példányban, de a záró istentiszteletre nyolc oldalon és 4.000 példányban.

A nagygyűlés dokumentumait (az említett napilapon kívül) legkevesebb tíz másológépen 5,5 tonna papír felhasználásával készítették. (Néhány fénymásoló a befejezés után ajándékképpen egyházunk használatába került.)

A hivatalos küldöttek száma 1300 volt, ebből 261 akkreditált újságíró (köztük 77 magyar). A látogatók száma elérte a kétezret: legtöbben magyarok, utána a kelet-németek következtek.

A sportcsarnok berendezését *Pataky Dóra* belsőépítész tervezte meg, és az a faipari és kiállításépítő vállalat építette föl, amelynek *Bolla Árpád* rákospalotai lelkész is alkalmazottja volt. Az ő kérdése volt, alig néhány nappal a világyűlés kezdete előtt, hogy lesz-e az épületen kívül valamilyen felirat. A szöveg adódott: VII. Evangélikus Világ-

gyűlés. Hamar kiderült, hogy másfél méteres betűk szükségesek, ez pedig körülbelül 150 ezer forintba került (ezért egy 1500-as Lada gépkocsit lehetett vásárolni). Pénzzel nem rendelkezttem, Káldy Zoltánt kellett megkérdezni. Nem örült az összegnek, de magáévá tette a gondolatot. Állami engedélyt kérni nem volt időnk. Ma már különös ezt leírni, hiszen akkor még az is ellenőrző szemek előtt volt, hogy mi kerül egy templomi hirdetőtáblára. Az esemény nagyságrendje azonban egyszerűen túlszaladt mindazon, ami akkor elvárt és megszokott volt. A felirat akkor sok evangélikusnak adott bátorítást. A megnyitó istentiszteleten közel 13.000, a záró istentiszteleten körülbelül 10.000 ember vett részt. Felejthetetlen, ahogyan ennyi torokból valóban zengett az ének annak az orgonának a kíséretével, amelyet a megnyitás előtti éjszakán szerelt össze készítője, *Albert Péter* miskolci elektromérnök. A jelenlevők legtöbbje úrvacsorát vett, összesen kevesebb mint harminc perc alatt. A sportcsarnokban hetven helyen 1-1 magyar és külföldi lelkész, 1-1 leány és 1-1 fiú segítő osztotta az úrvacsorát azokból a készletekből, amelyeket egy költségkímélő ötlettel készítettünk el, és még ma is sok gyülekezetben használatosak.

Egy korábbi incidens miatt *Terray László* Norvégiában szolgáló magyar lelkész néhány évig nem kapott magyar beutazási vízumot. A norvég egyház ragaszkodott ahhoz, hogy ő is delegációjuk tagja legyen. Megkönnyebbültem, amikor értesültem, hogy a beutazási engedélyt megkapta, majd meg is érkezett. Már napok óta folyt a világgyűlés, amikor belépett és segítséget kért, mivel vízuma csak egy hétre, a program első felére volt érvényes. Nekem semmi befolyásom nem volt a ki- és beutazási ügyekre, ebben a helyzetben csak azt tudtam tenni, hogy felhívtam azt a főelőadót, akin keresztül az ilyen ügyek bonyolódtak. Egy norvég küldöttnek nem elég hosszú a vízuma, telefonáltam. Kitöltendő űrlapot adott, intézkedett, és *Terray László* maradhatott.

Sok előkészület történt a gyülekezeti látogatásokra. Kezdetben – ez az én szubjektív emlékem – erőteljesebb ösztökélésre volt szükség az egyházi vezetők részéről, de a lelkesedés egyre fokozódott, és a gyülekezetek és a lelkészek egyre inkább magukévá tették az ügyet. A közbeeső vasárnapon 900 vendég ment kisebb csoportokba osztva 112 gyülekezetbe. A vendégekkel való találkozás sokáig ható nyomokat hagyott a gyülekezetekben, számos tartós kapcsolat keletkezett. A külföldiek meghatottan beszéltek az eseményről még évek múltával is.

Sok – magyar és külföldi – részvevő fogalmazta meg, hogy mindez – a gyülekezeti látogatás, a bemutatkozás, a hivatalos állami fogadás a Parlamentben, az LVSZ régi elnökségének fogadása az állami vezetők részéről, valamint az egyházunk által rendezett fogadás – azért kapott nagy hangsúlyt, mert a vendéglátó egyház püspöke volt az elnökjelölt. Noha az előkészületek során ez ilyen közvetlenül nem fogalmazódott meg hivatalosan, megcáfolni sem lehet ezt a szempontot. Legfőleg azt kell hozzátenni,

hogy magyar – egyházi és állami – részről is sikeres világgyűlés volt a cél. Ez annyiban megvalósult, hogy akár a programok gazdagságát, akár a szervezés színvonalát, akár a kitűnő külső feltételeket még a következő világgyűléseken is emlegették.

Távolról sem lehet azt gondolni, hogy a rendezvény a vendéglátó egyház önreprezentációjára volt csupán alkalom. A Lutheránus Világszövetség az utolsó hónapokban már szinte hetente küldte megbízottait, akik az előkészületeket ellenőrizték és egyre újabb igényekkel, kívánságokkal álltak elő. Ezek közé tartozott, hogy a világgyűlés alkalom legyen sok kelet-európai evangélikus részvételére – akiknek egyébként nem volt alkalmuk ilyen találkozón részt venni –, a magyar egyháztagokkal való találkozásra, és mindenki számára az LVSZ munkájába való betekintésre. A genfiiek hozták magukkal a filmeket, a könyvkiadók postán küldték a könyveket, külföldi énekkarok is felléphettek. A két hét minden napján több program is várta a látogatókat és kísérőket, vagyis a nem hivatalos minőségben megjelenteket. Fényképképzés a kelet-európai egyházakról, Biblia-kiállítás, teológiai könyvkiadók kiállítása (1000 könyv 14 országból, amelyeket jórészt a segítő teológusok kaphattak meg), naponta filmvetítések a sportcsarnokban és egyházzenei hangversenyek budapesti templomokban, valamint tájékoztató a világgyűlés munkájáról. Minden ülésnapon kétszer is szerepelt egy-egy gyülekezet énekkara. A szervezési munka minden részletét húsz év távlatából már nehéz felidézni, de túlzás nélkül állítható, hogy csaknem minden igényt sikerült kielégíteni, s ez az akkori körülmények között valóban bravúros teljesítmény volt.

Magyarország 1984-ben – ma ezt sokkal jobban látjuk – már nem volt egészen az, ami korábban. Akkor azt gondoltam, hogy azért lehetséges sok minden, mert valahol fent kiadták az „ukázt” és a világgyűlés sikere ezt megkívánja, de utána majd minden visszatér a régi kerékvágásba. Erjedés zajlott már azonban a magyar társadalomban, hiszen nemcsak ellenzéki csoportok alakultak, hanem általában is szabadabban beszéltek az emberek. Felőtt egy fiatalabb, 1956 után született nemzedék, amely nem ismerte szülei korábbi tapasztalatait, és ezért nem értette, nem is akarta érteni félelmeit sem. Az NDK-ban már nyílt feszültségek voltak a katonai szolgálat megtagadása miatt, Magyarországon még csak suttogva beszéltek róla. Amikor egy gyenesdiási lelkészkonferencián előadásomban ezt igazán óvatosan magam is megpendítettem Káldy Zoltán jelenlétében, nagyon határozottan fejezte ki rosszallását.

Az idők változásának egyik jele volt számomra, amikor 1984 tavaszán *Grnák Károly*, az Állami Egyházügyi Hivatal főtanácsosa hívott irodájába. Arcról ismertem, de korábban személyes kapcsolatomban nem volt velem. Tudtam, hogy 1958-ban ő volt a Déli Egyházkerületben kinevezett miniszteri biztos. Az ÁEH egyik keményvonalasaként tartották számon. Ennek tudatában kerestem fel. A beszélge-

tés során hamar kiderült, hogy a világggyűléssel kapcsolatos sajtóttervet akar velem készíttetni. Amikor nem értettem, miért tőlem kéri, értésemre adta, hogy csak arról ír a magyar sajtó, illetve szól a rádió és a tv, amit az ÁEH javasol, és nélküle egyetlen mondat sem hangzik el, egyetlen kép sem jelenik meg. A beszélgetés során világossá vált előttem, hogy nem szűkíteni akarja a lehetőségeket, hanem szélesíteni. Ez érdekük maguknak, az egyháznak, és érdekünk nekünk is, az államnak, mondta. Így készítettem el először egy kétoldalas tervet, amely második találkozásunk nyomán négyoldalásra bővült, mert újabb és újabb ötletekkel állt elő. Érdekes lenne utánajárni, mi valósult meg belőle. Talán előrebocsátható az a feltételezés, hogy hazai egyházi esemény a szocialista korszakban nem kapott korábban ilyen nagy publicitást.

Hogy eközben bizonyos állami szervek nemcsak nyíltan, hanem titokban is kutakodtak és jelentéseket írtak, amint erről *Harmati Béla* írása beszámol, az is biztos. Az embereket azonban ekkor már nem internálták a Hortobágyra vagy Recskre, mai kifejezéssel ez a puha diktatúra ideje volt.

A mi egyházunk sem volt mindenben a régi. A világggyűlést megelőző ifjúsági találkozóra készülő magyar küldöttek előkészítőjén olyan fiatal is volt, aki nem rejtette véka alá ellenvéleményét. *Benczúr László* egy lelkésztalálkozáson megfontolandónak mondta, hogy egyházunk püspökének valóban kell-e vállalnia az elnöki tiszteletet, nem lesz-e ez egyházunk rovására. S persze ide tartozik *Dóka Zoltán* levele is, amely nem került ugyan a világggyűlés napirendjére, de sajtókonferenciákon, plenáris felszólalásokban mégis többen szóba hozták, és minden magyar igyekezett hozzájutni. Hatása túlnyúlik a világggyűlésen.

Nyilván az elnökjelöltség lehetősége is közrejátszott abban, de az egész világggyűlés atmoszférája miatt is fontos volt, hogy az LVSZ vezetői megemlékezést tartottak *Ordass Lajos* sírjánál. A részvételre Káldy Zoltánt is rávették, sőt magyarul idézte méltató szavait és fényképet közölt az eseményről a *Napról Napra* 1984. július 22-i száma. Akkor is nyílt titok volt, hogy még a szocialista országokban élő evangélikus egyházak delegátusai sem mind támogatják elnökjelöltségét. Akik ilyen elhatározással érkeztek, azokat aligha vette le lábáról ez a megemlékezés. Hallottunk arról, hogy a szlovákiai evangélikus egyház sem támogatta őt. *Horst Gienke* greifswaldi püspök pedig az NDK-ból érkező delegátusok nevében fejtette ki *Miklós Imrénél* tett látogatásuk alkalmával, hogy Káldy Zoltán elnökségét nem tudják elfogadni. *Olé Bertelsen*, Koppenhága püspöke, a Hilton Szállóban tartott fogadáson félrevont és megkérdezte, baj lenne-e, ha honfitársnőjét, *Bodil Søllinget* jelölnék az elnökségre. Nyugodt szívvel feleltem, jelöljék nyugodtan, nem hiszem, hogy ez problémát jelentene.

A világggyűlés sikere érdekében az LVSZ egyrészt ragaszkodott szólásszabadságához és nem engedett beleszólást sem tanácskozásaiba, sem határozataiba, sem választásaiba, másrészt – vannak erre utaló jelek – igyekezett elkerülni minden olyan tényezőt, amely konfrontációt eredmé-

nyezhetett volna akár a vendéglátó országgal, akár a vendéglátó egyházzal. A plenáris üléseken azonban mintegy ezer, különböző országból jött és szólásjoggal rendelkező küldött vett részt, akik közül igen sokan nagy tapasztalattal rendelkeztek, és elmondták érveiket.

Az elnökválasztás után Káldy Zoltán elmondott elfogadó nyilatkozata, amelyet tudomásom szerint Hafenschter Károly készített angolul, igen jó visszhangot keltett. Nem ezt a hangot ütötték meg a magyar stáb előtt elmondott dorgáló, erős kezű hangoztatott szavai.

SIKER

Amint utaltam rá, minden szereplőnek megvolt a maga elvárása és célkitűzése a világggyűléssel kapcsolatban. Elmondhatjuk, hogy valamennyi elvárás messzemenően teljesült.

A magyar állam bizonyította a világ evangélikusságának közvéleménye előtt, hogy képes biztosítani a szabad működés feltételeit, és azt is, hogy szerte az országban élnek a vallásszabadság lehetőségével az emberek.

A Lutheránus Világszövetség igen jó feltételek között tarthatta meg világggyűlését úgy, hogy nem volt bezárva egy konferenciaközpontba, hanem eleven és kölcsönös kapcsolatban lehetett az érdeklődők százaival, valamint a helyi egyházzal.

Hazai egyházunk igen sok tagja, lelkészek és nem lelkészek, idősek és fiatalok kapcsolódtak be a szervezés munkájába nemcsak a saját gyülekezetükben, hanem a sportcsarnokban is. Mindannyiunk számára nagy élmény volt tapasztalni, milyen sok energia szabadult fel az ügy érdekében. Ezt korábban talán el sem tudtuk volna képzelni. Hiszem, hogy ez jó értelemben vett evangélikus öntudatunkat is erősítette. Fülemben cseng az azóta elhunyt *Peskó György* orgonaművész szava: jó érzés volt evangélikusnak lenni. Még ha dolgozott is bennünk és köztünk az addigi reflex, mely szerint a vendégeknek csak a jóról szabad beszélni, nagy lépéseket tettünk abba az irányba, különösen a gyülekezetekben, hogy ne csak szép kirakatot, hanem a valóságot mutassuk.

Egy egészében sikeres világggyűlés házigazdájaként, ráadásul elnökké választásával Káldy Zoltán püspöknek is minden várakozása teljesült.

Jómagam sütkérezhettem egy sikeres világggyűlés szervezőjének szerepében, amíg találkoztam egykori külföldi résztvevőkkel és genfi stábtaggokkal, akik így eszembe juttatták mindazokat, akik a szervezésben itthon segítők voltak.

SZÍNEN A RENDEZŐ

Minden fontos szereplő célkitűzése megvalósult tehát. S mindenkié ugyanakkor tűnő epizód lett. Mert színen volt a Nagy Rendező is.

Mindaz, amit az akkori kormányzat talán elsősorban propaganda- (és bizonyára pénzügyi) megfontolásokból kivételes állapotként elfogadott, engedélyezett, már a következő hónapoktól észrevehetően és egyre inkább a mindennapi magyar élet valósága lett. A világgyűlés nem játék volt, bár akkor ezt még nem tudtuk, nem láttuk, hanem egy új korszak nyitánya.

Kelet-Európa kapuin igyekezett bejutni a Lutheránus Világszövetség, hogy az itt élő evangélikusok ügyét felkarolja, és kaput-ablakot nyisson nekik a világra. Nem csak a kapu nyílt ki. Megszűnt egész Kelet-Európa mint politikai fogalom.

Teljesültek az elnöki ambíciók, de nem adatott meg az elnöki munka.

Hazai egyházunk nemcsak egy feladatot látott el eredményesen, hanem megindult az az erjedés, amely arra kereste a választ, hogyan éljünk jobban lehetőségeinkkel, hogy tegyünk szert több lehetőségre, hogyan tehetünk többet egyházunkért.

Ami a magam ügyét illeti: kézenfekvő volt arra gondolni, hogy valamilyen módon kamatoztassam az eredményt további pályámon. Ez a gondolat egyre kevésbé foglalkoztatott, mert Isten egy másik elhatározást érlelt meg bennem. A világgyűlés befejezése, a nyári szabadság és a felkínált gondolkodási idő letelte után azzal a kéréssel álltam Káldy Zoltán püspök elé, hogy gyülekezeti lelkészként folytathassam szolgálatomat, és kész vagyok az ország bármely gyülekezetébe elmenni.

FABINY TAMÁS

Tegnap és ma és mindörökké

A Lutheránus Világszövetség 1984-es ifjúsági találkozásáról

AZ ELŐZMÉNYEK

Emlékezetem szerint 1980-ban, a Lutheránus Világszövetség vezető testületének augsburgi gyűlése során dőlt el, hogy Budapest kapja a következő világgyűlés rendezésének jogát. Sokan és sokszor leírták már, hogy ennek a döntésnek milyen egyházpolitikai jelentősége volt. Kétségtelen, hogy a nagyszabású találkozó Budapestre hívásában Káldy Zoltán püspök személyes ambíciói is szerepet játszottak. Ugyanakkor igazságtalanok lennénk, ha kizárólag az ő becsvágyát hangsúlyoznánk: két évtized távlatból biztos vagyok abban, hogy egyháza egészének akart jót. Felismerte, hogy a nagygyűlésre való felkészülés ürügyén igen jelentős lépéseket lehet tenni egyházunk szellemi-lelki megújulása érdekében. Elég, ha csak arra a sok templomtatarozásra utalok, amelyekkel a nagygyűlésig el kellett készülni. Káldy püspök kétségtelenül képes volt a maga módján „fanatizálni” az egyházi közvéleményt. Ma is emlékszem mozdulatára, amellyel mutatta: az egyház népétől 4, azaz négymillió Ft támogatásra van szükség. Hallatlanul nagy összeg volt ez akkoriban. A megpezdülő gyülekezeti életben egyre inkább fogalomná lett „az elvéesz”. (Igaz, hogy egy derék síófoki presbiterem, az azóta megboldogult Szűcs Feri bácsi következetesen „lévisz”-nek nevezte, de őtöle akkor egyaránt távol állt a farmer-nadrág és az evangélikus világszövetség...)

Ebben a vállaltan szubjektív írásban azért részletezem az indulás körülményeit, mert rá kell mutatnom: eredetileg „csak” a nagygyűlés szervezéséről volt szó, egy azt

megelőző ifjúsági gyűlésről kezdetben még senki nem beszélt. 1981-ben a Stuttgart melletti Urachban került sor egy olyan ifjúsági konferenciára, amelyen a „pre-assembly” igénye megfogalmazódott. A közel egyhetes találkozó végén – minden előzetes egyeztetés nélkül – be is választottak a tíztagú nemzetközi előkészítő bizottságba. Emlékszem, amikor Urachból hazatérve Káldy püspököt tájékoztattam a tervekről, igencsak meglepődött, és nyomatékosan hangsúlyozta, hogy „a genfiak” súlyosan hibáztak, hogy így a dolgok elébe mentek, és ebben az ügyben még igen nehéz tárgyalásokat kell folytatnia „az állammal”. Néhány hónappal később aztán ő jelentette be diadallal, hogy a nagygyűlést megelőzően ifjúsági találkozóra is sor kerül.

Ilyen előzmények után rendszeresen ülésezett a nemzetközi előkészítő bizottság: az üléseket hol Genfben, hol Berlinben, hol Budapesten tartottuk. A tízfős csapat többsége valamilyen képviselőben jelen volt az Egyházak Világtanácsa vancouveri nagygyűlésén is, amelyet ugyancsak megelőzött egy ifjúsági találkozó, ezért az ott nyert tapasztalatok is rendkívül értékesnek bizonyultak. Az LVSZ néhány évvel korábban felállított ifjúsági irodáját ekkor *Alf Idland* norvég lelkész vezette. Az ifjúsági találkozó előkészületeit az amerikai Joan Löfgren koordinálta. A szervezés során hamar körvonalazódott, hogy kiket hívunk meg. Egyrészt a 150, a világ különböző országaiból érkező *steward* (segítő) számára kívántunk egy „igazi” konferenciát biztosítani, másrészt a delegátusok ifjúsági küldötteit kívántuk így a nagygyűlés munkájára felkészí-

teni. Ennek eredményként 49 országból mintegy 300 fiatal vett részt a találkozón! A *Krisztusban most van a jövő* mottóval kapcsolódni próbáltunk a világgyűlés témájához, ugyanakkor alapvetően fiatalos hangot kívántunk megütni.

Igen sok értéket hozott felszínre a hazai előkészítő bizottság munkája is. A feladatmegosztás során minden munkágnak külön felelőse lett. Legtöbbünknek volt már némi tapasztalata az ifjúsági munkában és konferenciák szervezésében, ám ezek a méretek mindent felülmúltak. Nagyon jó volt a találkozóval kapcsolatos PR-munka: a harmonikus logó egyre több brosúrán, matricán, táskán és újságcikkben tűnt fel.

SOHA NEM LÁTOTT MÉRETEK

Szerencsésnek bizonyult a helyszín kiválasztása is. Az üléseknek és a közösségi alkalmaknak a budapesti Műszaki Egyetem E épülete adott otthont, ahol szinte korlátozás nélkül használhattuk a nagy előadótermet és a szemináriumi termeket.

A nyitó istentiszteletre 1984. július 12-én este fél 8-kor a Deák téri templomban került sor. Ennek gazdag és fiatalos liturgiáját a házigazda egyház állította össze. A részvétel minden várakozásunkat felülmúlta, hiszen a konferencia résztvevői mellett nagyon sok magyarországi fiatal eljött. A tömeg egyszerűen nem fért el a padokban – beleértve a két emeletnyi karzatot is –, ezért sokan a földön kuporogtak. *Hafenscher Károly* Deák téri lelkész hirdette az ígét három nyelven. Emlékezetemben nemcsak azt őrzöm, ahogy *Zsid 13,8-at (Jézus Krisztus tegnap és ma és mindörökké ugyanaz)* értelmezte, hanem azt is, hogy egyebek mellett George Orwell 1984 című regényére is hivatkozott, arra a felkavaró műre, amely abban az időben Magyarországon még tiltó listán volt. Az istentisztelet végén minden résztvevő egy szál virágot vagy egy gyertyát kapott, amelyet kezünkben tartva még sokáig énekeltünk a templom belső udvarában. Az már a korabeli viszonyokat jellemzi, hogy amikor néhány fiatal a kapun kívülre akart menni, akkor valaki határozottan terelgette őket visszafelé. Attól tartott ugyanis, hogy – éppen a templommal szemközti rendőr-főkapitányság előtt – demonstrációnak minősülne egy ilyen gyertyafényes éneklés.

NÉHÁNY NAP SZABADSÁG

Ezzel együtt néhány napig úgy éltünk, mintha szabad egyház lennénk egy szabad államban. A korabeli Magyar Népköztársaság – nyilván propagandisztikus céllal – azt a képet kívánta a zömében nyugati résztvevők elé tárni, hogy hazánkban korlátozás nélkül folyik az egyházi élet, benne az ifjúsági munka. Szegény kelet-európai résztvevők csak úgy kapkodták a fejüket, mi mindenre nyílt ak-

kor lehetőségünk. De magunk is meglepve tapasztaltuk, hogy amíg korábban egy-egy merészebb tervünk elé a tiltás sorompója csapódott, most szinte minden lámpa zöldet mutatott. Azelőtt külön engedélyhez volt kötve a legegyszerűbb fénymásolás is – most korlátozás nélkül ontották az erre az alkalomra beszerzett gépek az anyagokat. Szabadon mozogtak a filmesek, a nagygyűlésen napilap jelent meg. A hirtelen kitért keretek még egy olyan rögtönzött jelenetet is lehetővé tettek, amelyben – a hatalom packázását kifejezve – egy ízig-vérig kelet-európai rendőrt alakítottam... Egy másik alkalommal jelmezben a magyar történelmet jelenítettük meg a honfoglalástól kezdve a Hazafias Népfrontig, sok iróniával. Azért azt természetesen sejtettük, hogy szemmel tartanak bennünket. Feltűnt például, hogy egyszer csak olyan emberek is megjelentek – ismerősök és ismeretlenek egyaránt –, akik az előkészületek során hivatalosan nem kaptak szerepet. Aligha volt a véletlen műve, hogy a fő előadásokat tartó *Harald Brettschneider* NDK-s lelkész jegyzetei egyszerűen eltűntek... A radikális nézeteiről ismert drezdai ifjúsági lelkész a kelet-német hatalom számára különösen kellemetlen békeaktivistának számított. Elsősorban a mindenre elszánt lipcsei, drezdai és kelet-berlini fiataloknak volt köszönhető, hogy a záró nyilatkozat egyebek mellett utalást tett azokra a fiatalokra, akik besúgók céltáblái lettek. Talán érdemes volna az azóta részben hozzáférhető levéltári anyagokat végignézni annak megértésére, hogy a Kádár-rendszer és más kelet-európai országok titkosrendőrsége milyen szerepet játszott a világgyűlésen és az ifjúsági találkozón. Külsőleg nézve óhatatlanul hozzájárultunk „a legvidámabb barakk” képéhez. Nagyobb összefüggésekben – és két évtized távlatából – azt mondhatjuk azonban, hogy az Úristen az egyházi megújulás szolgálatába tudta állítani azokat az eseményeket.

ÚJ KÖZÖSSÉGI ÉS ZSINATI FORMÁK

Az ifjúsági találkozó leglátványosabb részét a nagy közösségi alkalmak képezték. A nyitó istentiszteletet követően újabb és újabb emlékezetes áhítatokra került sor. Hazai egyházunkban akkor még kevesebb tapasztalatunk volt az olyan új formákat illetően, amiket a vendégek egy része képviselt. Számos példát láthattunk a kreatív bibliatanulmányozásra, a nálunk még szokatlan pódiumbeszélgetésre és dramatikus formákra. A hét legerőteljesebb szónoka a dél-afrikai *Allan Boesak* volt, aki érzékletesen konfrontálta a világ és azon belül saját országa megannyi nyomorúságát Isten üdvtervével. Az ausztráliai *Robin* és az amerikai *Richard* nevének hallatán pedig még talán ma is megdobbann néhány egykori magyar résztvevő szíve. Előbbi remekül énekelt, utóbbi pedig napról napra, a résztvevők szeme láttára készített egy festményt. A kelet-német *Gerhard Schöne* dalainak is fontos üzenete volt. A legnagyobb sikert azonban egy svéd énekegyüttes, a *Fjedur*

aratta. Elsősorban dél-afrikai dallamokat szólaltattak meg nagy erővel és átéléssel. A budapesti világgyűlés után sok magyarországi ifjúsági körben énekelték számaikat. Nagy élményt nyújtott a kulturális est a *Sebő együttessel* és a rendkívüli hatást eredményező táncházzal, a *Győri János Sámuel* csapata által bemutatott Feltámadás-oratórium, valamint az utolsó nap viseigrádi hajókirándulása. Egy hétvégét, akárcsak majd a nagygyűlés delegátusai, az ifjúsági találkozó résztvevői is gyülekezetben töltöttek.

A közösségformáló alkalmak mellett szólni kell arról a lényegében zsinati jellegű formáról, ami a nagygyűlés és az ifjúsági találkozó érdemi részét jellemezte. Hazai egyházunkban akkor még merőben ismeretlenek voltak ezek a formák. A szervezők tudatosan igyekeztek a fiatal résztvevőkkel megismertetni azt az eljárást, amelyben megvan a szerepe a levezető elnöknek, és szabályokban rögzített módja van a felszólalásnak, az indítványtevésnek, a határozathozatalnak és hasonlóknak. Ilyen keretek között kö-

vette vita az indiai *Gnanadason* előadását, vagy éppen azokat a pódiumbeszélgetéseket, amelyeket a férfiak és a nők viszonyáról, valamint az ifjúság és az egyház, illetve a társadalom kapcsolatáról folytattak felkért résztvevők.

Ki tudta közülnünk húsz évvel ezelőtt, hogy a rendszer, amelyben egyházként, benne pedig fiatalként élni próbáltunk, néhány éven belül összeomlik? Öt évre sem volt szükség. Ilyen gyors változásokra kevesen számítottak, különösen az egyházban nem. Az 1984-es budapesti világgyűlés és az azt megelőző ifjúsági találkozó némileg hozzájárulhatott ahhoz, hogy az egyházat ne egészen készületlenül érje a rendszerváltozás és annak következtében a sok új feladat. Visszagondolva a húsz évvel ezelőtti eseményekre nemcsak akkori önmagával szembesül az egykori résztvevő, hanem végiggondolhatja azt is, mennyi minden változott azóta. Ebből a távlatból a nyitó istentisztelet alapigéje még nagyobb erővel hangzik, bátorít és vigasztal: *Jézus Krisztus tegnap és ma és mindörökké ugyanaz.*

HARMATI BÉLA

A budapesti LVSZ-nagygyűlés utóélete

Húsz év távlatából tekintünk most vissza a budapesti nagygyűlésre, és hatását, jelentőségét elsősorban egyházunk és ökumenikus kapcsolataink területén kell vizsgálnunk. Az ökumenikus kapcsolatokról nemcsak Budapest és Genf¹ viszonylatában szólhatunk, hanem a hazai egyházak egymás közötti és a világ más területén élő különböző egyházakhoz és vallásokhoz fűződő viszonyát is szem előtt tarthatjuk. Hiszen ez a világgyűlés sok szempontból különleges esemény volt, utóéletét az sem homályosítja el, hogy azóta 1990-ben a braziliai Curitíában, 1997-ben Hongkongban és 2003-ban a kanadai Winnipegeben gyűltek össze a világ evangélikus egyházainak küldöttei.

„Budapest 1984” kihívása: Először egy szocialista országban!

„Először egy szocialista országban?” A Világszövetség már korábban is tárgyalt arról, lehetne-e nagygyűlést tartani az akkori Német Demokratikus Köztársaságban Weimar városában (1966). Készültek előzetes tervek, de ezek megmaradtak az általánosságok szintjén, mert az NDK általi vezetése nem járult hozzá a világgyűléshez. Weimar mellett elsősorban az akkori Nyugat-Németország egyházai álltak ki, más nyugati egyházakkal együtt. A Magyarországi Evangélikus Egyház hivatalosan is meghívta a Világszövetséget az LVSZ végrehajtó bizottsága 1980-ban Augsburgban, Nyugat-Németországban tartott ülésén, hogy tartsa világgyűlését Budapesten. Ezt a meghívást és a kedvező döntést befolyásolták az 1975-ben megkötött Helsinki Egyezmény után következett Kelet-Nyugat közötti enyhülési-közeledési folyamat eseményei. Egyházi oldalról nem csupán a politikai-gazdasági-kulturális területekre kell figyelni, hanem az egyházi kapcsolatok erősödésére és arra a nagyívű tanulmányi munkafolyamatra, amely az 1970-ben Evianban tartott világgyűlés iránymutatása szerint 1977-ben tette közzé eredményeit.

A társadalmi-szociális kérdések előtérbe kerülése az egyes országokban többé-kevésbé együtt járt az általános ökumenikus érdeklődés növekedésével. A II. Vatikáni Zsinat (1962–65) után a római katolikus egyház világszinten és az egyes országokban párbeszédet kezdett a protestáns

¹ *The Encounter of the Church with Movements of Social Change in Various Cultural Contexts (With Special Reference to Marxism)*. Papers from a Seminar in Bossey, Switzerland, September 21–27, 1975 and Papers from a Consultation in Glion, Switzerland, July 4–11, 1976. Department of Studies, LWF, Geneva 1977. Megjegyzendő, hogy a tanulmányi folyamat címe azért ilyen bonyolultán körülírt, mert tulajdonképpen itt az egyházak és a szocialista társadalmak viszonyáról volt szó. Ezzel biztosította Genf a tagegyházak támogatását. Ezt a kiadványt még kiegészítette egy összefoglalás: *Theological Reflexion on the Encounter of the Church with Marxism in Various Cultural Contexts*. Aarhus Workshop, University of Aarhus, Denmark, April 19–22, 1977. Ugyancsak fontos volt az úgynevezett „China Study”. Erről számolt be a következő kiadvány: *Christianity and the New China*. I. Theological Implications of the New China. II. Christian Faith and the Chinese Experience. Lutheran World Federation – Pro Mundi Vita, Ecclesia Publications, South Pasadena, California. USA National Committee for the LWF, New York 1976.

és ortodox egyházakkal. Itt most nem térhetünk ki e fejlődés állomásaira, de alá kell húzni az 1984-es világgyűlés eseményei közül azt a tényt, hogy *Johannes Willebrands* bíboros, a Vatikáni Egységtitkárság elnöke, *Lukas Vischer*, a Svájci Református Egyház ökumenikus kapcsolatokért felelős vezetője, valamint *Gerhart M. Riegner*, a Zsidó Világkongresszus főtitkára előadást tartottak. Erre célozva állapíthatta meg az egyházi sajtó, hogy a jövőben nem lehet majd konfesszionális rendezvényeket tartani hasonló ökumenikus részvétel nélkül. Ez az ökumenikus nyitottság következett abból a helyzetből is, hogy 1947-től kezdve az LVSZ a többi konfesszionális világszervezettel ellentétben a genfi Ökumenikus Központban, az Egyházak Világtanácsa mellett és azzal együttműködve tevékenykedik.

A nagygyűlés utóéletét meghatározta az a tény, hogy a budapesti eseményt igen gondosan, nagy érdeklődés mellett készítették elő. Az LVSZ végrehajtó bizottsága ülései bizonyítják ezt. 1978-ban a Genfben és 1979-ben a brazíliai Joinvilleben tartott ülésen tárgyalták az LVSZ programjának prioritásait. Központi kérdéssé vált az úgynevezett „status confessionis”, azaz milyen körülmények kellenek ahhoz, hogy a Világszövetség vagy egyes egyházak, egyházi testületek „hitvallási kérdéssé” nyilvánítsanak teológiai, tanítási, magatartásbeli-etikai, politikai, szociális kérdéseket. Különösen is két pontra figyeltek: a béke-háború, tömegpusztító fegyverek, valamint az emberi jogok kérdése, ügyelve Dél-Afrikára és a szocialista országokra.²

Az előkészületi, a világgyűlési és utána is folyó viták egyik pontja a Budapesten megválasztott világszövetségi elnök, D. Káldy Zoltán püspök személye és az egyházak viszonya az ateista-szocialista társadalmakhoz volt, és ezzel együtt az „Ordass-kérdés”. Ezeket a kérdéseket Káldy püspök 1987. május 17-én bekövetkezett halála sem zárta le. A hidegháború utáni „békés egymás mellett élés”, majd a szocialista országokban történt rendszerváltoztatási kísérletek (1988–90) közötti egyházi kapcsolattartás, a Kelet-Nyugat, valamint Észak-Dél viszonya különböző fázisainak alapos elemzésével még adós a történetírás, benne az ökumené történetírása is. Ez visszavezethető arra, hogy egyrészt a levéltárak, dokumentumok nem mind hozzáférhetőek. Másrészt noha az egykori ökumenikus szereplők nagy része ma még megkérdezhető személyesen is, szerteágazó, alapos egyházi-ökumenikus és az egyes országokra lebontott ismeretek szükségesek az elemzések elvégzéséhez, amivel kevesen rendelkeznek. Sajnálatos, hogy akadtak olyan „hiteles” elemzésnek beállított könyvek és filmek is, amelyek „átfényezték” vagy inkább „elmaszatolták” a múlt képét a világos bemutatás, dokumen-

² *From Dar es Salaam to Budapest. Reports on the Work of the LWF 1977–1984.* LWF Report No. 17–18. Kreuz Verlag, Stuttgart 1984. 9–20 o.

³ Martinkó Károly: *Az áldozatok Isten szolgái*, AirCont Kft. Budapest 1991. Ide sorolandónak tartom Szabó Eszter (Budapest–Berlin) sok jóindulatot, de hiányos ismereteket és általánosításokat felvonultató, a magyarországi egyházak életét 1948-tól a rendszerváltozásig végigkísérni próbálkozó, 2002-ben készült televíziós filmjét.

tálás helyett.³ Az a tény is árnyalta „Budapest 1984” után a visszhangot, hogy ez a világgyűlés minden előzőnél és következőnél is nagyobb létszámú, igen sűrített programmal telt és politikai feszültségekkel terhelt volt. A 315 küldött és 300 ifjúsági delegátus, 50 stábtagnak mellett 270 sajtómegfigyelő, 1500 tanácsadó, hivatalos vendég látogatott Magyarországra. 17 előadás, beszéd hangzott el, 15 munkacsoportban dolgoztak a résztvevők. Óriási kihívást jelentett, hogy 63 lapnyi, összesen 350 határozatot, ajánlást, állásfoglalást fogadott el a világgyűlés.

A világgyűlés előtti felgyülemlt probléma-csomagot úgy próbálta a végrehajtó bizottság kezelni, hogy 1984-ben napirendre tűztek minden olyan kérdést, amit csak a tagegyházak, az ökumenikus helyzet és a nemzetközi politikai-szociális-kulturális feszültségek előhoztak. Ennek eredményeként a bizottságokban, de még inkább a plenáris ülések alkalmával kevés idő állt rendelkezésre a megbeszélésre és vitára. A többszáz határozat, ajánlás és állásfoglalás „hierarchiáját” 1984 őszétől kezdve egy külön összehívott „prioritási bizottság” próbálta összeállítani, kevés sikerrel.

„BUDAPEST 1984” TOVÁBBGYŰRŰZŐ PROBLÉMÁI

Három csoportba foglalhatók össze a világgyűlés azon kérdései, amelyek a következő évek és évtizedek során napirenden voltak az LVSZ szervezeténél és tagegyházaiban:

- Az LVSZ és a tagegyházak belső, identitási problémái.
- Az LVSZ és a tagegyházak más egyházakhoz és egyházi szervezetekhez fűződő viszonyának kérdései, az ökumenikus kapcsolatok, dialógusok problémái.
- Az egyházakat körülölelő és befolyásoló társadalom gazdasági-politikai-kulturális problémái és azok feldolgozása.

Természetesen a három területet nem lehet elválasztani és élesen megkülönböztetni egymástól, hiszen a régi ökumenikus mondás szerint „a külvilág írja az egyház napirendjét”.⁴ Örvendetes módon szaporodtak a legutóbbi években azok a tudományos kutatások, amelyek a teológiai elemzéseket interdiszciplináris megközelítéssel végzik. Jó példa erre az LVSZ ötvenéves évfordulójára angol és német nyelven kiadott „From Federation to Communion”, „Vom Weltbund zur Gemeinschaft” (Szövetségtől a közösségig) című LVSZ történeti emlékkönyv.⁵ A „külvilág” egyházi befolyása feldolgozásának fontos eredménye, hogy a

⁴ „The world writes the agenda of the churches”, in: Colin W. Williams, *Where in the World? Changing Forms of the Church's Witness*, National Council of Churches in the USA, New York 1963. 75. o. „Textus és kontextus” nem választható el egymástól!

⁵ *From Federation to Communion, The History of the Lutheran World Federation*, ed. by J. H. Schjöring, P. Kumari, N. A. Hjelm, Fortress Press, Minneapolis. 1997. *Vom Weltbund zur Gemeinschaft. Geschichte des Lutherischen Weltbundes 1947–1997.* Hrsg. v. J. H. Schjöring, P. Kumari, N. Hjelm. Lutherisches Verlagshaus, Hannover. 1997.

hidegháborús eredetű, Kelet-Nyugat ellentétéből adódó, politikai hátterű, eddig sokszor rejtett történelmi és titkoszolgálati tények feldolgozása és publikálása is folyik. Itt különösen a Német Demokratikus Köztársaság és a Szovjetunió megnyíló levéltáraiból nyert adatok fontosak.⁶ Dr. Christian Krause püspök, az LVSZ akkori elnöke 2000-ben Magyarországon tett hivatalos látogatása alkalmából letette az asztalomra azt a dossziét, amelyik az NDK titkoszolgálat archívuma anyagát gyűjtötte össze az 1984-es budapesti világgyűléssel kapcsolatban. Különböző jelentések mellett ott találjuk a budapesti sajtóközpont lehallgatási anyagából összegyűjtött jegyzőkönyvet, német precizitással elkészítve.

a) Az egyház és az LVSZ identitásának kérdései területén a következő témákat tűzték napirendre 1984-ben:

– A világszövetségi tagegyházak egymás közötti szószerk- és oltárközösségének megvalósítása. Ebben a kérdésben nagy vitát eredményezett az ezzel ellentétes irányú döntés, hogy két tagegyház tagságát az egyházon belül gyakorolt apartheid (faji megkülönböztetés) miatt felfüggesztik. A két tagegyház az Evangelical Lutheran Church in Southern Africa (Cape Church) és a German Evangelical Lutheran Church in South West Africa (Namibia). Ez a felfüggesztés 1991-ig volt érvényben. A szószerk- és oltárközösség kinyilvánítása belekerült az LVSZ alkotmányába is.

– A nők szerepe az egyházakban és az LVSZ-ben. Elhatározták, hogy a következő világgyűlésen a delegátusok 40%-a legyen nő, minden további pedig 50%. Határozat kérte a tagegyházakat a nők egyházon belüli hivatalos szolgálatának biztosítására, a nők ordinációjának bevezetésére és gyakorlására.

– A misszió és evangélizáció elkötelezett végzését kapcsolta a világgyűlés a keresztény istentisztelet és a mindennapi élet egészsége kérdéséhez, beleértve Isten egész népének az evangélium hirdetésére és a szeretet cselekedeteire vonatkozó elhívását, hangsúlyozva a férfiak és nők, felnőttek és az ifjúság szerepét. Ebben az összefüggésben is előkerült az emberi jogok és a társadalmi igazságosság kérdése, kapcsolódva a dél-afrikai egyházakat sújtó

szuszpenziós határozathoz. Nagyon előnyös képet rajzoltak a vendéglátó egyházzól a jól szervezett vasárnapi gyülekezeti látogatások, láttatva az élénk gyülekezeti munkát nehezebb körülmények között is.

– Meghatározó volt a hivatalosan napirendre nem tűzött, de sokszor felbukkanó, a vendéglátó egyházat és országot érintő „Ordass-kérdés” és az ehhez kapcsolt „Dóka-levél”. Mindkettőre külön visszatérünk.

b) Az ökumenikus elkötelezettség és az evangélikus identitás viszonyának kérdése végigkísérte és -kíséri az LVSZ munkáját. Két területre kell egyszerre figyelni. Egyrészt a nagy történelmi konfesszionális családok közötti „hivatalos” párbeszédre. Ezen a téren az LVSZ és a római katolikus egyház a II. Vatikáni Zsinat után nemzetközi vegyesbizottságokat küldött ki, és több szakaszban, rendszeres témafelvetéssel folytatja a dialógust és teszi közzé az eredményeket. Öröndetes, hogy egyházunkat az a megtiszteltetés érte, hogy folyamatosan képviseltetheti magát ebben a teológiai munkában. A párbeszéd eddigi legfontosabb – és tegyük hozzá, leglátványosabb – eredménye az 1999. október 31-én Augsburgban aláírt „Evangélikus–római katolikus Közös Nyilatkozat a megigazulás tanításáról”.⁷

Másrészt figyelni kell a helyi gyülekezeti, egy-egy országon vagy régióon belül történő ökumenikus fejlődésre. A budapesti világgyűlésen a küldöttek magukkal hozták a világ különböző területeiről a maguk ökumenikus tapasztalatait, gondjait és örömeit. A világ kereszténysége nem központi vezényszóra lépő seregre hasonlít! A különböző történelmi múlt, a kialakult kisebbségi-többségi helyzet befolyásolja a dialógus iránti érdeklődést és készséget. Megfigyelhető az úgynevezett nem teológiai tényezők, a társadalmi-kulturális-politikai viszonyok megjelenése és hatása is.

c) A társadalmi és világproblémákat a világ minden részéről érkező küldöttek személyes tapasztalataikon keresztül sokszor igen látványosan jelenítették meg, különösen is vonatkozott ez az afrikai küldöttekre az apartheid-ről folytatott vitában. Az előterjesztett témák:

– A gazdasági és szociális igazságosság problémái, mi ebben az egyházak feladata.

– Az emberi jogok megvalósítása, különös tekintettel a rasszizmusra.

– Az egyházak felelőssége a béke és igazságosság előmozdításában.

– A keresztény élet, az egyházak szabadságának megvalósítása különböző társadalmi rendszerekben. Itt került elő a szocialista országok és Kína helyzete.

– Isten teremtett világának őrzése és gondozása, a kör-

⁶ G. Besier, A. Boyens, G. Lindemann: Nationaler Protestantismus und Ökumenische Bewegung. Kirchliches Handeln im Kalten Krieg (1945–1990). Mit einer Nachschrift von Horst-Klaus Hofmann. *Zeitschriftliche Forschungen*, Bd. 3. Duncker & Humblot, Berlin 1999. Lorenz, Eckehart – Strom, Theodor: *Das Wagnis engagierter Friedensarbeit. Internationale christliche Friedensorganisationen im Spannungsfeld zwischen christlichem Glauben und politischer Wirklichkeit. Eine kritische Analyse*. Waldkirch. 1985. Lorenz, Eckehart: Ökumenische Institutionen in Genf und die Revolution in Osteuropa, in: W. Kasak (Hg): *Kirche und Glaubige im postsowjetischen Osteuropa* (Arbeiten und Texte zur Slavistik 63), München. 1996. Miklós Tomka, Paul M. Zulehner: *Religion in den Reformländern Ost(Mittel)Europas. Gott nach dem Kommunismus*. Schwabenverlag AG, Ostfildern. 1999. Megemlítendő, bár kevés egyházi-vallási összefüggésre tér ki, a következő mű: S. Courtois, N. Werth, J.-L. Panné, A. Paczkowski, K. Bartosek, J.-L. Margolin: *Das Schwarzbuch des Kommunismus. Unterdrückung, Verbrechen und Terror*. Mit dem Kapitel „Die Aufarbeitung des Sozialismus in der DDR” von J. Gauck und E. Neubert. Piper Verlag, München 1998.

⁷ Az evangélikus–római katolikus Közös Nyilatkozat a megigazulás tanításáról és ünnepélyes aláírásának dokumentumai. Evangélikus Sajtóosztály – Szent István Társulat, Budapest 2000.

nyezetvédelem problémái, különös tekintettel a helyi gyülekezeti, országos és világproblémákra.⁸

AZ ORDASS-KÉRDÉS

A világyűlésre emlékezve itt nem térhetünk ki az ügy minden részletére. A Magyarországi Evangélikus Egyház Bányai Egyházkerülete (ma Déli Egyházkerület) püspöki hivatalába 1945. szeptember 27-én beiktatott Ordass Lajos püspököt 1947-ben az LVSZ-világyűlés Lundban és 1957-ben Minneapolisban az LVSZ alelnökévé választotta. 1948. augusztus 24-én az egyházi iskolák államosítása elleni tiltakozása miatt koholt vádakkal letartóztatták és kétévi fegyházra ítélték. 1956. október elején állami és egyházi részről a korábbi törvénysértő ítéleteket hatályon kívül helyezték, és Ordass püspök az 1956. október 23-án kezdődött forradalmi események sodrában október 31-én, a reformáció emléknapján a Budapest-Deák téri templomban tartott istentiszteleti szolgálattal tért vissza püspöki hivatalába. 1957-ben küldöttség élén részt vett az amerikai Minneapolisban tartott világyűlésen, de újra elnyert világszövetségi alelnöki tisztségét nem gyakorolhatta, mert az Elnöki Tanács rendelete 1958. június 24-től haláláig, 1978. augusztus 14-ig megakadályozta püspöki szolgálata végzésében. Életútját és válogatott írásait Szépfalusi István bécsi lelkészünk négy vaskos kötetben jelentette meg.⁹

A budapesti világyűlés előkészítésekor fel-felbukkant a kérdés, hogyan emlékezzenek meg az LVSZ kétszer megválasztott és a szocialista magyar kormány által kétszer félreállított alelnökének, Ordass Lajos püspöknek személyéről. A budapesti világyűlésre érkezett LVSZ végrehajtó bizottság tagjai közül néhányan 1984. július 20-án, két nappal a világyűlés előtt a Farkasréti temetőben megkoszorúzták a püspök sírját. Káldy püspök vezetésével Josiah Kibira elnök, Carl H. Mau főtitkár, E. Brand tanulmányi igazgató vettek részt a szertartáson.¹⁰ Erről a világszövetségi, a nemzetközi egyházi és a magyar sajtó is hírt adott.

Az LVSZ ismételen és hivatalosan tiltakozott Ordass püspök félreállítása ellen, és úgy látszott, Káldy püspöknek a megemlékezéssel sikerült elcsitítani a személye kö-

rüli, Ordass püspök ellenében tanúsított elutasító magatartása miatti hangokat. Kétségtelen, hogy az elnökké választási vitában Káldyról így a küldöttek számára kedvezőbb kép rajzolódott ki. Az Ordass-ügy Káldy püspök halála utáni hazai és nemzetközi eseményeit Szépfalusi István „A második rendezés” fejezetcím alatt foglalta össze az idézett kiadványban.¹¹ Evangélikus egyházunk Déli Egyházkerülete 1987-ben megválasztott új elnöksége hivatalos formában 1987-től kezdve többször tette szóvá és kezdeményezte az Ordass-ügy megoldását, a püspök rehabilitálását. 1989. július 28-án az egyház országos elnöksége kérte az igazságügyminisztertől Ordass püspök rehabilitálását az 1958. júniusában történt hivatalából való eltávolítása ügyében. A miniszter kitérő válasza után a múlt tényeinek részletesebb ismertetésével egyházunk megújította a kérést Ordass püspök özvegyével együtt. 1990. április 23-án dr. Kulcsár Kálmán igazságügyminiszter Ordass püspök özvegyéhez és dr. Harmati Béla püspök-elnökhöz írott levelében „a kormány nevében” megkövette a Magyarországi Evangélikus Egyházat és Ordass püspök özvegyét. Az eseményeket megkönnyítette az a tény, hogy közben a magyar országgyűlés elfogadta az 1990. évi IV. törvényt a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról. A Déli Egyházkerületi Presbitérium, tehát az az egyházi testület, amelyik Ordass püspököt 1958. június 24-én az állami határozatok szerint felszólította a hivatal átadására, 1990. május 17-én kimondta Ordass püspök rehabilitálását. Ezt a határozatot 1990. június 12-én az egyház Országos Presbitériuma is elfogadta. Ezzel megtörtént Ordass püspök második egyházi rehabilitációja. Ezt erősítette meg az egyházi rehabilitációról szóló új zsinati törvény kihirdetése után 1995. október 5-én a Déli Evangélikus Egyházkerület Bírósága.¹² Ezzel az ítélettel az Ordass-ügy és az Ordass-per jogilag is lezárult.

Az Európai Evangélikus Egyházak Püspöki Konferenciája az LVSZ által Budapestre összehívott ülésének alkalmából 1996. december 9-én Ordass püspök lakóháza falán (1126 Budapest, Márvány u. 23.) emléktáblát helyeztetett el egyházunk. Az avató ünnepségen az európai püspökökön kívül jelen volt dr. Ishmael Noko LVSZ-főtitkár is.

1997. július 8–16. között Hongkongban az LVSZ kilencedik nagygyűlésén ünnepelték a Világszövetség ötvenéves évfordulóját. „A bizonyosságok fellege” bibliai mottó szerint idézték meg a világszövetség történetét és korábbi vezetőit. Közöttük Noko főtitkár szavai szerint „tisztelttel és hálával emlékeztek meg Ordass Lajos püspökről, az LVSZ kétszer is alelnökké választott, sokat szenvedett mártír-püspökéről.”¹³

⁸ Vö. *Budapest 1984 – „In Christ – Hope for the World”. Official Proceedings of the Seventh Assembly of the Lutheran World Federation.* Budapest, Hungary, July 22–August 5, 1984. Ed. Carl H. Mau, Jr. LWF Report No. 19/20. LWF, Geneva 1985. 175–263. o. Német kiadás: *Budapest 1984 – „In Christus – Hoffnung für die Welt”.* LWB-Report Nr. 19/20. Kreuz Verlag, Stuttgart 1985.

⁹ Ordass Lajos: *Válogatott írások I.* Válogatta és az utószót írta: Szépfalusi István. Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Bern 1982. *Válogatott írások II.* Előszó: D. dr. Harmati Béla. Válogatta és az utószót írta: Szépfalusi István. Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest 1998. Ordass Lajos: *Önéletrajzi írások I-II.* Válogatta, sajtó alá rendezte és az utószót írta: Szépfalusi István. EPMSZ, Bern 1985–1987. Irodalom: Ordass: *Válogatott írások II.* 942–943. o.

¹⁰ Ordass: *Válogatott írások II.* 847. és 854. o.

¹¹ Ordass: *Válogatott írások II.* 767–791. o.

¹² Ordass: *Válogatott írások II.* 782–85. o.

¹³ *In Christ – Called to Witness.* Official Report of the Ninth Assembly of the Lutheran World Federation, Hong Kong, 8–16 July 1997. LWF, Geneva 1997. 33. o.

1998. február 19-én a Budapest-Deák téri Evangélikus Gimnáziumban rendezte meg egyházunk az úgynevezett „lila könyvek”, az Ordass-életrajzi kiadványok negyedik kötetének bemutatóját az ügyben felbecsülhetetlen értékű munkát végzett Szépfalusi István bécsi magyar lelkész közreműködésével. Ez esemény után két nappal Lakitelken, a Népfőiskolán rendezhettük meg Lezsák Sándor elnök meghívására az országos Ordass-konferenciát. Hálaadó istentisztelet és tudományos előadások emlékeztettek arra a bátor helytállásra, Jézus Krisztus melletti tanúskodásra, amelyiknek ugyan az volt az eredménye, hogy az iskolák államosítása ellen nyilatkozó püspököt hamis vádakkal börtönbe csukták, a rendszerváltoztatás után azonban, amikor újraindulhattak tanintézményeink, hálaadással ismerjük fel kötelezését nevelési-oktatási felelősségünk gyakorlásában.¹⁴

Ordass püspök műveinek kiadásával, előadások és rendezvények tartásával, a személyével és korával foglalkozó történeti-teológiai kutatómunka támogatásával hazai és nemzetközi téren komoly eredményeket mutatott fel az elmúlt évtizedekben az 1988-ban alakult Ordass Lajos Baráti Kör. Sajnálatos, hogy egyházunk vezetőivel szemben különösen a korábbi évtizedekben sokszor tanúsított ellenséges magatartásuk egyoldalú és elfogult véleménynyilvánításokat eredményezett.

A DÓKA-LEVÉL

A budapesti világgyűlésen nem került a napirendre, mégis középponti téma volt az úgynevezett Dóka-levél. Dóka Zoltán hévízgyörki lelkész a világgyűlés előtt Nyugat-Németországból nyílt levelet küldött az LVSZ vezetőinek és a tagegyházaknak. Ebben a levélben súlyos kritikát gyakorolt a Káldy püspök által képviselt diakóniai teológián, és bírálta a püspök vezetési stílusát, hiányolva az egyházon belüli szólás- és véleményszabadságot, a belső demokráciát.¹⁵ A levél kivívta Káldy püspök haragját, és komoly bel-

¹⁴ Irodalmi kitekintés és Ordass püspökről írott fontosabb művek jegyzéke Szépfalusi Istvántól: Ordass: *Válogatott írások* II. 893–915. o.

¹⁵ Dóka Zoltán: Nyílt levél. In: *Erős Vár*, Cleveland, 1984/5–6., 5–7. o. *Keresztény Igazság*, Budapest 1989/3. 26–31. o. A kérdések vizsgálatához feltétlenül szükséges a szerzőnek 1988. március 16-án a Pest Megyei Egyházmegye Lelkesi Munkaközössége ülésén Nagytarcsán tartott „Summa Summarum – Összegezés” című előadása. In: *Keresztény Igazság*, Budapest, 1989/1–2. 45–47. o.

ső vitákat eredményezett az egyházban. Tekintettel arra az ígéretre, amit Káldy tett az LVSZ irányába, hogy nem torolja meg a kritikát, hanem a világgyűlési események után párbeszédet kezd a belső ellenzékkel, nem került sor komolyabb „leszámolásra” sem egyházon belül, sem egyház-állam viszonylatában Dóka Zoltánnal szemben.

A nagygyűlés utóéletének Dóka Zoltánhoz kapcsolódó fontos eseménye volt, hogy egyházunk kezdeményezésre 1991. november 5-én meghívásos szűk körű tanácskozást tartott az LVSZ szocialista országokkal szemben gyakorolt magatartásáról. A konferencia eredeti címe „Zwischen Anpassung und Widerstand – Die Ostpolitik des Lutherischen Weltbundes am Beispiel der Vollversammlung von Budapest 1984” (Alkalmazkodás és ellenállás között – A Lutheránus Világszövetség keleti politikája a Budapesten 1984-ben tartott világgyűlés példáján). A magyar résztvevőkön kívül a következő külföldiek voltak jelen: Carl H. Mau ny. főtábornok, Risto Lehtonen volt főosztályvezető, Sam Dahlgren és Paul Hansen ny. európai osztálytitkárok, Edmund Ratz német egyházfőtanácsos. Erre az alkalomra meghívtam Dóka Zoltánt azzal, hogy a világgyűlésre szánt írása is napirenden lesz, és három órányi időt kaphat minden előzetes kötöttség nélküli előterjesztéséhez. Dóka Zoltán a meghívást visszautasította.

BEFEJEZŐ MEGJEGYZÉS

Az a véleményem, hogy „Budapest 1984” eseményeit, utóéletét nem tudjuk vizsgálni a magyar egyházak, az egész magyar társadalom, sőt az összeurópai összefüggések figyelembe vétele nélkül. Itt a különböző időszakok megkülönböztetése is fontos! A hatvanas években még nem volt elképzelhető, hogy az LVSZ egy szocialista országban tartson világgyűlést, a nyolcvanas évek viszont már másféle szocialista környezetet jelentettek.

Hadd hozzam a magam személyes példáját. 1987-ben, püspökké választásom után Genfből a magyar protestáns gyülekezet azzal a kéréssel búcsúztatott, tegyék meg mindent, hogy a Budapesti Fasori Evangélikus Gimnáziumot visszakapja az egyház. Akkor nagyon bizonytalan voltam az ügy sikerében. Alig egy év múlva már megkezdjük a hivatalos tárgyalásokat a visszavételről.

Isten kérésünkön felül hallgatta meg imádságunkat!

Észrevételek a Lutheránus Világszövetség 1984. évi budapesti nagygyűlésével kapcsolatban

A Lutheránus Világszövetségnek 1947-ben történt megalakulásakor élénk kapcsolat alakult ki a Magyarországi Evangélikus Egyházzal, melynek egyik jele az volt, hogy *Ordass Lajos* püspököt alelnöknek választották meg.¹ Ez a jó kapcsolat mindaddig fennmaradt, amíg *Ordass* aktív püspöki szolgálatot végezhetett, olyannyira, hogy 1957-ben Minneapolisban újra alelnök lett. Amikor a püspök ellen 1948-ban koncepcióst pert indítottak, majd 1958-ban végleg félreállították, a kapcsolatok mélypontra süllyedtek, és a világszervezet határozottan tiltakozott az államhatalom törvénytelen intézkedései ellen.

Közben a világszervezet politikája is változott, egyre inkább a keleti evangélikus egyházak irányába kezdett politizálni.

Így került sor 1984-ben Budapesten a Lutheránus Világszövetség VII. nagygyűlésének a megtartására, amely nyilvánvalóan mind a keleti, mind a nyugati politikai érdekekkel találkozott.² A keleti politika mindenhova beépült, ahol arra lehetőség volt, a nyugatiak pedig abban a naiv hitben éltek, hogy ezzel a Magyarországi Evangélikus Egyház politikai helyzetén is segíteni tudnak.

Természetesen nem lehet tagadni, hogy a nagygyűlésnek egyházi szempontból nagy jelentősége volt, mert a többnapos programon, a külföldi lelkészek vidéki igehirdetésein keresztül fellelkesítette és öntudatra ébresztette a hazai evangélikusságot. A nagygyűlés háttérében azonban súlyos események zajlottak, amelyek beárnyékolják a nagygyűlés ünnepi hangulatát. Az egyik a Dóka-levél volt.

Dóka Zoltán hévízgyörki lelkész *Summa summarum*³ című tanulmányában a diktatorikus egyházvezetésről, a diakóniai teológia torzításairól,⁴ valamint a személyi kultuszról írt; ezt megelőzően pedig levélben fordult *Josiah Kibira* tanzániai püspökhöz, az LVSZ elnökéhez, *Carl Mau* főtitkárhoz és a végrehajtó bizottsághoz,⁵ segítségüket

kérve annak érdekében, hogy szabad, testvéri beszélgetés induljon meg az egyház teológiai, egyházkormányzati és egyházpolitikai helyzetéről.

A nyílt levél Magyarországra is eljutott német nyelven, de a nagygyűlés megnyitásakor az Állami Egyházügyi Hivatal megakadályozta annak kinyomtatását és terjesztését.

Káldy Zoltán püspök Dókát állásából felfüggesztette és fegyelmi eljárást indított ellene, ő azonban továbbra is végezte lelkészi munkáját hazatérte után. A német evangélikus püspöki kar frankfurti őszi ülésén többek között *Jochim Heubach* bückeburgi püspök tiltakozására *Káldy Zoltán* megszüntette a fegyelmi eljárást. A Dóka elleni hajsza azonban tovább folyt, és a lelkészeket nyílt állásfoglalásra készítették,⁶ holott többségük nem is ismerte a levél pontos tartalmát. A lelkészek nagy része megtagadta a nyílt levél elítélését.

A világszövetség vezetősége, illetve a közgyűlés a Dóka-levél agyonhallgatása mellett döntött. Bár egy korábbi jogszabálmódosítás megszüntette a tagegyházak belső problémáinak megoldásához segítség nyújtását, sajnálatos, hogy a Dóka-levél segítséget kérő felhívása süket fülekre talált.⁷

Vajta Vilmos a Lutheránus Világszövetség végrehajtó bizottságának 1982 augusztusi vancouveri ülésén a világszövetség eddigi munkáját értékelő beszédében kiemelte, hogy a világszövetségnek a jövőben nagyobb hangsúlyt kell helyeznie az egyházak közötti szellemi problémákra: a „cura pastoralis inter ecclesias” megoldására, minthogy ezeket a problémákat a tagegyházak önmaguk csak ritkán tudják megoldani. A „kollegiális episcopia” konkrét feladatai között kiemelte azoknak az egyházaknak tanácsal való ellátását, amelyek belső konfliktusokkal küzdenek, illetve ahol a hitvallásos tanokat és cselekvéseket kritikus kérdések nyomasztják. Ha a világszövetség ezt az utat kö-

¹ A világszövetség vezetősége először egy nyugatnémet püspököt akart alelnöknek jelölni, mivel azonban *Carl Fry* amerikai püspöknek annyira megnyerte a tetszését *Ordass Lajos*, mellette foglalt állást.

² *Dóka Zoltán: Nem voltam egyedül II.* Budapest, 1999. 126–127. o.

³ *Keresztyén Igazság* 1989/1–2. 44–57. o.

⁴ L.: *Vilmos Vajta: Die diakonische Theologie im Gesellschaftssystem Ungarns.* Frankfurt am Main, 1987.

⁵ Nyílt levél *Josiah Kibira* elnök úrnak, *Carl Mau* főtitkárnak, a LVSZ végrehajtó bizottságának és mindazoknak, akik a LVSZ-ben felelősséget éreznek a Magyarországi Evangélikus Egyház iránt. *Keresztyén Igazság* 1989/3. 26–31. o.

⁶ *Terray László: A reformmozgalomtól a hierokráciáig. A Magyarországi Evangélikus Egyház harminc éve.* In: *Harminc év. 1956–1986.* Bern, 1986. 386. o.

⁷ Sajnálatos, hogy utóbb módosították azt a Helsinkiben elfogadott alkotmánymódosítást, amely lehetővé tette a tagegyházak belső problémáihoz segítség nyújtását. L.: *Vajta i. m.* 30–38. o.

vetné, ez a nemzedékek jövőbeli történetében változást jelentene.⁸

A világggyűlés megnyitása előtti napon Ordass Lajos sírjánál a világszövetség végrehajtó bizottságának néhány tagja jelenlétében Káldy püspök megemlékezést tartott Ordass szellemi örökségéről, amelyben elmondta: „a magyar evangélikusság Ordass hagyatéka örököseiként” akar járni. „Csak bűnbánattal állhat az ember egy sír szélén, mert az a keserű érzése, hogy nem szerette azokat, akiket eltemetett” – mondta az akkor már elnökjelölt püspök.⁹

A világszövetség angol és német nyelvű sajtószolgálatá részletesen közölte Káldy püspök beszédét, a magyar nyelvű, a nagygyűlés minden napján megjelenő *Napról napra* és az *Evangélikus Élet* azonban csak rövid kivonatban, Ordass szellemi örökségére és a bűnbánatra történő hivatkozás nélkül tudósított.

A külföldi vendégek *Csengődy László* budahegyvidéki lelkész istentiszteleten elmondott beszédéből, illetve a beszéd angol fordításából értesülhettek arról a megtévesztő módról, hogy a külföldnek szánt sajtótermékben más szöveg szerepelt, mint a magyarban. Csengődy még azt is elmondta, hogy Káldy püspök Ordass Lajost izolálni akarta a gyülekezettől, és arra biztatta őt, hogy a püspököt beszélje le az istentiszteletek látogatásáról.¹⁰ Ez is hozzátartozik a vallásszabadsághoz?

Sor került a világggyűlésen az elnök megválasztására is. Az eddigi gyakorlat az volt, hogy a nagygyűlés rendezését vállaló egyház egyik prominens vezetőjét választották meg elnöknek, de ettől a gyakorlattól természetesen el lehetett térni.

Gunnar Stålsett, a főtitkárságra pályázó norvég lelkész intenzív agitációt folytatott Káldy püspök megválasztása érdekében, annál is inkább, mivel mindketten más egyházi régióhoz tartoztak, ami szabad utat jelentett mindkettőjük megválasztásához.

Káldy Zoltán kétségkívül karizmatikus lelkész volt, de azzal, hogy 1958-ban a törvénytelenül elmozdított Ordass Lajos püspöki tisztét mint egyedüli jelölt elfoglalta, s így nem volt de iure püspöknek tekinthető, méltatlanná vált mind a püspöki, mind utóbb a világszövetségi elnöki tisztre mint az állami érdekek feltétlen kiszolgálója. Ezt ő maga is jól tudta, amikor azt mondta, hogy „senki sem maradhat szűz”.¹¹ Arra gondolt: aki totális államban komoly pozíciót tölt be, annak gondolkodás nélkül ki kell szolgálnia azt, akitől tisztségét nyeri.

Nyilvánvaló, hogy a választók jelentős része nem ismerte az egyház belső viszonyait, így Káldyt sem, bár a kelet-németek ellene foglaltak állást, és szokás szerint a hivata-

los jelöltre szavaztak. Így értékelte a választást a *Vårt Land* vezércikkírója is.¹²

Ordass Lajos megkésett rehabilitációja (1995. okt. 5.) készítette a Norvég Keleti Misszió korábbi főtitkárát, *Lasse Trendalt*, hogy az *Aftenposten* című norvég lapban hosszasan foglalkozzék Ordass Lajos rehabilitációjával és az ezzel kapcsolatos mulasztásokkal. Cikkében rámutatott arra, hogy a Lutheránus Világszövetség mennyire meghunyászkodóan viselkedett a Kelet-Európában uralmon levő kommunista hatalmakkal szemben, amikor nemcsak „elfelejtette” Ordasst, de „utódját” 1984-ben elnökké is választotta.¹³

Odd Bondevik moldei püspök a *Vårt Land*-ban írt reflexiójában helytelenítette Káldy elnökké választását, és támogatta azt a javaslatot, hogy a norvég püspöki konferencia az Ordass-kérdésben intézzon felszólítást a világszövetséghez. „Nem azt kívánjuk – írja –, hogy bűnbakot keressünk, hanem hogy tanulságot vonhassunk le a jövőre nézve.” *Per Lönnig* volt bergeni püspök semleges bizottság kiküldését javasolta.

Gunnar Stålsett nem volt hajlandó kommentálni a Káldy megválasztása érdekében annakidején folytatott intenzív agitációban betöltött szerepét.¹⁴

1996 szeptemberében 14 nyugalmazott norvég püspök közös levélben kérte a norvég püspöki kart, hogy „tegyen lépéseket Ordass rehabilitálása érdekében, de a vizsgálódást nem kívánja csak Ordass személyére korlátozni, hanem azt szélesebb körben tartja szükségesnek”. „Nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy a világszövetség vizsgálja meg, hogyan lépett fel a (kelet-európai) egyházüldözésekkel kapcsolatban, hogy abból tanulságokat lehessen levonni a jövőre nézve.”¹⁵

Az Ordass Lajos Baráti Kör képviselőjében *Kendeh György* főtitkár és a szerző mint akkori elnök levelet intézett 1996. november 11-én *dr. Gottfried Brakemeier*hez, a Lutheránus Világszövetség akkori brazil elnökéhez, kérve abban Ordass Lajos püspök rehabilitációját a világszövetség részéről. A tények ugyanis azt bizonyítják – írtuk –, hogy a világszövetség stábjába a nagygyűlés előtt és alatt igen erőteljes és sokoldalú támogatást nyújtott Káldy Zoltán elnökké választásához. Ezzel lehetővé tették, hogy az a püspök, aki törvénytelenül foglalta el Ordass püspöki székét, magas állást nyerjen el, melyre csak intakt sze-

⁸ Vilmos Vajta: *Im Wandel der Generationen. Der Lutherische Weltbund 1947–1982*. Genf, 1982. 36–38. o.

⁹ Terray i. m. 386–387. o.

¹⁰ uo. 387. o.

¹¹ Dóka i. m. 119. o.

¹² A *Vårt Land* 1985. december 23-i szerkesztőségi vezércikkében így írt: „Nagyon sajnálatos dolog, hogy a Lutheránus Világszövetség nagygyűlése Káldy püspököt választotta elnökké. Ez félreértett gesztus volt a kelet-európai egyházak felé, s olyan szavazatadás eredménye, mely elárulja, hogy a szavazók nem ismerték a magyar egyházi életet. Káldynak otthon sincs komoly támasza, egyházát vaskézrel kormányozza s erősen bekapcsolódott országának politikai életébe. Mindez összevetve eleve diszkvalifikálhatja a magyar püspököt a világszövetség tiszterére.”

¹³ Terray László: „Ordass-vita” Norvégiában. *Keresztény Igazság* 1996/31. 29–31. o.

¹⁴ uo.

¹⁵ Terray László: A norvég „Ordass-vita”. *Keresztény Igazság* 1996/32. 38. o.

mély lett volna méltó. Ezzel a Magyarországi Evangélikus Egyháznak is nagy kárt okoztak, mivel tovább erősítették az egyházon belüli diktatúrát és a diakóniai teológiai irányzatot, amely az állami érdekeket kiszolgáló teológia hamis megjelenése. A genfi stáb tagjait úgy is, mint egyéneket és úgy is, mint egyházi tisztségviselőket felelősség terheli, és ezzel a világszövetség tekintélye is csorbult.¹⁶

Az Ordass Lajos Baráti Kör levelére válasz nem érkezett. Ez feltehetően annak a jele, hogy ebben a kínos kérdésben nem akartak a nagy nyilvánosság előtt felelősséget vállalni, másrészt érdektelenséget is jelenthet egy kis tagegyház belső problémái iránt.

¹⁶ L.: *Keresztény Igazság* 1997/33. 32–34. o.

TÓTH-SZÖLLŐS MIHÁLY

Négy év erős munka – két hét kimerítő szolgálat

Részletek

1980-ban egy augusztusi vasárnapon feleségemmel Helsinkiben Anna Maija Raittila finn költőnőnél tettünk látogatást, és beszélgetés közben tudtam meg, hogy az LVSZ vb ülésén előző napon megszavazták: Budapesten lesz a VII. nagygyűlés. Társaságunkban volt egy finn újságíró is, aki azonnal interjút kért, és megkérdezte: képesek leszünk-e arra, hogy ezt a találkozót jól megrendezzük, tekintettel arra, hogy a keleti blokkhoz tartozunk, és az egyház helyzete nem a legjobb. Tudjuk-e majd biztosítani, hogy minden résztvevő kapjon beutazási engedélyt? Mivel meglepetésként ért a kérdés, és nem volt semmi ismeretem a részletekről, csak azt tudtam mondani: ha ránk bízták a rendezést, mi mindent meg fogunk tenni, hogy zökkenőmentesen lebonyolítsuk, és testvéri szívvel várjuk a világ evangélikusságának küldötteit. Akkor még nem tudtam, hogy ebben nekem is lesz közreműködésem, feladatom, hogy egyik rendezője leszek a nagygyűlésnek.

1980. december 4-én alakult meg a magyar előkészítő bizottság, ekkor választottak meg a nagygyűlés háznagyának. Azonnal megkezdődött a munkaterv szerkesztése, és a következő év május 26-án az alakuló ülésen minden albizottság megkapta munkatervét. Ezek alapján kezdtünk el dolgozni. 17 albizottság fogta össze az egész gyűlés munkáját. Mivel a háznagy teendők megkövetelték, hogy valamennyinek a munkájáról ismeretem legyen, a négy év alatt 50-60 albizottsági ülésen vettem részt. Átnéztem jegyzeteimet, és csak ízelítőül idejegyzek néhány témát.

Az egyházi szolgálatok szakbizottságában az istentiszteletek – különösen a megnyitó istentisztelet – liturgiáját állítottuk össze. Az egyházunk bemutatkozását irányító bizottság munkáját a helyszín, berendezés, világítás, filmzés és hangtechnika szempontjai miatt kellett figyelem-

mel kísérnem, hogy annak a 150 percnél minden eseménye gördülékenyen menjen végbe, és minden eszköz és kellék időre a sportcsarnokban legyen. Gyülekezeti énekkarokat hallgattam meg, és segítettem a felkészülésben. Volt egy magyar kulturális estünk is, fellépett az Állami Népi Együttes, amelynek hely- és kellékgigényét is ismerem kellett.

Többször bejártam a sportcsarnok minden szintjét. Megkaptam a sportcsarnok igazgatójától a teljes alaprajzot, ennek alapján osztottuk el a helyeket. A bizottságok vezetőivel bejártuk a csarnokot, hogy mindenkinek legyen helyismerete, és az igényeinek megfelelő legyen elhelyezése. Külön gondot jelentett a fordítóiroda, a tolmácsok pihenőszobája, a sajtóközpont és az újságírók munkahelye, a stewardok szobája, az énekkarok öltözőjének és próbahelyének pontos kijelölése, hogy mindenki a működéséhez közel kapjon helyet.

Két nagyobb feladatot is meg kellett oldanom. Az egyik a nyitó istentisztelet „megrendezése” volt. A nagycsarnok férőhelye 12-13 ezerre volt tehető. Amikor már eldöntöttük, hogy milyen lesz a belső berendezés, hozzá kellett alakítani a gyülekezet elhelyezését, mozgatását is. Úrvasorás istentiszteletre készültünk. Világos volt, hogy nem oldhatjuk meg hagyományos módon. Bármilyen nagyméretű volt is az oltáremelvény, akkora embertömeg nem járulhatott volna egy helyre. Csoportokra osztottam fel a teret. Egy napra beültem a csarnokba az alaprajzaimmal, és számoltam. Végül 70 osztóhelyet jelöltem ki, nyolcat az oltár körül, 62-t pedig a csarnok egész területén, minden szinten. Az alaprajz szerint ezeket a helyeket az utolsó éjszakán András fiammal – aki filmrendező és operatőr volt már akkor – megjelöltük, hogy minden osztó pár megtalálja másnap. Az osztáshoz négytagú csoportokat szervez-

tem előző nap délután. Ez volt az elv: egy magyar lelkész, egy külföldi lelkész és egy-egy fiú és lány segítők, akik az ostya és a bor utánpótlásáról gondoskodtak. Az előre megszabott időhatár 30 perc volt a kiosztásra, és 25 percen belül valóban lezajlott az úrvacsoraosztás. Ezen különösen a németek nagyon csodálkoztak, akik általában jó szervezők hírében álltak. 1985 januárjában meghívtak Neudietendorfba, és ott elismerésüket fejezték ki a pontos rendezésért. Ők attól féltek, hogy a délutáni megnyitó idején még tartani fog az úrvacsoraosztás. Utóbb megtudtuk, hogy közel 13 ezren voltak az úrvacsorai közösségekben.

A háznagy teendőkhöz jó előkészítő idő volt a szűk négy esztendő. Azért így is akadtak feladatok, melyeket gyorsan a helyszínen kellett megoldani. Ilyen volt például az, hogy fél órával a nyitó istentisztelet előtt a tűzoltók le akarták tiltani a kezdést, mert átléptük a 12 ezres határt. Nem szóltam erről senkinek, átcsoportosításokkal sikerült enyhíteni a látszatot, jobban eloszlott a tömeg, és elérkezhetett a pillanat, amikor megkezdtük a nyitó istentiszteletet. Fiam akkor az 1-es kameránál működött. Fülhallgatón keresztül kapta a jelzést a stúdiótól, mikor indulhatunk. Amint ezt megkaptam, kézfeltevással intettem a fiatal Zászkaliczky Pálnak – ő hozta a menet élén a feszületet –, és elindult a közvetítés. Minden pontosan, szépen gördült, és megtörtént az első teljes evangélikus istentisztelet tévés és rádiós közvetítése 1984-ben!

A másik sok fejtörést okozó feladatom egyházunk be-

mutakozásának megrendezése és lebonyolítása volt. Ebben szerepelt az előző évben végzett tíz segédlelkészünk, akik beszámoltak szolgálatukról. Angol nyelvű jelenetet mutattunk be, amelyben „Miss és Mr Lutheran” (Muntag Judit és Fabiny Tamás) dr. Hafenscher Károly „tanár úr” segítségével neveltette meg a közönséget. Túrmezei Erzsébet testvér magyarul és németül adott elő verseiből, a Lutheránia Szokolay Sándor Luther-kantátájából énekelt részleteket a szerző vezényletével, Bánffy György színművész József Attila *Erős vár*-fordítását szavalta, és itt mutatták be Kis József *Életünk és utunk* című filmjét is. Az est végén kapták meg ajándékaikat a gyűlés résztvevői. Ezeket az egyházmegyéik szervezésében adták össze, és a vendégek nagy örömmel fogadták az értékes népművészeti tárgyakat, kézimunkákat.

Húsz év után öröm volt végigböngészni egykori jegyzeteimet, sok emlék idéződött fel bennem, most még inkább hálával adózom Istennek, hogy erre a feladatra megbízást kaptam és azt elvégezhettem.

Köszönöm, hogy ezt a néhány sort leírhattam. Felszakt az emlékek zsákja, újra átélhettem életemnek ezt az örömben és munkában, barátságban és kapcsolatokban bővelkedő néhány évét. Négy év erős munka, a célra való koncentráció, majd a „hosszú napok és rövid éjszakák” két hete életem legszebb idejét hozták nekem. Hálás vagyok érte Istennek, nagy ajándékot kaptam egyházi szolgálatomhoz.

PÓSFAY GYÖRGY

Hogyan éltem meg a budapesti nagygyűlést az LVSZ munkatársaként?

Részletek

1980 számomra nehéz esztendőt jelentett. Befejeztem a latin-amerikai és karibi egyházak között végzett szolgálatomat, és új munkát kezdtem a Lutheránus Világszövetség genfi központjában. Feladatom a missziói és evangélikációs munka új formáinak tanulmányozása volt. Utolsó latin-amerikai munkámként megszerveztem a reformáció 450. évfordulójának megünneplését a déli kontinens összes evangélikus egyháza számára a kolumbiai Bogotában. Innen visszautaztam Európába, majd – már az új munkámból következően – részt vettem egy missziói konferencián Thaiföldön, ahonnan Augsburgba vezetett az utam, az LVSZ végrehajtó bizottsági ülésére. A szállodában *Káldy Zoltán* várt rám, aki 1977 óta volt az LVSZ ve-

zető testületének tagja. Elmondta, hogy egy igen nagy jelentőségű bejelentést tesz a délutáni ülésen, átadja azt a levelet, amelyben a Magyarországi Evangélikus Egyház meghívja az LVSZ soron következő nagygyűlését Budapestre. A magyar hatóságoktól csak előző délután kaptam meg az engedélyt erre a nagyszabású lépésre, a meghívó levél az utolsó pillanatban készült el, segítségemet kérte a levél átadásával kapcsolatos angol nyelvű beszéd megírásában. Gondolkodási idő nem volt, igent mondtam a kérésre. A délutáni zárt ülésről Káldy fáradtan, de elégedetten jött ki, jó kezdetnek minősítette az ülést, és megszönte a segítségemet.

Az ülésen résztvevőkkel beszélgetve kiderült, hogy a

budapesti meghívás nagy meglepetést keltett. Főként az NDK-ból érkezettek érezték kellemetlenül magukat, mivel a nagygyűlést az NDK kormányának együttműködést megtagadó magatartása miatt nem sikerült Weimarba hívni. A kormány ugyanis nem volt hajlandó biztosítani minden résztvevő számára a beutazási engedélyt. *Mau* főtitkár szívesen vitte volna a világgyűlést valamely más kelet-európai országba, de nem akadt vállalkozó. Ezért keltett meglepetést a Káldy püspök által átnyújtott meghívó levél, amely Budapestre invitálta az LVSZ VII. világgyűlését. Többen szerették volna tudni ennek okát, és voltak olyanok is, akik az ajánlat mögött valamilyen nem ismert politikai célt sejtettek. Mindezen aggodalmak előkerültek a meghívó átnyújtását követő vitában, de az eredmény végül az lett, hogy a végrehajtó bizottság tagjai köszönettel tudomásul vették a Magyarországi Evangélikus Egyház készségét arra, hogy a legközelebbi nagygyűlés házigazdája legyen, a végleges döntést azonban 1982-re halasztották.

Közben *Harmati Bélát* 1980-ban munkatársnak meghívták a Lutheránus Világszövetség tanulmányi osztályára. Ez számomra azt a könnyebbséget jelentette, hogy már nem én voltam a genfi központban az egyetlen ember, aki beszélt magyarul.

Az 1982-es pozitív döntést követően megalakult a VII. világgyűlést előkészítő két főbizottság, az egyik Genfben, a másik Budapesten. Ezek kis munkaközösségekben végezték feladatukat. Csodálkozva vettem tudomásul, hogy engem nem hívtak be egyik munkaközösségbe sem, csak a főbizottságba. Csupán Harmati Béla kért fel, legyek a munkatársa a Budapestre készülők számára rendezett nyelvtanfolyamon. Ezt szívesen megtettem. Az utolsó pillanatban pedig a liturgiai albizottság vezetője – egy norvég lelkész – kért, hogy vegyek részt az istentiszteletek és áhítatok előkészítő munkában. A világgyűlés idején szállást sem a sportcsarnok melletti Stadion szállóban kaptam, mint a fontos szerepet játszó résztvevők közül mindenki, hanem a Royal hotelben, ahova késő éjszaka mindig csak taxival tudtam közlekedni. Mindezek ellenére akadt tennivalóm bőven. Volt, hogy a megértést segítettem a magyar háznagy és a tanzániai helyettes főtitkár

között, hiszen nem mindegy, hogy valaki a fasori gimnáziumban tanulta az angol nyelvet, vagy ennek tanzániai változatát beszéli... Kísértem kórházba egy japán lelkész feleségét, segítettem a kezeléssel kapcsolatos különféle ügyintézkedésekben, és persze tolmácskodtam. Amolyan problémamegoldó szerepet töltöttem be. Emellett azonban kaptam feladatot hivatalos eseményekben is. A svéd küldöttség kért meg, hogy szervezzem meg számukra a látogatást *Ordass Lajos* sírjához, hogy ott érte Istennek hálát adhassanak. Ez nem volt azonos a hivatalos megemlékezéssel, amelyet Káldy Zoltán szervezett a nagygyűlés első napjaiban, és amelyen ő maga tartott emlékbeszédet. Szerveztem azután magyar találkozókat is, mert a delegátusok között voltak magyar gyülekezetekből származó egyháztagok például az Egyesült Államokból, Angliából, Jugoszláviából, Németországból, Romániából és Norvégiából, és talán egyéb országokból is. Egy a sportcsarnokhoz közel eső lakásban találkoztunk, és tartottunk igen kedves magyar összejövetelt.

Végül azt szeretném megemlíteni, hogy a nagygyűlés hivatalos programjában volt egy ökumenikus délután, amelyet a strasbourgi Ökumenikus Intézet rendezett. Szívesen tettem eleget az intézmény vezetője, *Günther Gassmann* professzor kérésének, és magyar nyelven közreműködtem abban a programrészben, amely az intézet történetét és jelenlegi működését ismertette. Ezt szívesen vállaltam már azért is, mert ennek az intézetnek első igazgatója *Vajta Vilmos* volt, aki egészségi okok miatt nem tudott részt venni a budapesti nagygyűlésen, felügyelőbizottságában pedig sokáig *Leskó Béla* barátom volt tag, akit sajnos elfelejtettek meghívni, mert nem tudták, hogy a nagygyűlés ideje alatt Budapesten tartózkodott.

Később aztán megfejtettem, mi volt amögött, hogy szinte csak magánemberként vettem részt a budapesti nagygyűlésen. Rájöttem, hogy – nem jogos – félelem lakozott egyes genfi vezető kollégák szívében, akik azt gondolták, nem lenne helyes túl sok külföldön élő magyaroknak fontos szerepet adni a világgyűlésen. Ezért történt az, hogy a genfi LVSZ-központ munkatársaként sok munkával, de komoly hivatalos tisztség nélkül éltem végig a budapesti világgyűlést.

Zenei élet az LVSZ budapesti nagygyűlésén

A nagygyűlést előkészítő bizottság első ülését 1981. szeptember 7-én tartotta. A programok részletes kidolgozását és lebonyolítását albizottságokra bízta. Ilyen volt többek között az ének-zenei albizottság. Tagjai Bálint József, Csorba István, Sulyok Imre, Tóth-Szöllős Mihály és D. Weltler Jenő voltak, én a bizottság vezetését kaptam feladatul. Az előkészítő munka számos ülést igényelt. Feladatunk volt a nyitó és záró istentisztelet hangszeres és énekes szolgálatának ellátása, az esti áhítatok zenei betéteiről való gondoskodás. Emellett a nagygyűlés ideje alatt a budapesti evangélikus templomokban zenei programokat szerveztünk, a vidéki vendégszolgálatok alkalmaira kórusok szolgálatát biztosítottuk.

Az első lépés a sportcsarnokban szereplő kórusok kiválogatása volt. Akkoriban körülbelül ötven működő kórus szolgált gyülekezeteinkben. Ebből harminc volt alkalmas a részvételre. Az 1984. március 31-ei kelenföldi válogató találkozón 14 kórus jelent meg. Felkérésük a szolgálatokra a kórusvezetők véleményezése alapján történt.

A nyitó istentiszteleten – melyet a televízió is közvetített – az egyesített kórus énekelt, melyet a Lutheránia, a budai egyesített kórus (a kelenföldi, budavári, budahegyvidéki énekkarak együttese), az oroszlanói és a nagytarcsai kórus alkotott. Az egyesített kórus az istentisztelet különböző liturgikus tételei között és az úrvacsoraosztás alatt tíz művet énekelt. A kóruszámokat Bálint József, Bence Gábor, Csorba István, Nagy Dániel, Rezessy László, Sulyok Imre és D. Weltler Jenő vezényelték.

A hétközi alkalmakon a következő kórusok szolgáltak két blokkban, öt percnyi keretidőben: Nyíregyháza, Kiskőrös, Alberti, Budapest-Fasor, Nagytarcsa, Sopron, Miskolc, Pécs kórusa és a budavári Schütz kórus a nagytarcsai Jubilate énekkarral.

Különlegességként említhetjük az ósagárdi gyülekezet furulyakórusának szolgálatát. Az „Egyházunk bemutatkozása” alkalmán a Lutheránia ének- és zenekar Szokolay Sándor Luther-kantátáját adta elő.

Külföldi együttesek is jelentkeztek szolgálatra: egy uppsalai együttes, a Santa Barbara harangjátékosok, a nürnbergi fúvószenekar és egy finn ifjúsági kórus.

A záróistentiszteleten a kántorképző kórusa énekelt ifj. Hafenscher Károly vezényletével. Több más mű mellett bemutatották J. S. Bach *Ein feste Burg*-kantátájának első és utolsó tételét.

Budapesti templomainkban esti hangversenyeket adtunk. Ezek a következők voltak:

- júl. 24. Kelenföld: a gyülekezet énekkara, Sulyok Imre – orgona
- júl. 25. Deák tér: Trajtler Gábor – orgona
- júl. 27. Budavár: Peskó György – orgona
- júl. 29. Deák tér: Lutheránia – Bach: h-moll mise (D. Weltler Jenő vezényletével)
- júl. 31. Kelenföld: Zászkaliczky Tamás – orgona
- aug. 1. Deák tér: Peskó György – orgona
- aug. 3. Budavár: Peskó György – orgona

A különböző alkalmak kántori szolgálatát magam látam el Vető István készséges segítségével.

Külön gond volt a hangszerek beszerzése. Az áhítatok és az úrvacsoraosztás helyszínén a budahegyvidéki gyülekezettől és a baptista egyháztól kölcsönkapott elektromos hangszereket használtuk. A plenáris terem (nagy küzdőtér) kellő nagyságú, megbízhatóságú és minőségű hangszereként csak Albert Péter miskolci elektromérnök konstrukciója jöhetett szóba. Ennek az elektromos hangkeltésű hangszernek az volt a különlegessége, hogy nem a megszokott hangszórók adták a hangot, hanem a hangszórók fölé épített – orgonasípokhoz hasonló – csövek. Így a hangszer az akusztikus torzítást is kiküszöbölte, megfelelő hangerőt adott természetes hangon, és látványában is emlékeztetett a templomi orgonákra. Albert Péter ezt a hatalmas hangszert egy éjszaka alatt állította össze, mert a terem bérlete csak ennyi időt tett lehetővé. Egyedülálló találmányának, hangszerének bemutatására két teljes értékű orgonahangversenyt biztosítottunk.

Egyházzenei szempontból a két hét nagy nyeresége, hogy gyülekezeti kórusaink a szolgálatokra való felkéréssel méltó megbecsülést kaptak. Az előadott művek mennyisége és minősége bebizonyította egyházzeneink gazdagságát. A nagygyűlés résztvevői ajándékba kapták a Lutheránia Szokolay-lemezét, melyen a Luther-kantáta és a Confessio Augustana kantáta szerepelt. Így énekkari kultúránk és Lutherániánk a külföldiek előtt is ismertté vált. Ennek köszönhetően kórusaink a következő években bőven kaptak lehetőséget külföldi koncertutakra. Egyházzeneink másik nagy nyeresége pedig az volt, hogy a nagygyűlésre való felkészülés során tartott együttes éneklések felelevenítették a kórustalálkozó szokását egyházunkban.

Gyülekezetlátogatások az LVSZ-nagygyűlés idején

Számomra az 1984-es világgyűlés már január 1-jén elkezdődött. Ezen a napon indultam Genfbe, hogy ott részt vegyek az előkészítő női konferencián mint a hazai delegáció női tagja. A John Knox Intézet kollégiumában a Lutheránus Világszövetség tagegyházaiból sokszínű és soknyelvű csapat volt együtt, hogy ismerkedjen a VII. világgyűlés témájával, egymással, és nem utolsósorban azzal az országgal és egyházzal, amely majd otthont ad a nagygyűlésnek. Valljuk meg, nem sokat tudtak hazánkról azon túl, hogy Európa szocialista részéhez tartozik. Felfigyeltek rám, amikor megtudták, hogy a vendéglátó országot képviselem. Nyitottak voltak, kérdésekkel halmoztak el. Egyekben volt persze idegenkedés is. Számomra jó érzés volt, amikor a befejező alkalmon a Magyarországi Evangélikus Egyház nevében így búcsúzhattam a résztvevőktől: szeretettel várunk benneteket a nyáron Budapesten.

Itthon közben már folytak a lázas előkészületek nemcsak a központi szervezés szintjén, hanem a gyülekezetekben is. Az egyes gyülekezetek asszonyai szép feladatot vállaltak: kézimunkákat készítettek a környékükön jellemző eredeti népi hímzésekből. Ezeket aztán értő, szakértett zsűri bírálta felül. A találkozás ünnepi napján ezeket kapták ajándékkul az érkező delegátusok. Az egyházmegyékben folyt a jelentkezés is: mely gyülekezetek fogadnak külföldi vendégeket azon a vasárnapon, amelyen a küldöttek országjárásra indulnak. A „nehézséget” az okozta, hogy több jelentkező volt erre a szép feladatra, mint amennyi vendégnek helyet kellett találnunk. Nagy várakozás előzte meg tehát a gyülekezetekben külföldi testvéreink érkezését.

De hadd beszéljek saját egyházmegyénkről és annak gyülekezeteiről. Itt is nagy várakozással készült mindenki erre a „kapunyitásra”. Hiszen hosszú évtizedek kényszerű elzártsága után most alkalom nyílt a találkozásra a világ lutheránus közösségéből érkező testvérekkel. Sokat elárult erről a nyitó- és záróistentiszteletre érkező, a sportcsarnok parkolóját megtöltő autóbuszok sokasága. Volt olyan kis szórványgyülekezet, ahonnan mindenki eljött, felnőttek és gyerekek. A hazai és nemzetközi gyülekezet zsúfolásig megtöltötte a sportcsarnok arénáját.

Túlzás nélkül állíthatom, hogy a nagygyűlés fénypontja az a vasárnap volt, amikor a konferencia résztvevői kirajzottak, hogy felkeressék az őket vendégül látó gyülekezeteket. Nekem az a kiváltság adatott meg, hogy az amerikai Preuss püspök és felesége mellé, akik gondjaimra

voltak bízva, magam válogathattam össze a gyülekeztünkbe látogató tízfős vendégsereg tagjait. A konferencia során már mindnyájukkal személyes, testvéri kapcsolatba kerültem.

Mivel a tolmácsolás szolgálatát magunknak kellett ellátnunk, többször is kértem Preuss püspöktől igehirdetésének szövegét a zavartalan tolmácsolás érdekében. Ezt azonban csak Pilisre érkezésünk perceiben kaptam meg, mégpedig kézírással! Kicsit megijedtem, de szerencsére szép, érthető angolsággal beszélt. Utólag még „dicséretet” is kaptam: ugyan nem értette tolmácsolásomat, de hitelesnek tűnt és lelkes volt! Emberekkel zsúfolt templom fogadta a vendégeket, az ünnepi istentiszteleten bemutatkozó köszöntések hangzottak el az igehirdetés után, majd a gyülekezeti teremben gazdagon terített asztal várta őket. Ez mindenütt ugyanígy történt. Az ebéd végeztével kedves meglepetés volt gyülekeztünk gondnoka feleségének remekműve, a hatalmas csokoládétorta a nagygyűlés emblémájával és a felirattal: Krisztus a világ reménysége.

A délutáni gyülekezeti alkalmat a falut és a környékét bemutató kirándulás előzte meg. A legnagyobb ámulatot talán a teljes pompájukban virágzó hatalmas napraforgótáblák váltották ki. Egy meghívásnak is eleget kellett tennünk a pincszeren, ahová egyik gyülekezeti vezetőnk hívott meg bennünket. Én kértem a vendéglátókat, hogy mivel ebéd után megyünk oda, ne készítsenek sok ennivalót. A szép, modern pince ebédlőjében azonban újabb hatalmas terített asztal várta a vendégeket pompázatos hidedtálakkal, jóféle homoki borokkal és ínycsiklandó édes-ségekkal. Legnagyobb meglepetésemre a tálak rövid időn belül kiürültek, a látogatók méltányolták a kínálatot!

A délután kötetlen beszélgetéssel, ismerkedéssel, beszámolókkal folytatódott, és arról árulkodott, mennyire közel kerültek egymáshoz a vendégek és a vendéglátók, a nap végén testvérekként, barátokként váltak el egymástól.

Amikor este visszaértünk szállásunkra, csendesesen figyeltem a lelkes, vidám beszámolókat, ahogy a gyülekezetekből hazaérkezők élményeikről meséltek. Mutatták egymásnak az ajándékokat is.

Lehetek persze negatív tapasztalatok is, de a nagy többséget lenyűgözte a kis magyarországi egyház gyülekezeteinek nyitottsága, vendégszeretete. Kapcsolatok szövődtek, amelyek napjainkig is tartanak. Többek között én is egy húszéves és máig tartó barátságot köszönhetek ennek az alkalomnak.

Néhány személyes emlékem az LVSZ budapesti nagygyűléséről, 20 év után

Rákospalotai lelkészi szolgálatom mellett 1984-ben a Fővárosi Faipari és Kiállítás-kivitelező Vállalat főenergetikusa voltam, amikor egyházunk akkori vezetői megfelelő helyet kerestek az LVSZ budapesti nagygyűlésének. Mivel vállalatunk szerte a világon döntően kiállítások kivitelezésével foglalkozott, profilunkhoz tartozónak láttam a világgyűlés installációs kivitelezését. Igazgatóm, *Ivászuk László* és fősztályvezetőnk, *Deák József* mérnök örömmel üdvözölte ötletemet: legyen a mi vállalatunk a nagygyűlés installációs kivitelezője. Kollégáim ehhez azt is hozzátették, hogy a Budapest Sportcsarnok lenne a legmegfelelőbb helyszín.

Felkerestük a sportcsarnok akkori igazgatóját, aki szintén lelkesedett a tervért, hiszen a 12 ezer embert befogadó sportcsarnok bérbeadása számukra jelentős bevételt jelentett volna.

Rögtön felhívtam Káldy püspök urat, és tájékoztattam a jó lehetőségről. Ő addigi tárgyalásai alapján más, kisebb stadionokban gondolkodott, és lehetetlennek tartotta, hogy a sportcsarnokhoz az ÁEH hozzájáruljon. Isten másként döntött, és az ÁEH-nál nagyobb erők is dolgoztak már akkor a magyar politikai életben. Mégis, amikor az ÁEH-ban megtudták, hogy a vállalat részéről én leszek a kivitelezés művezetője, nemtetszésüket fejezték ki, mondván, egy politikailag megbízhatatlannak nem adhatnak ilyen kiemelt feladatot. Nem felejttem el, amikor erről vállalati vezetőim felháborodva beszámoltak nekem, és nagyot nevettek az ÁEH naivitásán és rosszindulatán. A sportcsarnokban mégis többször észrevettem, hogy figyelő szemek követnek. Ezért *Pátkai Róbert* volt évfolyamtársammal – aki mint angliai lutheránus püspök érkezett a nagygyűlésre – jobbnak láttuk, ha nem a nagygyűlés hely-

színén, hanem egy közeli presszóban beszéljük meg közös dolgainkat...

A sportcsarnokban korunk akkori legmodernebb technika szolgálta az üzenet jobb megértését: *Krisztusban reménység a világért*. Az installáció, benne a fenyőfából készült oltárasztal, szószék, az információs táblák, a 4 db 3x25 m-es textilre nyomott hívogató felirat, az oltárasztal fölötti keresztet hordozó zászlók templommá varázsolták a sportcsarnokot. Néhány éve, máig is kiderítetlen okból, a sportcsarnok leégett. Az oltárasztal és a szószék akkor már régen a kőbányai gyülekezetben végezte tovább szolgálatát. Velük együtt sok-sok evangélikus gyülekezetben a kerámiából készült kehely és paténa emlékeztet a világgyűlésre.

Végül szeretnék a nagygyűlés megnyitó istentisztelete előtti sportcsarnoki percekre kitérni. Helyet foglalt tizenkétezer ember, és szinte vibrált az ünnepi pillanat feszültsége. Akkor *dr. Inotay Lehel* lelkésztestvérem, a rendezvény rendszertervezője és én mint művezető bekopogtattunk Káldy püspök úr szobájába. A püspök úron látszott az óriási feladat feszültsége, és tudtuk, hogy egészségével sincs minden rendben. Féltve őt egy váratlan összeroppánástól, Lehel így szólt hozzá biztató szóval: „Nyugodj meg, Zoltán, mi imádkozunk érted.” Láthatóan oldódott feszültsége, és ránk mosolygott.

Klaus Manntól olvastam: „Az emlékek csodálatos anyagból szövődnek, csalókéak, mégis meggyőzőek. (...) Jelennek és jövőnek nem lenne sava-borsa, ha a múlt nyoma kitörlődne a tudatunkból.”

Így egyházunk múltja, jelene és jövője is összefüggő egész, amelyben minden él. Hiszem, hogy evangélikus népünk életében nem múlt el nyomtalanul, hogy volt egyszer egy Lutheránus Világgyűlés Budapesten.

Jegyesoktatás a budavári gyülekezetben

A szerkesztőségtől felkérést kaptam arra, hogy néhány gondolatot mutassam be a Budavári Evangélikus Gyülekezetben folytatott jegyesoktatási gyakorlatunkat. Örömmel teszek eleget ennek a felkérésnek, hisz a szolgálatunk egyik jelentős területe lett az elmúlt esztendőben az esküvőre való felkészítés. Tudom, hogy a gyülekezőnk helyzete speciális.

Nem hiszem, hogy mindent tökéletesen csinálunk, sőt vallom, hogy ezen a téren is sok tanulnivalónk akad. De az lenne a jó, ha egy fórum alakulhatna ki a Lelkipásztorban szolgálatunknak erről a jellegzetes területéről. Így is segítenénk egymást. Tanuljunk egymástól!

A BUDAVÁRI GYÜLEKEZET HELYZETE

A budai gyülekezetek közül a Budavári Egyházközségben tartjuk a legtöbb esküvőt. Ez azt jelenti, hogy évente 35-45 esküvő van a templomunkban. Ez egyrészt a gyülekezőnk méretéből adódik, másrészt abból a tényből, hogy a templomunk elegáns környezetben, a budai várnegyedben található, ezért olyanok is „megtalálják”, akik csak az esküvő külsőségeit tartják fontosnak. Ezért az elmúlt évek lelkipásztori munkarendjében egyre nagyobb hangsúlyt adtunk a felkészülésnek. Hisszük, hogy adottságainkból fakadóan ez is egy missziói terület. A speciális élethelyzetben templomot és reprezentatív *szolgáltatást* kereső fiatalokat lehet megszólítani, elérni a jegyesoktatások során. A jegyesoktatás rendjét úgy alakítottuk ki, hogy a személyes beszélgetések mellett a közösségbe való beépülésre is legyen lehetőség. Könnyebb a helyzetünk azoknál a pároknál, akik időben (legalább egy fél évvel az esküvő előtt) jelentkeznek az esküvőre, de a felkészülést azoknál is igyekszünk biztosítani, akik egy hónappal a „szertartás” előtt jelentik be szándékukat. A több lelkészes gyülekezetben azt a gyakorlatot vezettük be, hogy a szolgálatot az a lelkész végzi, aki a fiatalokkal először találkozik. Ez akkor érvényes, ha nincs személyes kötődés valamelyik lelkészhez. Ezeket a személyes kötődéseket természetesnek érezzük. A közösségi felkészítésen és az istentiszteleteken azonban a gyülekezet többi lelkésze is megismerheti az esküvőre készülő párokat, és a párok is megismerhetik a többi lelkészt.

A JEGYESOKTATÁS

– SZEMÉLYES BESZÉLGETÉSEKBE

A személyes, általában hatszemközti beszélgetések képezik a jegyesoktatás gerincét. A beszélgetésekre minimum 4 alkalommal kerül sor. De örömmel tapasztaljuk, hogy van-

nak olyan párok is, akik heti rendszerességgel igénylik a találkozást, s fontosnak tartják a komoly, lelki felkészülést.

A beszélgetéssorozat minden esetben az adatfelvétellel kezdődik. Ezek az alkalmak lehetőséget biztosítanak ahhoz, hogy a jelentkezőket jobban megismerjük. Mivel a legtöbb esetben számunkra ismeretlen párok ülnek ilyenkor a lelkési hivatalban, erre nagy szükség van. Az adatok mellett ilyenkor van lehetőség arra is, hogy a legfontosabbakat megtudjuk azokról, akik nálunk akarják tartani az esküvőjüket. Nem csak a személyes életükről kérdezzük, hanem az indíttatásról, miért fontos a templomi, (vegyes párok esetében különösen is) az evangélikus templomban tartott esküvő. Általában az első beszélgetés során kérdezzük rá arra is, hogy milyen a kötődésük, s kérjük, hogy beszéljenek a hitükről is. Van egy furcsa mondatom. Amikor ezt a témát – kötődés és hit témáját – hozom elő, azt szoktam kérni, hogy beszéljenek teljes őszinteséggel. Merjenek arról is szólni, ha csupán a formaság miatt, vagy valamilyen családi elvárás miatt akarják a templomi esküvőt. Ilyenkor azt mondom: nem a válaszuktól függ az esküvő – hisz áldást azokra is kérhetünk, akik nem hisznek, vagy nem gondolják komolyan az egyházhoz, gyülekezethez tartozást, de az őszinteség lehetőséget nyit arra, hogy sokkal izgalmasabb beszélgetéseink legyenek. Tapasztalom, hogy a képmutatással semmire sem megyünk. A kétely, a keresés vagy éppen a tagadás megvallása viszont segíthet abban, hogy a beszélgetések során a személyes kérdések is előkerüljenek.

A további beszélgetések ideje és témája sok esetben a párokhoz igazított.

A beszélgetések időpontját közösen egyeztetjük, ami nem könnyű feladat. Én a legjobban azokat az esti időpontokat szeretem, amikor már csend van a házban, de olykor előfordul délelőtti – hivatali idő alatti –, sőt reggeli (akár nyolckor kezdődő) beszélgetés is. Ilyenkor nemcsak a lelkési hivatal, hanem az ifjúság számára kialakított teaház – kedves, alagsori szobácska, egy kényelmes ülőgarnitúrával – alkalmas helyszín a beszélgetésre. (Nagy melegben egy pohár ásványvíz, hidegben egy csésze tea is kísérője lehet a beszélgetésnek.)

Néhány hete mondta egy fiatalember: „Nem is tudod, milyen jók ezek a kora reggeli beszélgetések!” (Öt héten keresztül reggel nyolcra jöttek a munkabeosztásuk miatt.) „Ezeket a napokon egészen más lelkiállapotban végzem a munkámat...” Ha csak ennyi haszna van – már megérte!

Az esküvőre készülők helyzetét ismerve veszünk elő velük először olyan megbeszélendő témákat, amelyek a házasság kérdéseire adhatnak keresztény válaszokat, s csak

a beszélgetéssorozat végén térünk rá az esküvő liturgiájának ismertetésére és megbeszélésére. A beszélgetések akkor a legjobbak, ha ők maguk hozzák a kérdéseiket. De vannak olyanok is, akik azt kérik, hogy határozzuk meg előre a három-öt beszélgetés témáját.

Az alábbi témajavaslatok kerülnek elő a leggyakrabban:

- A kapcsolatunk alapjai: miért szeretjük, vállaljuk egymást?
- Isten és a házasság: teremtettségből fakadó adottság a nemiség, a férfi és a nő összetartozása
- A szeretet érzelmi és akarati valóság; a legnagyobb az „agapé”
- A házasság pillérei: szerelem, szeretet, gyermekek, közös anyagi javak
- Férfi és női lélek különbözőségei; elvárások és szerepek
- A bűn mint kapcsolatot lazító tényező; a bűnbocsánat ajándéka
- A krízis- és konfliktuskezelés
- Családmockok; milyen családképet hoznak magukkal, és milyenek gondolják a saját családjukat

Természetesen ezeknek a beszélgetéseknek a tartalmát mindig meghatározza az adott helyzet, a pár lelkiállapota, lelkisége, érdeklődése, nyitottsága. Arra minden téma feldolgozásánál komolyan oda kell figyelni, hogy ne csak én akarjak „papolni”, hanem ők is megszólaljanak. Olykor tudatosan megfogalmazott – provokatív, mellbevágó – kérdésekkel, máskor pedig csak azzal, hogy „megadom” nekik a szót.

A beszélgetéseknél fontos a nyitottság és a határozottság. Azt tapasztaltuk, hogy az egyértelmű evangéliumi elkötelezettség és a szeretetteljes elfogadás többeket indított arra, hogy a felnőtt keresztség vagy a felnőtt konfirmáció vállalása mellett döntsenek. (Ezekre külön beszélgetésekben és külön közösségi alkalmon szoktunk felkészülni!)

A beszélgetéssorozat végén két alkalommal foglalkozunk a liturgiával. Először az esküvői liturgiai ígét veszszük sorra (zsoltár, lekción), majd az esküvő előtti hétre marad egy olyan alkalom, amelyen megbeszéljük a liturgiát részleteiben – a technikai tudnivalókkal együtt. Ezekre a beszélgetésekre már a tanúkat is hívjuk, s azokat is, akik az istentiszteleten valamilyen szolgálatot végeznek (a koszorúslány, a felolvasó vagy a vendég zenész). A leíratakból is látszik, hogy egy-egy esküvő előtt 6-8 beszélgetés sem ritka.

HÁZI FELADATOK A LELKI FELKÉSZÜLÉSHEZ

A jegyesoktatás során arra is szoktam figyelni, hogy ne csak az itteni beszélgetések, hanem otthoni „feladatok” is segítsék az esküvőre és a házasságra való lelki felkészülést. Természetesen ezek a házi feladatok nem kötelezőek, azt tapasztaltam azonban, hogy nagyon szívesen tesznek eleget a párok a különféle kéréseknek. Vannak önismereti feladatok, de van, amikor azt kérem, hogy egy bibliai sza-

kaszt együtt olvassanak el, s beszéljék meg. Máskor – a beszélgetés menetétől függően – azt kérem, hogy válasznak maguknak esküvői ígét, az legyen rövid és frappáns, olyan, amelyik a házasságuk „mottója” lehetne. (Néhány hónappal ezelőtt egy pár tíz ígét gyűjtött ki magának. Azt kérték, hogy mindet beszéljük végig.) Olykor az énekeskönyv lapozgatására kérem őket, ez segítséget jelenthet az esküvői ének kiválasztásában is. A legmerészebb feladat az, hogy fogalmazzák meg maguk az esküt. Megkérem őket, hogy írják le, ünneplő családi és baráti körben miként vallanának szerelmükről, hűségükről, mit mondanának el egymásnak fogadalomképpen. Olykor nagyon szép vallomások születtek.

Egy evangélikus pár, akik néhány héttel korábban más esküvőn halották az Agenda esküszövegét, a következő vallomást fogalmazta meg. (Ez csak egy az összegyűjtött kísérletek közül.)

Én (*teljes név*) az Isten színe előtt vallom Neked (*keresztnev*),
hogy teljes szívemből szeretlek téged,
és szerelemből *veszlek feleségül* / *leszek a feleséged*.

Ígérem, hogy egész életemben hű társad leszek,
és jóban, rosszban, egészségsben, betegségsben melletted állok.

Születendő gyermekeinket örömmel fogadom,
hitben és szeretetben felnevelem.

Teljes igyekezetemmel azon leszek,
hogy közös életünket boldoggá tegyem, rád mindig odafigyeljek
és vigyázzak.

Fogadom, hogy örömeimet és bánatomat veled megosztom,
hogy együtt örülhessünk a jóknak,

és a nehézségeken egymás segítségével juthassunk át.

Isten engem úgy segítjen! Ámen.

Nagyon izgalmas beszélgetések alakultak ki azután, hogy ezeket a vallomásokat, esküket megfogalmazták. Először azokra a részekre tettem a hangsúlyt, amelyek az Agenda szövegétől eltértek. Most már sajnálom, hogy a gyűjteményem nem teljes. Általában nem kértem el a szöveg-kísérleteket a pároktól. Így csak néhányat őrzök.

A JEGYESOKTATÁS ÉS A KÖZÖSSÉG

Az volt a tapasztalatunk, hogy a jegyesoktatás és a személyes beszélgetés – bár nagyon sok élményt jelentett – a legtöbb esetben mégsem volt elég motiváció a gyülekezetben való megmaradásra. Mivel az esküvőre jelentkezők 75-80%-a „kívülről” érkezik, ezért három évvel ezelőtt a személyes beszélgetések mellett egy közösségi alkalmat is bevezettünk számukra. Először „Fiatal házások és házasságra készülő fiatalok alkalmának” neveztük ezt az együttléteket, majd az egyszerűség kedvéért a „Fészekrakók köre” nevet kapta ez a havi rendszerességgel meghirdetett alkalom. Az volt a tervünk, hogy havonta egyszer – az egyébként gyér létszámú – esti istentiszteleten találkozzanak a fiatal, egy-két évvel ezelőtt házasságot kötött párok

olyanokkal, akik az esküvőre készülnek. S a fiatalos liturgiával és tematikus igehirdetéssel megtartott istentisztelet után egy beszélgetésre is sor kerül az ifjúsági teremben. Az első alkalomra értelemszerűen a gyülekezethez tartozó fiatal házaspárok jöttek többen. Velük alakítottuk ki a beszélgetések témáját. Egy korábban elkészített – hatvan alkalomra összeállított (pályázatra készült) – sorozat témái közül válogattuk ki a számukra izgalmasabbakat. Ezeket a témákat természetesen nem előadás vagy formális beszélgetés keretében, hanem sokszor interaktív módon, s különböző feladatok megoldásával dolgoztuk fel.

Az esküvőre jelentkezőket folyamatosan hívogattuk erre az alkalomra. (Sose tettük kötelezővé, az esküvő feltételévé, mégis sokan jöttek el.) Minden alkalommal derűs, kötetlen beszélgetéssel és teázgatással zártuk az alkalmat. Ezek a kötetlen beszélgetések jelentették a közösségformálódás motorját.

A Fészekrakók köre kettős célt szolgált. Egyrészt bekapcsolta a fiatal párokat az istentiszteleti életbe, másrészt segítette egy közösség kialakulását.

Többek között ilyen témák kerültek elő:

- Férfi lélek – női lélek
- Nyitottság és zártság
- A csendes sarok – esti beszélgetések
- Tudom, hol van a másik!
- Bejöhetsz-e otthonomba a munkahelyre? (És fordítva?)
- A családtervezés fontossága
- Mindig együtt – önállóság és függőség

- A megbocsátás művészete
- Szenvedélyek
- Család és nemzet
- Család és gyülekezet
- Generációk együttélése
- Az esküvői liturgia jelképrendszere
- Az Énekek Éneke üzenete
- Értékrendi különbségek

Az idén új arculatot kapott ez az alkalmassorozat. Felkértük dr. Szarka Miklós református lelkészt, aki családterapeutaként szolgál, hogy tartson egy előadássorozatot. „Beszélgetések hatszemkört az intimszobában” címmel hirdettük meg az előadássorozatot. Ezekre az alkalmakra még nagyobb számban jelentek meg az esküvőre jelentkező párok. Ezeket a nagyon jól felépített előadásokat nem követte közös beszélgetés, hisz az intimitás és a gyengédség, a szexualitás és az erotika nem tartozik azok közé a témák közé, amelyeket 20-40 fős csoportban lehetne vagy kellene megbeszélni. Visszajelzéseket kaptunk arról, hogy mindenki számára nagyon sokat segített az előadássorozat abban, hogy kettesben, komolyan és őszintén beszélgessenek a felvetődő kérdésekről. Tapasztalatom az volt, hogy a hatszemkörti beszélgetések is mélyebbé lettek. (Egy területen – a közösségépítés területén – volt ennél az előadássorozatnál hiányérzetem, hiszen a közel egy órás előadások után már nem sokan maradtak ott a kötetlenebb beszélgetésre.)

Az alábbiakban közzéteszem a dr. Szarka Miklós által összeállított sorozatot:

<i>Téma</i>	<i>Súlypontok</i>
A serdülőkor – ami döntő a férfivé és nővé válásban	Hol van a határ? Élmények kudarcok nélkül, vagy görcsök örömtelenül?
Intimitás erotika nélkül – ami előfeltétele az erotikus intimitásnak	Az oldott önátadás feltételei és gyümölcsei: önátadás oldottan, vagy görcsös megfelelni és teljesíteni akarás?
Egyedül a tükör előtt, és együtt a másik tükré előtt	Énkép és testkép – összefüggenek-e? Hogyan látom a saját testemet? Hogyan látom az ő testét?
Intim – erotikus, szexuális életünk „árnyékjelenségei” – bizalmas megvilágításban	Valóban nincs időnk egymásra? Valóban eltávolodtunk már egymástól? Se izgalom, se orgazmus?
Isten előtti felelős családtervezés	A családtervezés hétköznapi kínjai vagy lehetősége: a fogamzásgátlás. Hogyan? Miért? Egyedül vagy együtt?

A RENDKÍVÜLI HELYZETEK

Nem evangélikusok

Néhány éve egy olyan pár jelentkezett esküvőre, amelynek semmi köze nem volt az evangélikus gyülekezethez. A menyasszony hitét gyakorló konzervatív katolikus családból, a vőlegény zsidó családból származott, magát pedig keresőnek aposztrofálta. Arra a kérdésre, hogy miért jöttek az evangélikus lelkészi hivatalba, nagyon határozott

válaszuk volt: a fiatalember korábban részt vett egy katolikus esküvőn, s annak a liturgiájával nem tudott azonosulni. Hosszú beszélgetéssorozat alakult ki. Ők maguk igényelték a hetenkénti találkozást, s nagy örömeinkre a templomban is egyre sűrűbben megjelentek. A fiatalembert az izgatta a legjobban, hogy mit kell mondani az evangélikus esküvői liturgiában, a problémája miatt a liturgiával nagyon részletesen foglalkoztunk. Az eskü szövegével külön foglalkoztunk. Elemeire szedte, megpróbálta minden apró részletét megérteni, s aztán megfogalmaz-

ta a „saját esküszövegét” is, végül hosszas elemzés után eljutott arra, hogy az Agendában szereplő eskü mindent tartalmaz, ami fontos, és megfelelő a logikai sorrendje is. A fiatal pár most is (3 éve) rendszeresen jár a templomba, s a fiatalasszony segítséget is vállalt egy gyülekezeti szolgálatban.

Tiszta katolikusok

Az elmúlt év statisztikája szerint templomunkban több volt a „tiszta katolikus” házasságkötés, mint a tiszta evangélikus. Ennek két oka van. Az egyik oka a katolikus egyházfegyelemben keresendő. Szentségi házasság csak olyanoknak szolgáltatható ki, akik a katolikus feltételrendszernek megfelelnek. Sok esetben tapasztaljuk, hogy az evangélikus határozottság és nyitottság által megnyerhető emberek. A másik ok az előzőből következik: egyik fél elvált, ezért katolikus templomban nem esküdhözhet. Soha nem zárkozom el az elváltakkal történő lelkipásztori beszélgetéstől, s a szolgálatot is rendszerint vállalom. Természetesen ezekben az esetekben sokkal alaposabb előkészületre van szükség, de az sem ritka, hogy a felkészülést a felnőtt konfirmáció koronázza meg.

Tiszta „szabadegyháziak”

Arra is volt már példa többször, hogy neoprotestáns kisközösségek tagjai kerestek fel. Általában az egyik motiváció az, hogy nekik nincs templomuk, s a család az esküvőt csak a templomban tudja elképzelni. De volt már arra is példa, hogy a kisközösség „különös karizmákkal” rendelkező vezetője nem tartotta „Istentől valónak” a kapcsolatot, vagy a kisközösség erőn felüli szolgálatot követelt meg a tagjaitól. Több olyan házaspárral tartjuk a kapcsolatot, akik így az evangélikus gyülekezetben találtak új otthonra, s kérték gyermekeik keresztesztelését. De arra is van példa, hogy valaki a gyülekezetünk szolgáló tagja lett. Ezek az esetek is mutatják, hogy az elutasítás hiba, mi több, bűn lenne, a nyitottság, a testvéri befogadás pedig áldássá lesz az egész gyülekezetnek. A jegyesoktatás során ezekben az esetekben nem csak a lelki, személyes kérdésekre kellett kitérni, hanem a gyülekezetünk életét és sokrétű szolgálatát kellett vonzó módon bemutatni.

Elváltak esketése

Egy érdekes példa: a református templomban kötött első házasság felbontása után a férfi egy katolikus hajadonnal került kapcsolatba. A tradicionális katolikus család tagja először a plébánosukat kereste fel. Egyházjogiag értelmezték a helyzetet. A katolikus egyházjog kü-

lönbséget tesz a szentségi és az érvényes házasság között. Az érvényes házasság felbontásánál azonban ugyanazt a jogi folyamatot kell végigjárni az elvált feleknek, mint a szentségi házasság felbontásánál. A több éve elvált férfi érthető módon ezt nem kívánta végigjárni – újra bevonva az első feleségét és az első esküvői tanúkat. Így katolikus részről meghiúsult a templomi esküvő. A szolgálatot a katolikus kolléga nem vállalta el. Ezért jelentkeztek nálunk. A felkészítés során – amikor a születendő gyermekekre terelődött a szó – a menyasszony könnyek között fakadt ki: én és családom olyan aktívak voltunk a katolikus gyülekezetben, s most csak azt mondhatom, hogy az elmúlt időszakban mennyi pontot kaptam a katolikus egyháztól.... Szavai arra utaltak, hogy szeretné, ha evangéliumi lelkületű közösséghez tartoznának majd a gyermekei. Tudom, hogy ez a „dac” kevés az üdvösséghez. De ha a különleges élethelyzetekben lévőket nem fogadjuk krisztusi nyitottsággal, akkor a küldetésünkhöz és szolgálatra küldő Urunkhoz leszünk hűtlenek.

Felkínált magángyónás

A beszélgetés során néha egészen furcsa, „szabálytalan” életutak rajzolódnak ki. Az elváltak esetében sok az elvarratlan szál, a fel nem dolgozott lelki probléma. Ezért vannak olyan helyzetek, amikor felkínálom a személyes gyónás lehetőségét. Azt tapasztalom, hogy egyre többen élnek ezzel a lehetőséggel. Ez azt jelenti, hogy a gyónásra négy szemközt kerül sor. Nemcsak a lelkipásztori titok megőrzésére hívom fel a figyelmet, hanem arra is, hogy ha olyan terhet hordanak a szívükben, amelyet még társuknak sem vallottak meg, azt is letehetik. Nem hiszem, hogy a házastársaknak társuk előéletéről mindent tudni kell. Ez természetesen csak abban a helyzetben igaz, hogyha az nem befolyásolja közösségüket, s azt Isten előtt is elrendezték. A magángyónás több, mint egy négy szemközti beszélgetés. A beszélgetést követően a templomba is bemegyünk, s ott hirdetem a feloldozást, személyes áldással, kézrátétellel.

Újraindulás és elindulás

Néhány hónapja jelentkezett esküvőre egy pár. A menyasszony sokáig egy evangélikus gyülekezetnek volt az aktív tagja. Aztán bekövetkezett a lázadás. Elszakadt a gyülekezettől, s elszakadt a családtól is. Azt érezte, hogy körülötte minden képmutató. A jövődöbelijével internetes úton ismerkedett meg, aki formailag katolikus. S az esküvő tervezetése közben éledt fel bennük az igény arra, hogy a családhoz is és a gyülekezethez is közeledni kellene. A család bizonyult nehezebb falatnak, mert a partnert a rokonok „rangon alulinak” vélték, s mivel a lakhelyük-

höz legközelebb lévő evangélikus gyülekezet a miénk, ezért nálunk jelentkeztek. A férfi kevés szavú, nehezen megszólaló ember. Még az adatfelvételnél is inkább a tár-sa beszélt. Az első három beszélgetés során alig szólalt meg. Egy monitor előtt jobban érzi magát, mint emberek között. A negyedik alkalommal az első kérdést követően ő kezdett bele: „Most én kezdem!” – szólta, s én a csodálkozásomat nem rejtettem véka alá. Amikor befejeztük a beszélgetést, s már a búcsúzkodásnál tartottunk, a maga fé-lénkségével újra megszólalt: „Lenne egy kérdésem. Azt szeretném tudni, hogyan lehet a lelki dolgokban előrehaladni. Hogyan lehet hinni?” S még néhány mondatban igyekezett kifejteni, hogy őt annyira megérintették a beszélgetések, hogy azt keresi, miként nyílhat meg előtte a hit útja. Azt mondanom sem kell, hogy ezt a kérdést újabb egyórás beszélgetés követte. (Azóta is sok imádságomban gondolok rá.)

Én még ezen sohasem gondolkodtam!

Egy évvel ezelőtt jelentkezett egy fiatal pár. A gyülekeze-tünkhöz tartozó fiatalember reprezentatív, korunk divatjá-nak megfelelő, nőiességében tökéletes menyasszonyával jelent meg az első beszélgetésen. A második beszélgetésre a férfi közlekedési nehézségek miatt nem érkezett meg. A menyasszonnyal kezdtem el beszélgetni. Boldogság, hű-ség, szeretet, lelki kincsek, belső értékek kérdése került elő. „Én még ezen sohasem gondolkodtam!” – volt az újra és újra visszatérő válasz.

Jó lenne „happy end”-del leírni ezt a történetet, de egye-lőre nem tudom. Ami miatt megemlítem, az csupán az, hogy érzékeltessem, olykor nagy szellemi-lelki ürességgel találkozunk, s nem minden beszélgetés sikeres.

TERVEK

Tapasztalatunk szerint az esküvő után többen eltűnnének a „nagyváros rengetegében”, ezért fontosnak érezzük azt is, hogy a Fészekrakók köre bővüljön, s ne csak a jegyes-oktatással kapcsolatos kérdések kerüljenek elő a beszélge-tésekben. Szeptembertől indul be a Kapu elnevezésű alkal-munk, amelyre kimondottan azokat a fiatalokat hívnánk, akiknek a gyülekezeti életben nincs gyakorlatuk. S a Ka-pu olyan rendszerű alkalomsorozat lenne, amelyből egy év után valamelyik működő közösségbe kapcsolódhatná-nak be a résztvevők.

A következő munkaévben szeretnénk egy olyan hétvé-gét szervezni, amikor a fiatal házassokkal lennénk együtt. Ezt elsősorban azért tartjuk fontosnak, hogy az esküvő utáni időben is eleven maradjon a kapcsolatunk a fiata-lokkal. De fontosnak érezzük azt az intenzív lelki munkát és közösségépítést is, amelyet egy ilyen gyülekezeti hétvé-ge biztosít. Az elgondolásunk az, hogy az esküvőre jelent-kező párok eleve kézhez kapják a meghatározott időponta-ra meghirdetett gyülekezeti hétvége meghívóját és témá-ját, és a gyülekezetünkben aktív házaspárok bevonásával állítanánk össze a programot.

ZÁRSZÓ

Hiszem és vallom, hogy Isten Szentlelke teremt hitet. Azt is hiszem, hogy nem a módszerek és az emberi szervezés teremt egyházat, krisztusi közösséget. Ezért a jegyesokta-tás közben és az esküvő után sem feledkezhetünk meg a házasságban élőkért való könyörgésről. Így ha nem is nagy csodáknak, de biztató jeleknek lehetünk tanúi, hogy növekedést adva munkálkodik az Isten.

SZEBIK IMRE

Hitismeret felsőfokon

Nagy Gyula nyugalmazott püspök Dogmatikájának II. része

A 85 éves püspök-professzor szorgalmas fáradozásának magas színvonalú eredménye jelent meg a közelmúltban. Dr. Nagy Gyula 160 oldalas Dogmatikájának II/1-s kötete azonos külsővel és ugyanolyan igényes belső tartalommal jelent meg, mint munkájának első kötete. A nyolc paragra-fusba sűrített hamartiológia (A bűn rontása Isten terem-tett világában) valójában négy témát dolgoz fel: a) a bűn eredete, b) a szolgálai akarat, c) a teodiceai kérdés, d) sata-nológia – az emberfölötti személyes Gonosz kérdése.

Recenzióinkban vegyük sorra az említett négy kérdés-kört.

a) *A bűn eredete.* A szerző ismerteti a hagyományos evangélikus tanítást az ember teremtésbeli állapotáról a Szentírás tanúságtétele alapján. Az Isten képmására te-remtett ember és a Teremtő között harmonikus kapcsolat állt fenn, melyet Luther a gyermeki ártatlanság (puerilis innocentia) kifejezéssel jellemez. A bűn rontása az Isten-től való elszakadás tényében jelentkezik. Ezt a filozófia

különböző képviselői vagy elfogadják, vagy tagadják, esetleg a kérdést megkerülik. Bár Albert Camus elismeri, hogy ez a világ „halálosan beteg az erkölcsi rossz pestise miatt, de heroikus nihilizmusa legyőzheti az emberi lét kínzókamráinak szenvedéseit.”¹ Ezzel az irreális állítással szemben a keresztény teológia valós felismerését, amely az Istentől való elszakadás tényével, a vele való szembe fordulással sejteti a bűn eredetét, a Szentírás kinyilatkoztatása alapján nem lehet kétségbe vonni. Aligha lehet napjainkban megkerülni a tillichi értelmezést, amely az ember teremtésének végét és az elbukás kezdetét együtt értelmezi, egymás mellé helyezi, de nem hagy kétséget afelől, hogy „az ember alapja az isteni életben van, de nem maradt meg az alapon belül.”² Külön kérdéskör a bűn átöröklődésének témája, amelyet a mélylélektan felismerései kiemelnek az avult egyházi dogmák dobozából, mivel eredményeik gyakran egybeesnek a Szentírás kijelentésével.

Isten törvénye szemben áll a bűn tényével. Azért ajándékozta a Teremtő, hogy az ember eligazodjék a jó és rossz, az igaz és hamis szövevényes világában. Méltán írja Luther: Mi tartja vissza a medvét, hogy mindent fel ne faljon? A ketrec, a rácsok. Ez a törvény egyik feladata is. Ugyanakkor a törvény tükröt tart elénk, hogy önmagunk ismeretét elősegítse, és Krisztushoz vezető Mesterré váljon. A törvény harmadik használata (tertius usus legis) sokat vitatott kérdésében ma Melanchthon álláspontja mintha nagyobb elfogadottságnak örvendene. Eszerint az új életben járó, de újra meg újra könnyen visszaeső embernek is szüksége van a törvény szigorára.

b) *A szolgálai akarat.* A régi Erasmus-Luther vita a szabad és a szolgálai akaratról napjainkig élő disputa tárgya. A reneszánsz szellemi légkörében élő Erasmus nagyobb hatást gyakorolt a filozófia területén a későbbi felvilágosodás áramlatába került teológusok és világi tudósok gondolkodására, mint a mélyebben látó, a kegyelemre utaltatás állapotát a szolgálai akarat (servum arbitrium) felismerésével és páli tanításával (Rm 7,18–19) megerősíteni kívánó reformátor. Az Ágostai Hitvallás állásfoglalása ma is iránymutató: „Az emberi akaratnak van annyi szabadsága, hogy becsületes világi életet tudjon folytatni és választani tudjon olyan dolgok közül, amelyek az értelem hatáskörébe tartoznak. De arra nincs ereje, hogy a Szentlélek nélkül megvalósítsa az Isten színe előtt érvényes vagy másképpen lelki igazságot.”³

A Heidelbergi Káté hasonlóan ír: „Az emberi értelem meghomályosult, az akarat pedig, amely szabad volt, szolgálai akarattá lett, éspedig a bűnnek szolgáló akarattá.”⁴

Tillich azt írja, hogy az emberi akarat rabsága egyetemes tény. Az ember képtelen kitörni elidegenedéséből – ez

az akarati rabság. Bár véges szabadsága hatalmas, az ember képtelen újra egyesülni Istennel... Az ember Istennel való kapcsolatában semmit sem tehet Isten nélkül.⁵

A püspök szerző méltán fejezi be könyvében ezt a kérdést az 1999. október 31-én aláírt Közös nyilatkozattal, amelyet a római katolikus és az evangélikus egyház együttesen írt alá Augsburgban a megigazulás tárgyában. A megigazulás központi hittétele nemcsak jelentős közeledést megerősítő tényezővé vált, hanem a konszenzus alapvető hitvitákra tett befejező pontot. Bár korántsem oldódott meg a két egyházat elválasztó teológiai kérdések mindegyike, de a szándék annak keresésére, ami egybekapcsol bennünket, felerősödött. Jó reménységgel nézünk előre. Az egymáshoz közeledés és egymás megértésének folyamata visszafordíthatatlan.

c) *A teodiceai kérdés.* A sokat olvasott s tapasztalt professzor alaposan igyekszik áttekinteni ezt a belső alázatra készítő teológiai kérdést. Nincs közöttünk senki, akiben ne merülnének fel kérdések: miért engedi meg Isten a háborút? Miért marad sokszor a gonosztett büntetés nélkül? Miért fejezi be földi életét az egyik ember idő előtt, a másik késő vénségében? Miért adatik az egyiknek rendkívüli képesség, a másinak az élethez szükséges lelki erő is hiányzik? A sort folytathatnánk. Maga Jézus is vívódik e kérdéssel: Atyám, ha lehetséges, múljék el tőlem e keserű pohár, de legyen meg a te szent akaratom. Valljuk meg, sokak számára az Istenhez közeledés akadálya éppen e megválaszolhatatlan kérdések irracionálisával magyarázható.

Nem Isten szorul védelemre a világ és a történelem fájdalmas eseményei, az egyén és a népek, nemzetek bűne miatt. Az ember különben sincs abban a pozícióban, hogy Istent vádolhatná vagy felelősségre vonhatná. Hiszen mindent neki köszönhet, s mindent tőle kapott. A könyv tudós írója méltán különbözteti meg egymástól az ember által elkövetett gonosz cselekedeteket és az ismeretlen eredetű rosszat, a természeti katasztrófákat és a történelmi földrengéseket. Kétségkívül igaz az a tapasztalat is, hogy Isten gyakran a fájdalmasat és a rosszat is felhasználja hitünk erősítésére vagy éppen próbatételként. (Ezért is kiált egyik versében az erdélyi költő, Reményik Sándor: Ne próbálj – Istenem! Míg Tóth Árpád így vall: „Próbáid áldott oltókése bennem Téged szolgál, mert míg szívembe metsz, Új szépséget teremni sebez engem.”)

Amíg tart a ma, addig a „megőrző kegyelem” esély az Istenhez térésre, amíg a szív utolsó nem dobban, esély van Isten egyetlen válaszában, a golgotai keresztnak az elfogadására. Hiszen a teodicea valamennyi kérdésére a feleletet Isten a minden emberre kiterjedő megváltás tényében juttatja kifejezésre. Lehet, hogy különböző utakon jutunk el a hitre, Isten közelébe, de a végső cél a vele való közösség megajándékozottsága, s ezt mindenkinek felkínálja. Ugyanakkor csendesesen meg kell vallanunk, hogy teológusokként is

¹ Idézi Dr. Nagy Gyula 25. o.

² Paul Tillich: *Rendszeres teológia*. Osiris Kiadó, Budapest, 1996. 209. o.

³ *Konkordia könyv. Az evangélikus egyház hitvallási iratai*. Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest. 1957. I kötet, 29. o.

⁴ Tavaszy Sándor: *Református keresztényen dogmatika*. Minerva, Kolozsvár, 1952. 143. o.

⁵ Tillich: i. m. 297. o.

nem a nagy és hatalmas Isten titkos tanácsosai vagyunk, akik minden titkot és tudományt ismernénk, hanem csak alázatos szolgálói, akik kutatjuk a kijelentés titkait. Ezt könyvünk szerzője is a tőle ismert alázatossággal artikulálja.

d) *Az emberfeletti személyes Gonosz kérdése.* Mindig is sokakat izgalomban tartott a Gonosz eredete, létrejötte. A lázadó, bukott angyal képzetétől a különféle állatok formájában megjelenített Sátán szentírási alapot nélkülöző képéig sok fantázia szülte gondolat terjedt el a vallásos és Istent kevésbé kereső emberek között. Jézus szava szerint: *Embergyilkos volt kezdettől fogva, és nem állt meg az igazságban, mert nincs benne igazság. Amikor a hazugságot szólja, a magáéból szól, mert hazug, és a hazugság atyja.* (Jn 8,44)

Érdemes idézni Barth sajátos felfogását: szerinte Isten a Gonosz felett a teremtéskor megvetéssel elment.⁶

Tillich nagyon áttételesen beszél a gonoszról, amikor Dogmatikájában *Krisztus részesedése a létezés tragikus elemében* című fejezetben⁷ fejtegeti filozofikus módon a lét jellemzőit az elidegenedés, a teremtés és a rombolás feszültségei között.

Az a Jézus, aki maga is megkísértett – hozzánk hasonlóan –, tud győzni minden gonosz csábítás, a Gonosz cselvetése fölött. Amikor az ember nehéz helyzetekbe sodródik, vagy végzetes döntése következtében odajut, kiváltsága, hogy a Gonosznál erősebbhez forduljon, tőle kérjen

⁶ Vö.: Barth: Chr. Dogm. III/1. kötet 119. o.

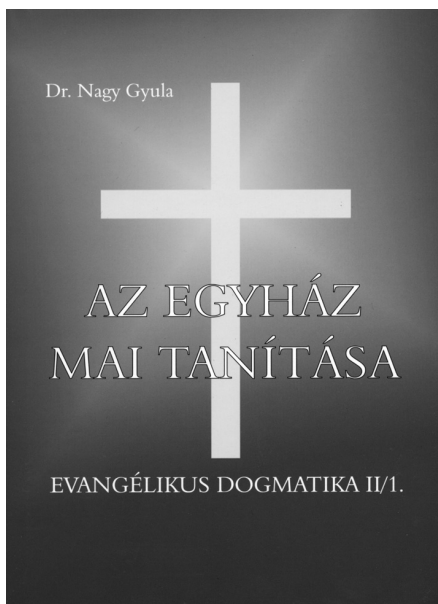
⁷ I. m. 335. o.

erőt, bátorságot és bizalmat az Isten mellett való megmaradáshoz.

A könyv tudós szerzője is ezzel a személyes vallomással fejezi be Dogmatikájának II/1-s kötetét, amikor idézi Luther evangélikus himnuszát lett énekének két utolsó versszakát. Bár a Gonosz tombolhat vadul, miénk marad az Ország, miénk marad a menny örökre.

Nagy Gyula püspök-professzor könyve – jóllehet nehéz teológiai kérdéseket tárgyal – világos okfejtésű, logikus érvekkel győzi meg olvasóját a tévutak járhatatlanságáról, alapos filozófiai tájékozottságról tesz tanúságot, mégis olvasmányos. Konfrontál a 20. század liberális teológiai felfogásával éppúgy, mint az egykor időszerű marxista filozófiával. Biblikus megalapozottsággal érvel nézetei igaza mellett. Segítségül hívja kortárs teológusok véleményét, de bátran illeti kritikával még a legnevesebb professzorokat is. Határozott evangélikus álláspontot képvisel, de mindig nyitott a más felekezetű nézetek értékelésére és felismeréseik igenlésére, ha a Szentírásból meríthetnek. Krisztus-központú és szentíráscentrikus. Józan és hitre bátorító. Gondolatébresztő és vitára serkentő. Beszélgetés témájává teszi hitünket, s így mélyíti Isten iránti bizalmunkat a mindennapok küzdelme során. Szívből ajánlom minden szolgatársamnak, hogy dogmatikai ismereteit felfrissítse, elmélyítse. Ugyanilyen jó lélekkel vásárolhatjuk ajándékba felügyelőknek, presbitereknek, akik egyházunk tanítása után érdeklődnek és hitismertükben gazdagodni kívánnak.

Köszönjük a könyveit író idős szerzőnek fiatalokat megszegyenítő szorgalmát és egyházszeretetét. Kísérje Urunk áldása életét és a most megjelent kötetet.

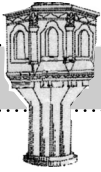
Dr. Nagy Gyula

AZ EGYHÁZ MAI TANÍTÁSA

Evangélikus dogmatika II/1.

A bűn lényege, eredete és következményei (Hamartiológia)

Luther Kiadó, Budapest, 2004

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 18. VASÁRNAP • 1Jn 3,(18)19–24

Néhány fontosabb szó, illetve kifejezés magyarázata:

πειθω – lecsillapít, megszelídít, megnyugtat, (meggyőz).

πεισομεν την καρδιαν ημων – megnyugtatjuk a szívünket, csillapítjuk a szívünket. Ismerős érzés mindannyiunk számára az, amikor hevesebben ver a szívünk, de az is, amikor nyugtalanító gondolatok remegtetik meg a bensőnket. Lelkiismeret-furdalásként közelíthető meg ez az érzés leginkább. Ebben az állapotban nem lehet sokáig lenni.

αληθεια – igazság; az Úr Jézus önmagáról szólva mondja, hogy ő az igazság (Jn 14,6).

εκ της αληθειας εσμεν – az igazságból valók vagyunk. Azt jelenti tehát, hogy Jézus Krisztusból valók vagyunk, őbelőle származunk. Nem egyfajta tényszerűségről, a valósággal való egyezésről van szó, hanem Jézus Krisztusról, aki önmaga a mi igazságunk.

γινωσκω – ismer, tud, ismerete van valamiről.

καταγινωσκω – pejoratív jellegű igekötővel áll az ismeri szó, az elismerés ellentétéként jelenik meg: kifogásol, elítél, kárhoztat. Olykor olyan hatalmas önvádunk is lehet, hogy a kárhozatot, a teljes megítéltetést is elhitei velünk a szívünk.

Két lehetőséget mutat fel az igeszakasz, ami komoly teológiai problémát rejt. Van, amikor elítél a szív, s van, amikor nem. Hogyan lehetséges ez utóbbi, amikor bűnös az ember, a legtisztességesebb életű is? S vajon mi tesz képessé bennünket arra, hogy ne vádoljon a szívünk, ne ítéljen meg? A tetteink? A törvényt betöltő magatartás, tiszta élet? Van egyáltalán olyan helyzet, amikor teljes mértékben tiszta lelkiismerettel állhatunk meg Isten előtt, s azt mondhatjuk, semmit sem mulasztottunk, semmit sem vétettünk? János szerint van olyan állapot, amikor nem ítél el a szívünk, hiszen ez az előzménye, illetve feltétele a hittel szóló imádságnak. Sőt, úgy tűnik, hogy Isten kegyelmes beavatkozásán túl helyes életfolyamatunk is megadhatja a szív nyugalmát. (A neki tetszőket cselekedjük: 22 v.) Mégsincs

ellentét, bár úgy tűnik, dogmatikai nehézséggel állunk szemben. Mintha két ember állna előttünk, akiket ismerve a lelkipásztor tollat ragad. Az egyiket elítéli a szíve, a másikat nem. Talán áthidalható ez azzal, hogy az egyik hitben való életet folytat és az Úrtól kapott lélekkel próbál Istennek tetszően cselekedni, a másikat viszont szüntelen vádolja a lelkiismerete, mert még nem ismerte meg a kegyelmes Istent. Másként vádol a szív, ha még nem ismerjük az Úr Jézust, és ha már megismertük hozzánk való irgalmas szeretetét. (Vö. Veöreös Imre: *János levelei*. 208–209.o.)

Αγαπητοί – szeretteim, kedveseim. A szóhasználatból kitűnik, hogy a szöveg lelkipásztori céllal íródott. Más helyen, például a 18. versben is a „gyermekeim” megszólítással él. Az egész levélen érződik, mennyire áthatja az isteni szeretet Jánost, s ezzel nevel, biztat.

ὁ θεος ... γινώσκει πάντα – Isten mindent ismer, mindent tud: az összet, valamennyit, a teljeset ismeri. Ez nem csupán egyszerű teológiai megállapítás. Így még nem jelentene a szövegösszefüggésben bátorító tény, amivel a lelkipásztor nyugtatni tudná gyülekezetét, vagy mi a szívünket. Teljes, maradéktalan tudás ez, amit mi nem tudunk sem jellemezni, sem megérteni, de megközelíteni sem. Urunk előtt nem csak életünk negatív részeinek, mélységeinek összes apró mozzanata tudott, hanem mindent tud, ami mentségünkre lehet.

παρησια – bizalom, örvendező nyitottság, a hit szinonimája, a német fordítás itt a Zuversicht szót használja.

παρησιαν εχομεν προς τον θεον – bizodalmas hittel lehetünk Isten előtt. Nyíltan megállhatunk Urunk előtt, semmit sem kell, és nem is lehet takargatni előle. Ez nem a fájdalmas leleplezés utáni kínos pillanat, hanem egy örömteli, bensőséges viszony állapota, amikor szívesen nyílunk meg és örömmel tárjuk ki a szívünket. Ez az állapot a legkedvezőbb imádságaink megformálására. Ebben a bizalmas légkörben és ráhagyatkozásban merész és mélyről jövő vágyaink is odakerülnek az Úr elé. Ugyanakkor már eleve tudjuk, hogy ő régen meghallgatott, csakis ránk figyelt, és ismeri a bennünk lévő indítékot is. Az a bizalom járhat át, hogy ő a legjobb megoldást is tudja és a legtekélyesebb utat akarja elénk adni.

ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ – az ő parancsa. Egyértelműen nem egyes parancsolatokra vagy bizonyos erkölcsi szabályokra utal, hanem a Tízparancsolatra úgy, ahogyan az Úr Jézus a nagy parancsolatban számunkra meghagyta: higgyünk benne és szeressük egymást! Nem lehet csak az egyiket megélni, ahogy a gyümölcs és a fa összetartoznak. Aki a testvérét nem szereti, akit lát, nem szeretheti Istent, akit nem lát (1Jn 4,20).

Vázlattervezet – az igehirdetés felé

1. A Krisztushoz tartozás ismérve a cselekvő szeretet
2. A Krisztushoz tartozás ismérve a kegyelemből való élés
3. A Krisztushoz tartozás ismérve a Lélek jelenléte

Mit jelent kereszténynek lenni? Azt, hogy hitben élünk és szeretetben szolgálunk. Egyszerű és túl evidens definíció. Mégsem egyértelmű és nem könnyen megélhető. Mindkettő teljes embert kíván ugyanis. *Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és teljes erődből.* (Mk 12,30; 5Móz 6,4–5) A hit cselekedetek nélkül meddő és halott (Jak 2,20.26). Hol tevékeny a szeretetünk, mire képes és meddig nem lankad? A cselekvő szeretet, azaz a megélt hit nem szűkíthető bizonyos esetekre, napokra és egyénekre. Miből vonható le, hogy az igazságból, Krisztusból valók vagyunk? Nem az a legszembetűnőbb, ahogyan élünk, egymáshoz viszonyulunk? Ha azzal az irányultsággal tudunk lenni egymás felé, amivel ő van irántunk. De ha mi, keresztények nem értünk szót egymással és hiányzik belőlünk a feltétel nélküli szeretet (Lk 10,25kk), akkor vajon tényleg őhozzá tartozunk? Nem akarunk felejtetni, csak adott emberek fontosak. Van, akit nem tartunk érdemesnek szeretetünkre. Olykor ellustulva és önelégülten ülünk üdvözítő hitünk tudatában. A feleletek a szívünk mélyén találhatóak.

A zsidó gondolkodásban a szív nem csak egy szervünk, avagy a legfontosabb szervünk, hanem érzésvilágunk és egyben egész lényünk központja. Onnan indul ki az élet, ahogyan Péld 4,23 is mondja. Jelen esetben a szív a lelki ismerettel is szoros összefüggésben áll, amennyiben ítélőképességéről esik szó. Van, amikor már nem lehet hivatkoznunk arra, hogy a szívünk mélyén jó emberek vagyunk, amikor kiábrándulunk magunkból. Lao-ce írta: „Aki megismeri önmagát, az tisztán lát.” Micsoda tévedés! A mi szívünk nem képes erre, sőt! Ahogyan Zsolt 40,13-ra rezonálva Reményik Sándor írja az *És a szívem is elhagyott engem* című versében: „...Tapogatom magam. Vadidegenül kutat a kezem A hely körül, Hol a szívemnek lenni kellene. Nincs, nincs.” A lelkiismeret nem a legjobb műszer, mert ma egy hegyet is átugrik, holnap pedig egy vakondtúrást sem tud átlépni. Ezért olyan jó hallani, hogy Isten nagyobb a mi szívünkénél, töredékes ítélőképességünk és önmarcangolásunk felett áll. A mi önvizsgálatunk el tudja érni a teljes kilátástalanságot és összeroskadást,

de a tisztánlátást, a realitást soha. Az ő ismerete nélkül mély depresszióba lehet kerülni, akár még saját életünket is értéktelennek találjuk. De a mi Urunk el tud érni a legnagyobb mélységben, és a legrettenetesebb vádak közepébe is lenyúl értünk. Ekkor élhetjük át az ő megmagyarázhatatlan és csodálatosan nagy szeretetét. Kegyelmet, amely éltet, felráz, újat enged kezdeni. Az ő értünk való szeretete is cselekvő: halálba menő, megbocsátó, feloldozó, újat adó. Sőt! Új szívet is ad, ami nem vádol, hanem hittel, bizalommal fogadja őt be és járul elé. Krisztushoz tartozni a kegyelemből való élest jelenti, a szívet vinni őlé és hagyni, hogy ő ítélje meg, de ő is formálja újra, s töltsse be Lelkével.

Az a félelmünk, hogy nem tudunk megfelelni Urunk elvárásainak, újra visszaesünk, és szegyenkeznünk kell, mert nem bizonyulunk gyermekeinek, szeretteinek. Sokakat aggaszt, hogy sosem lehetünk makulátlanok. Félünk, hogy elveszítjük az üdvösséget. Félünk, mert a szívünkben fel-felhangzik a szó: nem tudsz jól és eléggé szeretni. Elolvassuk Máté evangéliuma 25. fejezetét az ítéletről, és rettegve gondolunk arra, hogy bal kéz felé állít majd a király, és kecskék leszünk... Fokozatosan eluralkodik bennünk: erőtlenség, alkalmatlanok vagyunk. A Krisztusnál és Krisztusban maradás titkát a Lélek adja. A Szentlélek biztosítja a kapcsolatot, az imádság bensőséges viszonyát és az örömmel, hálásan Isten tetszését kereső magatartást. A Lelket kérni kell, és indulni azzal, hogy továbbadjuk. Első, hogy a Lélekért esedezünk, utána pedig magától termő, parancsolatokat örömmel megtevő keresztények lehetünk! Érezni fogjuk, hogy parancsolatai nem nehezek (1Jn 5,3). Ez a Lélek pedig azt is garantálja, hogy nem bízzuk el magunkat, amikor általa képesek vagyunk a jó cselekvésre.

Lázárné Skorka Katalin

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 19. VASÁRNAP

• *ApCsel 20,32–35*

Nyugdíjasként nyáridőben lehetőségem volt számos kommentárt átböngészni. Pál apostol búcsúbeszédének első feléhez, a 17–31. versekhez bőséges és tartalmas exegézist találtam. Alapigénkhez már mindenütt jóval szerényebb az „írástudók” mondanivalója.

Exegézis

32. vers A távozó apostol az intések után áldást mond. Emberi kezekre bízta a gyülekezetet, de Isten gondviselésében bízik. A gyülekezet jövőjét ugyanaz az ige hordozza, amely létrehívta. A tévtanítók és a mindenütt megjelenő vándorprédikátorok zavarkeltése közepette azért tud bizakodó maradni, mert nem önmaga erejére és nem a gyülekezet vezetőinek derekasságára, jó felké-

szülségére alapoz, hanem az Úrra és kegyelme igéjére: ez biztosítja a szüntelen épülést és a végső célhoz való megérkezést. Ezt tették a gyülekezetek Pállal és apostol-társaival is (14,26; 15,40). Ez az ige hatalmas és erős (Róm 1,16; 1Kor 1,18.23k; 1Thessz 2,13), épít, megtart és „örökséget ad” (Kol 1,12; 3,24; Ef 1,14.18). Az örökség „jutalom” a hűeknek, a hitben mindvégig állhatatosaknak. A szentek, a megszenteltek azok, akiknek életében már látható Isten újjáteremtő munkája (26,18; 1Kor 1,2; 6,11; 1Thessz 5,23).

33–34. vers Pál a gyülekezet vezetőinek saját példáját ajánlja: ne éljenek a gyülekezet költségén. Az arany, ezüst, drága ruha a keleti ember gazdagságát jelzi. Ilyeneket Pál nem kívánt. Ő a gyülekezetet teljesen ingyen szolgálta. Máshol is szól erről (1Kor 4,12; 1Thessz 2,9; 2Thessz 3,8). Bár ezekből arra is lehet következtetni, hogy a gyülekezeteknek kell eltartania az evangélium hirdetőit, de maga nem kíván ebből élni. Ő mindent feláldozott az evangélium hirdetéséért. Sőt, keze munkájával még munkatársait is eltartotta. Ezzel is aláhúzza, hogy a hellenista bölcselkedőkkel és vándorprédikátorokkal szemben ő nem az emberek javait, hanem őket magukat keresi.

35. vers Az apostol példájával is tanít. Ilyen áldozatkésztséget kell a gyülekezet tagjainak is tanúsítania. Nem csupán az önzetlen „apostolkodásra” adott példát, hanem arra is, hogyan kell a gyöngéket segíteni. Az ἀσθενής jelenthet beteget, erőtlent, szegényt, de az összefüggésben a legjobb a „gyengék” fordítás – annak sokféle értelmében. Olyanok, akik képtelenek önmagukról gondot viselni (Ef 4,28; Róm 14,1kk). Hangsúlyozza a kemény fáradozást és a segítő szeretetet egy olyan világban, amelyben a testi munkát nem nagyon becsülték.

Így érkezik el ahhoz a jézusi mondáshoz, amelyet az evangéliumok nem őriztek meg számunkra: jobb adni, mint venni, vagy ahogyan még fordítható: boldogabb – üdvösségesebb – dolog adni, mint kapni. Az exegéták többsége nem kérdőjelezi meg a logion valódiságát, de megállapítják, hogy nincs igazában paralellje Jézusnál. Vö. viszont Mt 5,24; Lk 6,30: *aki kér tőled, annak adj*, és Mk 12,44; Lk 19,8–10. Azaz Jézus lelkületét és gyakorlatát sugározza ez a mondás. Ezen a helyen Jézus igéje igazi „Sitz im Leben”. E mondással Pál a gyülekezet vezetőit kötelezi hitükből fakadó felebaráti szeretet-áldozatra. – Az Ótestamentumban Isten kinyilatkoztatja, hogy mindenki igényt tarthat olyan életre, amely megérdemli az élet nevet. A szegényekről, özvegyekről, árvákról, szolgálókról ebben az értelemben gondoskodik (Lev 25,35; Deut 10,18k stb.). Sirák 4,31-ben olvassuk: „Nyisd ki a kezedet, hogy elvégy valamit, s ne csukd össze, amikor adakoznod kellene” (rk. ford.). A rabbinista irodalom is bő tanítást ad az adakozásról. – Végül ne sikkadjon el, hogy miután Pál Jézus szavával zárja beszédét, következik a leborulva mondott, lelkigondozását lezáró imádság.

Meditáció

A kereszten Isten megbékélt a világgal. Ez az örömhír csak úgy jut el az emberekhez, ha hirdetik és hittel elfogadják. Az igehirdetésben Isten cselekszik. Ez történt Efezusban is. Ezért az apostol most már nem az igét ajánlja a gyülekezeteknek, hanem fordítva: a vezetőket, az egyházat az Igének! „Efezusban” járva rácsodálkozhattunk, hogy e romjaiban is csodálatos hajdani pogány városban mily hatalmasan munkálkodott igéjével az Isten.

Az ige és a Szentlélek által létrehívott gyülekezetek előtt mindig nehéz és küzdelmes út áll, amelyen minden elvész, ami nem az igén áll. Az ige szolgálói jönnek és mennek, a kegyelem igéje megmarad és megtart nemzedékről nemzedékre. Isten maga a kőszikla (Deut 32,4), Krisztus a fundamentum (4,11–12); a Feltámadott és Élő, aki munkálkodik, Lelke által „hívja, gyűjti, ... megtartja” az egyházat. Igéje magában hordozza hatalmát, és a végső célig vezet, ahol a valamikor elveszett bűnösök a „minden szentek” koronáját kapják meg, s mint Isten gyermekei, örökösök lesznek (Róm 8,17).

Az elvilágiasodás és szektásodás kettős kísértése végigkíséri a gyülekezetek életét. Kétf frontos harcban állunk szüntelen. Ezért is nélkülözhetetlen az a lelkipásztori magatartás, melyet Pál is gyakorolt: személyesen törődött az erőtlennel, a hitben gyengéssel. Semminek nincs olyan hatása, mint a személyes példaadásnak. – Az igazi szeretet abban nyilvánul meg, hogy nem a fölöslegünkbenl adunk, hanem személyes áldozatunk áll a segítség mögött. „Az áldozat az élet legnagyobb mélysége.” (Beyer) Hát nem ezt tette Urunk és Megváltónk?

A „jobb adni, mint venni” ige nem állítja, hogy az elfogadás, a kapás ne lehetne boldogító, üdvösséges dolog. „A gyenge boldogan gyakorolhatja az elfogadás művészetét.” S nem ez-e mindnyájunk alapmagatartása Isten előtt? Mink van, amit nem úgy kaptunk? (Vö. Jk 1,17; az Apostoli hitvallás I–II. hitágazatának lutheri magyarázata; különféle fogalmi szótárak *adni*, *adomány* stb. szócikkei.) Isten mindnyájunkat adakozásra tanít. Abból, amit ő adott. A jókedvű adakozót pedig szereti az Isten. Aki így ad, feláldoz embertársaiért mindent: „elveket (1Kor 9,19kk), könnyű megélhetést, kényelmet, függetlenséget..., gőgös autonómiát, egészséget s végül magát az életet is” (Varga Zs.). Emberi méltóságunk, hogy az adakozó Isten „utánzó” lehetünk.

Munkában

Csodálatos hármasságban él az egyház: Isten, az ő elhívott szolgálói és a gyülekezet.

Isten. A lelkipásztor, a presbiterek Isten atyai kezébe teszi le mindig a gyülekezetet. Ezt tettem aktív lelkészként, és ezt teszem nyugdíjas koromban is. A meghallgatás bizonyosságával legyünk „szószólók”! S mivel sokszor

mindnyájan „gyengék” vagyunk, kölcsönösen szükségünk van egymás hordozó imádságára. S azért is, mivel nagyon nehéz saját fontosságunkon felülemelkedni, és még nehezebb Istenre bízni dolgokat.

Isten igéjében szólít meg és igéje által cselekszik. Élő Igéje Jézus Krisztus, akit nekünk ajándékozott az Atya, hogy bűnt, halált legyőzve legyen Urunk és Megváltónk. Általa alapozta meg az egyházat. Kegyelme eszközeivel, Szentlelke ajándékozásával hívja létre és formálja a gyülekezeteket bensőséges lelki közösségekké. Ebben a közösségben élhetünk áldottan és áldásosan. Testvéri, kölcsönös segítségnyújtásban. Ebben az egységben Isten felhasznál a gyülekezet építésében, gondviselő munkájában. Akik Jézusban egyek, közel vannak egymáshoz. Senkinek nem kell egyedül maradnia. Finnországban gyülekezetünk egyik csoportjának tagjai nem tudtak beszélgetni a testvérgyülekezet tagjaival, de átérezték, hogy Krisztusban egyek, és ragyogott a szemük ettől a belső örömtől. – Egy nappal azután, hogy egy matricát ragasztottam az autónkra, eltévedt idegenek kértek segítséget tőlem, mert meglátták a halat. Ők is keresztények voltak.

Elsősorban a gyülekezet vezetőinek kell épülniük, hogy építhessenek. Az ige és a Szentlélek által megtisztítva, megszentelve, Isten akarata szerint munkálkodva várjuk azt az örökséget, amelyben részesülünk, amikor mindent itthagynak...

A kéz. Addig pedig meg kell találnunk a helyes összhangot földi hivatásunk és a sajátosan keresztény Isten-szolgálat között. Életünk közvetlenül Istennek szentelt részében nyerünk újra meg újra erőt, hogy embertársaink segítése által is Istent szolgáljuk. Hiszen „a munka célja Isten akarata szerint az, hogy megkeressük vele az életünkhöz szükséges javakat, másrészt hogy feltűnés és személyválogatás nélkül nyújtsunk segítséget a rászorulóknak” (Próhle K.). – A munkával kapcsolatban ma – többek között – három nehézséget látok. Akik nem jutnak munkához, életbizonytalanságban érzik magukat, és a fölöslegesség érzése bénítja őket. – Vannak, akik „ennyi pénzért” inkább nem dolgoznak, például egy édesanyja nyugdíjából élő fiatalember. – Nagy pénzek lebegnek a szemek előtt – lehetőleg kis munkával, és általában nem a munka az érdekes, hanem a pénz. A kettő egészséges kapcsolata nincs meg. Tisztelet az elhivatottságból dolgozó pedagógusoknak, egészségügyben dolgozóknak és másoknak.

A szív. Vezessen bennünket Jézus tanítása: nagyobb boldogság adni, mint kapni. „Akkor válik felnőtte az ember, amikor tud adni. Ez életünk értelme... Isten adott életet, teret, időt gazdagságából..., hogy tudjunk adni.” (Dr. Hafenschner K.) Így ad a szülő gyermekének... „Az élet legmélyebb értelme, hogy gondját viseljük másoknak.” (P. Casals) Így gondolkodnak azok a fiatalok is, akik nyaranta mozgássérülteket üdültetnek. És milyen sok területen szükséges az embert méltóságához segíteni, azaz irgalmasságot gyakorolni!

Arra is vigyáznunk kell, hogy szolgálatunk hiteles le-

gyen. Az evangélizációk idején Zsindelyné Tüdős Klára nem fogadott el egy amerikai ismerősétől autót, inkább vonaton, szekérrel, gyalog járta a gyülekezeteket, mert a II. világháború utáni nyomorúságba nem illett az autó. – Gyermekünket arra tanítottuk: ne azt nézzétek, mit kapott más vagy mit kaphatnátok másoktól, mert akkor boldogtalanok lesztek, hanem adjatok, amit tudtok: időt, szeretetet... „Mert aki boldogít más, boldog csak az lehet” (KÉ 445). „Ha hátat fordítunk a szegényeknek, Istennek fordítunk hátat.” (Kalkuttai Teréz) Van-e elég „Paavo gazda” közöttünk? (Lásd a *Templomablak* című verseskötetet.) Vannak áldozatkész emberek, de több kellene! Talán éppen te hiányzol. „Az utcán megpillantottam egy kisleányt, aki didergett vékonyka ruhájában. Szemmel láthatóan semmi reménye nem volt arra, hogy tisztességes ételhez jusson. Dühömben így szóltam Istenhez: Miért engedted ezt meg? Miért nem teszel valamit? Egy darabig Isten nem szólt semmit. De akkor éjjel, egészen váratlanul, Isten válaszolt: Én tettem valamit: megteremtetelek téged.” (A. de Mello)

A szeretet mértéke az áldozat. Jobb adni... Az irsai gyülekezet is ezt tanulgatta. Élén járt a diakóniai és a GAS-munkában, és a kötelező offertóriumokon kívül sok éven át segítséget nyújtott egy-egy rászoruló gyülekezetnek. Azután a „kapás” örömét is megtapasztalhatta óvodája építésekor. – Most, amikor az előkészítőt írom, a Hernád melletti falvak árvízkárosultjai várják adományainkat. Vajon mennyire mozdítja meg Isten szívünket, kezünket?! „Az a kéz nyomorék, amelyik állandóan nyitottan vagy ökölbe zártan van.” Pedig „ha az ember megtanul jól adni, akkor megtanul jól is élni. Úgy érezzük, hogy életünket felemeli szeretetünk ajándéka” (Th. A. Carruth).

Bárdossy Tibor

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 20. VASÁRNAP

• *ApCsel 8,26–38*

A Krisztushoz vezérlő Szentlélek

Modern világunk egyik csodája, ahogyan a Földről, az űrközpontokból a világűrbe vezénylik a műholdakat, űrhajókat. Előfordul, hogy az előre eltervezett repülési pályát módosítják, a Földről bonyolult műveletekkel új pályára irányítják a tőlünk sokezer kilométerre sikló űrhajót. Isten Szentlelkének sokkal nagyobb csodája ennél az, ahogyan ő vezérel bennünket, embereket. Nagyobb csoda ez, mint bármilyen korszerű, automatikus vezérlő készülék, hiszen Isten Szentlelke hívó lelkeket vezérel, és nem halott gépeket. Mert az embernek is vezérlésre van szüksége.

Az etióp kincstárnok megtérésének történetén keresztül is Isten Szentlelkének vezető munkája ismerhető fel.

Horvátországban, Dalmáciában vannak olyan folyók, amelyek egyszerre eltűnnek egy mély szakadékban, aztán földalatti alagútban folytatják útjukat, majd több kilomé-

terrel arrébb újra a földfelszínre bukkannak. A Szentléleknek is ilyen titokzatos a munkája. Ezt szemlélhetjük és érthetjük meg a színesbőrű „pénzügyminiszter” és Fülöp találkozásának történetéből.

Ki volt a kandaké? Kandaké nem személynév, hanem hivatali név. A mai Szudán területén kell keresni országát, melyet a zsidók Kúsnak mondtak, fővárosa Meroe volt. Ennek az országnak volt pénzügyminisztere az udvari tiszt. A történetírók szerint előkelő és gazdag ország volt. Az ország kiterjedéséből és hatalmából következtetni lehet, hogy milyen fényes méltóság volt a kincstári felügyelői állás. Ez a nagyméltóságú ember messzi vidékről zárandokolt Jeruzsálembe, hogy imádkozzon, hogy vallást tegyen nyilvánosan is az egy igaz Istenről. Kétségtelen, hogy nem mehetett Júdeába titokban, s nagy kíséretet vihetett magával. És kétségtelen az is, hogy ez a kegyes kincstárnok otthon is imádkozhatott Istenhez, de nem akarta mellőzni az istentiszteletnek ezt a nyilvános formáját. Jeruzsálemből hazatérőben Ézsaiás jövendölését olvasta, mégpedig hangosan, amint ez akkoriban szokás volt.

A kandaké tehát imádkozó ember volt. Isten Lelkének a legjobb talaja az imádkozó lélek. Isten azokhoz a szívekhez tud legjobban hozzáférni, akik imádkoznak – vagy akikért imádkoznak. Isten azoknak válaszol, azoknak a lelkébe kapcsolódik be, azokat ragadja magával, akik hozzá imádkoznak.

„Szeressétek az imát! Vegyétek a fáradságot, hogy imádkozzatok! Az ima a szívet ajándékozta néktek, amíg elég nagy nem lesz, hogy befogadja és megtartsa Istent. Kérjete, keressétek, és szívetek elég nagyra fog válni, hogy befogadja őt, és hogy megőrizze őt a tietekként! Akkor többet tudunk nyújtani Jézusból, s többet szeretetéből az embereknek, akikkel találkozunk. Szeressétek az imát, éreztétek annak gyakran szükségét a napjaitok folyamán, vegyétek a fáradságot, hogy imádkozzatok! Az ima kitájtja a szívet, amíg képessé nem teszi rá, hogy maga fogadhassa be Isten adományát.” A csodálatos életű Teréz anya szavai ezek életünk egyik legdrágább lehetőségéről, az imádságról.

Bibliái történetünk másik szereplője Fülöp, akit az Úr angyala „járatlan útra” küld. Az Úr sokszor szokott így tenni övével engedelmisségük kipróbálása végett. Mert ha világosan nincs is kifejezve, az Istennek minden parancsa hallgatólag azt az ígéretet foglalja magában, hogy valahányszor neki engedelmeskedünk, mindennek, amihez hozzáfogunk, áldott kimenetele lesz. Fülöp angyali közlésen keresztül kapta a parancsot. Akkor tud vezetni Isten Lelke, ha parancsot ad, és mi engedelmeskedünk, engedelmisséggel válaszolunk Isten üzenetére.

Fülöp engedelmes, és megy. Megérti a parancsot, amely belülről szól, belülről hív, és kívülről az események csodálatosan egyeznek. Nem véletlen ez. Isten Szentlelke vezetésének a csodái ezek. Így lesz Fülöp eszköz, az Írás magyarázója, az Ige hirdetője, Isten üzenetének továbbadója. A felelősség Lelke, a misszió Lelke ott élt Fülöp, ott élt az

első keresztények szívében. Hiszen ők kapták az üzenetet: minekutána megkaptátok a Szentlelket, lesztek nékem tanúim a Föld végső határáig.

Vajon mi engedelmeskedünk-e a Lélek szavának? Sokszor nem is kívánja tőlünk az Úr, hogy akkora utat tegyünk meg, mint Fülöp a gázai úton. Talán a lépcsőházban vagy az utcán hozza elénk Isten azt, aki felé alkalom nyílik a bizonyosságtételre. Talán a munkahelyen vagy az iskolában sodródunk össze valakivel, aki felé mi tartozunk „magyarázattal”. Ha a Lélek indít, szólalj meg! Ne engedjük úrrá lenni magunkban a hamis félelmet: nincs adottságom ahhoz, hogy bármit is tegyek a másik emberért, vagy szóljak neki Isten szeretetéről.

Hadd utaljak ismét Teréz anya szerzetesközösségének „ars poeticájára”: „Ami fontos számomra, az az egyén. Ahhoz, hogy tegyünk valamit az egyes emberért, egészen közel kell kerülni hozzá. Hiszek a személyek közötti kapcsolatban: számomra mindegyik személy Krisztus, és mivel Jézus egyedüli, számomra az adott személy is egyedüli a világon. Nem tömegeket ápolok, hanem csak személyeket. Ha a tömegeket nézném, soha nem kezdeném el.”

Miután Fülöp – a Lélek szavának engedelmeskedve – Ézsaiás szavaiból elmagyarázta az Isten igazságára szomjas kincstárnoknak, hogy kicsoda Krisztus, magától értődő vággyal tör föl szívéből a vágy és ajkáról a kérdés: *Íme, itt a víz! Mi akadály annak, hogy megkeresztelkedjem?* A Lélek elvégezte a kincstárnok szívében azt a munkát, amelynek eredményeképpen teljes meggyőződéssel, teljes szívből ki tudja mondani a nagy vallástételt: *Hiszem, hogy Jézus Krisztus az Isten Fia.*

Isten Lelke ma is munkálkodik közöttünk, és a legkülönbözőbb és legváltozatosabb módon éri el a ma emberét. Egészen friss, alig kéthetes bennem az a nyári élmény, amely által ezt ismét megtapasztalhattam.

Ismerősökre hivatkozva hívott fel telefonon két egyetemista leány azzal a kéréssel: hadd jöhessenek el egy hét múlva kezdődő ifjúsági táborunkba, mert az egyetemük kívánsága szerint gyakorlati munkát kell igazolniuk. Kérésükre kis tétovázás után igent mondtam, s személyes megbeszélésre hívtam őket, ahol elmondtam, mi lesz a tábori program, a főtéma, milyen a tábor lelkesége, mit szeretnénk megvalósítani és elérni Verőcén a 40 csömöri fiattal. A beszélgetés során egyikőjükéről kiderült, hogy konfirmált evangélikus, bár a konfirmáció óta nem járt aktívan a gyülekezetében. Aztán megbeszéltük, hogy a lányok mit tudnának vállalni a fent vázolt tábori programból, s megállapodtunk: segítenek az esti áhítatok utáni vetélkedők lebonyolításában, valamint egyikőjük jól ismervén a Duna-kanyart, lehet a túravezető. Fiatlajaink könnyen befogadták a két kedves, közvetlen fiatal, a tábor ideje alatt Gondviselőnk megáldott bennünket jó idővel, megóvott balesettől, bajtól, kellemetlenségektől, és Isten Lelkének vezetése segítette a fiatalok között Jézus példázatainak megértésében, az imádságos elcsendesedésben, a csoportos beszélgetések őszinte kitérkezésében.

Az utolsó előtti tábori estén kellett ismét felismernem, hogy a dolgozók mind Isten kezében vannak, s miért vezette egyetemista „túravezetőnket” a Gondviselő igazoláért táborunkba. Tábori szobácskámba bekopogva négy-szemközti beszélgetésben elhangzott újdonsült ismerősöm szájából a megrendítő mondat: „Sem a szüleim, sem a nagyszüleim, sem én nem vagyok megkeresztelve – szeretnék megkeresztelkedni...”

Azóta a keresztelezésre való felkészülés stádiumában vagyunk, de mindkettőnk szívében hasonló érzés él, mint amit a főkomornyikról ír az Ige: *örvendezve haladt tovább az útján*. Mert ez a Krisztushoz vezérlő Szentlélek csodája ma is.

Ajánlott irodalom

Balikó Zoltán: *Isten iskolájában*. Luther Rózsa Alapítvány, Pécs 1999. 321. o.

Hullámhossz. Evangélikus lelkészek igehirdetései az egyházi esztendő ünnepein 2003–2004. Luther Kiadó, Budapest 2003. 266–270. o.

Solymár Péter

REFORMÁCIÓ ÜNNEPE

• Lk 12,1–10

Exegézis

A textust megelőző fejezetben Jézus a farizeusokkal folytatott vitája során feltárja a lényeges különbséget önmaga és ellenfelei között. Ezt követően látja elérkezettnek az időt arra, hogy tanítványainak is komoly tanítást adjon. A hangsúlyos mondanivalókat tartalmazó beszéd, nagy sokaság jelenlétében ugyan, de kifejezetten a tanítványok felé hangzik, és a tanítványi hivatás értékrendjének tekinthető. Lukács bravúros szerkesztői munkával olyan beszédet állít össze Jézus szavaiból, amely sokrétűsége és nagy terjedelme ellenére világos gondolatmenetű. Jézus úgy szólítja meg tanítványait (feltehetően a bővebb tanítványi kört), hogy egyúttal leendő gyülekezetéhez, azaz egyházához is szól. Szavai biztatóak és ígéretesek, de egyúttal felelősségre intőek és kötelező erejűek is. Jézus ezirányú koncepcióját a fejezet 48. verse így foglalja össze: *Akinek sokat adtak, attól sokat kívánnak, és akire sokat bízta, attól többet kérnek számon*.

1–3. v. Tanításában Jézus először a farizeusi kegyesség lényegétől (s egyben legnagyobb tévelygésétől), a képmutatástól óvja tanítványait. A dolog abban áll, hogy az ember mást mutat, mint ami a szívében van. Ez a magatartás a tanítványt elsősorban az evangélium hirdetésével kapcsolatosan érheti utol. Megtörténhet, hogy emberektől való félelemből vagy szégyenkezésből elleplezi a Krisztushoz tar-

tozását, és csak titokban mer beszélni róla. Jézus szerint azonban ez a titkolózás értelmetlen, mert előbb vagy utóbb úgyszólván fény derül rá. Krisztus evangéliumát nem lehet rejtgetni és nem lehet elhallgatni, azt hirdetni kell.

4–7. v. A Mester számol azzal, hogy a tanítványoknak esetleg életüket kell kockára tenni az evangéliumért, mint ahogyan az később valóban be is következett. Hiszen amikor Lukács leírja ezeket a sorokat, a tanítványok többsége már vértanúhalált halt. Jézus jó előre tekintettel van a várható félelemre, amely majd a tanítványokra törhet. *Ne féljete!* – mondja nekik, de mondanivalóját rögtön ki is egészíti, hogy a félelmet helyes irányba terelje: *Ne féljetek emberektől, legyenek azok a földi hatalom kisszerű vagy akár magas szintű képviselői, de féljetek az Istentől, aki örök kárhozatra vehet titeket!* Merthogy ez vár a tanítványra, ha megtagadja Jézust. Hiába biztosítaná megalkuvással földi egzisztenciáját és testi épségét, ha a végső ítéletben elveszítené az igazi életet. Jézus a hit kockázatát méri ki tanítványaira, de ha vállalják, akkor ez a hit a gondviselés Istenéhez köti őket. Ahhoz az Istenhez, aki a legközönségesebb madarakat és az emberi hajszálatokat is számon tartja. Hogyne gondoskodna akkor azokról, akiket az ő Fia barátainak nevez?!

8–10. v. Jézus először eloszlatja a tanítványok félelmét és hitre buzdítja őket, majd igen fontos döntés elé állítja valamennyiüket. Felvázolja, hogy mi történik azzal, *aki vallást tesz rólam, és azzal, aki megtagad engem...* A mesteri szóhasználat érzékelteti, a textust követő 11. vers pedig egyértelműen utal is rá, hogy itt nem a mindennapi bizonyágtételről, igehirdetői szolgálatról van szó, hanem rendkívüli helyzetben való tanúskodásról. Hivatalos számonkérésről, illetve arra adott válaszról, állásfoglalásról. Jézus azt várja el tanítványaitól, hogy amikor ilyen nehéz helyzetben kell hitüket megvallaniuk, ne emberekre nézzenek, hanem az Isten előtti számadásra, és bátran tegyenek vallást hitükről. Jézus Lukácsnál csak rejtetten beszél isteni hatalmáról, szemben Mátéval, aki nyíltan ki mondja Jézusnak az Emberfiával való azonosságát. (Mt 10,32) Ennél is rejtettebb a 10. vers tartalma, mondanivalója. Feltehető, hogy az első században a zsinagógába visszatérő keresztényektől megkövetelték Jézus megtagadását, s annak kijelentését, hogy ördög van benne. Erre van bocsánat, mondja Jézus. A Szentlélek tudatos káromlására viszont nincs. Ez ugyanis súlyosabb, mint a Szentlélek megszorítása vagy kioltása (1. Ef 4,30 és 1Tessz 5,19).

Gondolatok az igével kapcsolatosan

Az ígét meghallva az idősebbekben nyilvánvalóan felötlenek majd azok az évtizedek, amikor Krisztus követéséért, a templombajlásért gyakran járt – ha nem is megöletés vagy testi sértés, de legalább – „finomabb” büntetés. Ha nem büntetés, akkor mellőzés. Valamiféle hátrány, amely érezte a keresztényeknek a társadalomban elfoglalt he-

lyét, „persona non grata” voltát. A Krisztus-követők hitbéli megmérettetésének nehéz időszakai voltak ezek, amikor alaposan „megrostálódott” a tanítványi sereg. Be kell látnunk azonban, hogy a helyzet hivatalos megváltozása nem hozott komoly eredményeket. Egyrészt: a beidegződött félelmek nem könnyen oldódnak. Másrészt: a mai ember már nem a keresztény „bizonyágtevők fellegébe” született bele. A krisztusi értékrend helyett más értékrendek a meghatározóak. Sikerorientált világunkban ha nem is büntetendő, de megmosolyogni való a keresztény hit és magatartás. Manapság minden a pénzről szól, gyakran még a gyermekeknek szóló esti mesék is. (Az egyik rajzfilmben a fő témát, a pénzhajhászatot egy kanapé díszpárnáján ékeskedő dollár-jel nyomatékosítja.) Hol van ma már a magyar népmesék világa és áruházban igazságot szolgáltató Mátyás királyunk országa? A mai ember önmagában, saját igazságában hisz, és elsősorban a saját alkalmasságáról, képességéről kíván bizonyosságot tenni. A saját egzisztenciáját óhajtja építeni, akár mások eltaposása árán és útján is. A keresztények nem igazán illenek ebbe a képbe. Ennek bizonyosságául íme egy példa.

Csinos és divatos, szakmájában sikeresnek mondható, városi fiatal lánnyal beszélgettem a napokban. Szóba került, hogy egyetemista fiam, baráti körével együtt, immár rendszeresen ingyenes belépésű képzőművészeti alkotótáborokat, kiállításokat, zenés esteket és templomi jótékonyági hangversenyeket szervezve tölti szünidejének napjait községünkben. A hölgy felcsillanó szemekkel ezt kérdezte: Na és mi a haszon, mennyire fizet jól ez a vállalkozás? Amikor elmondtam, hogy a haszon egyáltalán nem pénzbeli, sőt inkább a fiatalok zsebpénzét és szüleik pénztárcáját is megterheli, a jótékonyági bevételeket pedig a fiatalok mindig rászoruló egyének vagy szervezetek megsegítésére fordítják, lesújtó, sőt „lesajnáló” pillantások érkeztek válaszul. Ma már nálunk nincs kifejezett keresztényüldözés. De körülbelül ilyen és hasonló pillantások gyakran érik a keresztény embereket. Nem divatos, nem jól jövedelmező vállalkozás a Krisztus-követés, a másoknak szolgáló, krisztusi értékrend szerinti élet. Aki nek megvan a magához való esze, az másra használja energiáit, mással tölti az idejét, másképpen éli az életét.

Ilyen környezetben, ilyen viszonyok közt kell megszólaltatnunk az ígét. Ráadásul reformáció ünnepe. Egy olyan ünnepe, amely közel fél évezreddel ezelőtti eseményekre utal. Amely ünnep valójában csak a leghűségesebbek tudatában létezik. Fontos, hogy mindezzel számoljunk, mind ezt tudomásul vegyük. Akkor teszünk eleget az ígének, akkor nem lesz az ige hirdetésünk maga is képmutató.

Amit az ige alapján hirdetni kell

Mivel a textus tudatos és világos felépítésű, tanító jellegű ige, amelyet Jézus a tanítványainak és jövőendő egyháznak is címzett, alkalmas arra, hogy az ige hirdetés az álta-

la felvetett témák szerint haladjon. S mivel a reformáció fő célja a Jézushoz és az ígéhez való visszatérés volt, nagyszerűen adódik a kapcsolat magával az ünneppel is.

Jézus tanítása

1. Óvás a képmutatástól

Fő az őszinteség! Hosszú távon az a kifizetődő. Isten előtt pedig egyébként sincs titok.

A reformáció önvizsgálatra szólította fel az egyházat. Ez ma is érvényes és időszerű.

2. Óvás a félelemtől

Ne félj emberektől, csak Istent féld!

A reformátorok gyakran kértek és kaptak bátorságot Istentől. „Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk?”

3. Óvás az aggodalmaskodástól

Isten kezében vagy! Még hajszáladat is számon tartja, hát még téged magadat, akiért életét is adta.

Reformátorunk mindent Isten kezébe tett le és mindent az ő kezében tudott.

4. Felszólítás vallástételre

Szólnod kell, mert van kiről és miről! Tégy bizonyosságot Jézusról, személyes Megváltódról!

Mondd te is bátran a reformátorral együtt: „Itt állok, másként nem tehetek. Isten engem úgy segítjen. Ámen.”

Lászlóné Házi Magdolna

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 22. VASÁRNAP • Lk 12,54–59

A folyó egyházi évben ez a vasárnap az utolsó előtti megelőző vasárnap, ezért az Agendában a Szentháromság ünnepe utáni 25. vasárnap liturgiáját és perikópáját kell használni. Az utolsó három vasárnap eszkatologikus kitekintésű blokkot alkot, ami akkor is megmarad, ha az adott évben, amilyen a mostani is, nincs 27 vasárnap Szentháromság ünnepe után. Ilyenkor az eszkatologikus blokkot megelőző vasárnapok liturgiája és textusai esnek ki.

Úton

A bibliai eszkatológiának és a hozzá kapcsolódó apokaliptikának a cél felé haladás adja az alapját. Vannak antik és mai vallások és filozófiák, amelyek a történelmet ciklikus körforgásnak, mások időtlen vagy örökké tartó helybenjárásnak fogják fel. Ezek esetében eszkatológiáról nem lehet beszélni. A teremtéstörténettől kezdve az egész Szentírás

lineáris történet szemléletet tükröz, amelynek célját és irányát Isten határozza meg.

Isten ítélete felé halad a világ, benne az egyház, az emberiség és benne az egyén. Az Ószövetség nagyon sok próféciaja szól Jahve napjáról, másutt a harag, a bosszú napjáról. Megsemmisítő ítélet következik Isten pusztító hatalmával. Más prófécia viszont pozitív tartalommal töltik meg az Isten napja terminust, amikor is Isten tökéletes békességet és harmóniát teremt, amelyben jogosság és igazság uralkodik.

Az is megfigyelhető, hogy a pozitív és negatív jövődölések külön-külön próféciaokban jelentkeznek, nem pedig egyszerre vagy összekeverve. Ennek az az oka, hogy az Ószövetség próféciainak nagy része Isten ítélő beavatkozását, haragjának kiadását saját népére, annak egy részére, más népekre vagy minden népre (rengeteg variációt találunk) immanens, jelen világunk eseményének tekinti. Ugyanúgy az irgalmas, boldog jövőt hozó isteni cselekvés ígérete is e földi keretek között mozog. A kétféle prófétai ígéret attól a történelmi szituációtól függ, amelyben az Úr napjának jövődölése született. Vannak persze az immanens világ kereteit szétfeszítő, radikális prófétai várakozások is, mind fenyegető, mind reményt adó tartalommal.

Az Újszövetség annyiban hoz újat az Ószövetséghez képest, hogy a végső dolgok, így az ítélet középpontjába Jézus Krisztus kerül. Működése, halála és feltámadása határozza meg az Újszövetség jövőképét. Az inkarnáció, a kereszt és az üres sír maga is eszkatologikus esemény.

Az idők jelei

Meteorológiai mérőeszközök, műholdak nélkül is lehet időjárás előrejelzést adni. Hatalmas irodalma van a népi időjárás megfigyeléseknek és prognózisoknak abból az időből, amikor még egyáltalán nem voltak ma használatos műszerek. Bizonyos jelek alapján Jézus korában is tudtak helytálló következtetéseket levonni, prognózist készíteni.

Jézus szemrehányása arra utal, hogy a legfontosabb jel felismerésére képtelenek. Ez a jel ő maga. Jelenléte a világban, annak a ténye, hogy itt van az emberek között, hogy azt hirdeti, amit hirdet, azt cselekszi, amit cselekszik, ez az Istentől küldött leghatalmasabb jel. Egyértelműbb, világosabb, szembeötlőbb, mint a légköri jelenségek, mégsem veszik észre, nem fogják fel a jelentőségét és következményeit. Pedig amikor a jelekből előre tudják, hogy eső vagy hőség jön, akkor ahhoz alkalmazkodva készítik a terveiket, napirendjüket, annak megfelelően fognak munkához, indulnak útnak.

A Jézusban adott isteni jel felismerése hosszú távra határozza meg az ember egész életrendjét. Új irányultságot és viszonyulást teremt, bibliai kifejezéssel megtérést követel. Az Istenhez térő alkalmazkodás, vagyis az iránta való szeretet és engedelmisség a megtérés lényege. Előbb-utóbb létrejön a vele való találkozás megtérés nélkül is,

úton vagyunk a textusbeli „előljáró” felé, és egyszer odaérünk. De nem mindegy, hogy megengesztelt vagy minket vádoló útitársakkal érünk oda. Még az úton – földi életünk útján – kell a dolgokat rendezni Istennel és az ember-társsal.

Itt van az összefüggés az 54–64. és az 57–59. vers két különállónak látszó példája között.

Kiengesztelt felebarát

Jézus maga szabadít fel a megtérésre és a kiengesztelésre. Nagyon sok szó esik, olykor könnyelműen a bűnbocsánatról. Az „olcsó kegyelemről”. Jézus mindenkinek mindig mindent megbocsát. Ez a Pál apostol által „vétkezzünk bátran” kifejezéssel jellemzett visszaélés. De most nem erről van szó, nem is a nagyon komolyan vett és mélyen átélt kegyelemről és bűnbocsánatról. Kevesebbet beszélünk az engesztelésről és a jóvátételről. Amikor nem az ellenünk elkövetett vétkek megbocsátásáról van szó, hanem a mi vétkeink másokat, egyéneket, kisebb-nagyobb közösségeket sújtó, károsító, olykor rettenetes súlyáról. Lk 19,1–10, Zákheus története világít rá erre a kérdésre. A vámszedő felszabadult arra, hogy önként jóvátegyje azt, amit sokak ellen vétett. Jézus közelsége nélkül erre nem lett volna képes. Belátni, beismerni, ha lehet, jóvátenni a vétket, így engesztelve ki a miattam testi, lelki, anyagi kárt szenvedett felebarátot – ez talán még nehezebb, mint az ellenünk vétkezőnek megbocsátani. A megbocsátásban mégiscsak van valami emelkedettség, fennkölttség, a nemes jótett jól-eső tudata. Bocsánatot kérni, engesztelni, jóvátenni merő megalázkodás, lemondás, a szenvedés egy fajtája. Aki ennek a vállalására képtelen, az talán jobban gyűlöli azt, aki ellen vétkezett, mint azt, akinek a vétkétől maga szenved. Valahogy így: „Megbocsátom, hogy vétketél ellenem, de azt nem tudom megbocsátani, hogy én vétkeztem ellened.” Sok kibékíthetetlen haragnak ez az oka. A megbántott már régen megbocsátott, de a vétkes konokul elzárkózik.

Talán nagyobb és nehezebb feladat saját vétkünket belátni és megbánni, mint másokét megbocsátani.

Útközben megszabadulni a panasztól. Megszökni? Eltenni láb alól? Elbújni? Isten ítélete elől így nem lehet kitérni. A mennyei Bíró megtalál, mint Káint.

A megszabadulás módja

Jézus egész szolgálata arra is rávezet, hogy hogyan lehet megszabadulni a panasztól még időben, amíg úton vagyunk vele. Nem a személyétől kell – nem is lehet – megszabadulni, hanem attól a viszonytól, amiben ő a panaszos, én pedig a vádlott vagyok. A konkrét bűnök megbánásával és kiengesztelésével.

Jézus megtért szívvel a követésére hív, ez az ő preventív segítségével. Eleve olyan életformát kínál, amely nem panaszosok szenvedő tömegét fordítja ellenem, hanem egymás terhét hordozó közösség tagjává tesz.

Akár mennyire népszerűtlen vagy elavult gondolat a magukat modernnek tartó, csodás jövőt álmódó, mindent megváltoztatni akaró utópisztikus víziók világában élő teológusok számára, mégis megkerülhetetlen a bűn kérdése. A bűn ugyanis nem a csodás jövő álma, hanem a jelen konkrét realitása. Isten szent és jó akaratának, a Tízparancsolatnak az evangéliummal való felülírása, eliminálása, hatályon kívül helyezése végzetes tévelygés. Isten ugyanis nem azért közölte az akaratát, hogy púpot rakjon a hátunkra, vagy hogy betartásával üdvösséget hozó jócselekedetek érdemeivel kérkedhessünk.

Isten a Tízparancsolattal a felebarátot, egyet vagy soka-

kat oltalmazza, védelmezi az én indulataimmal, önző hajlamaimmal és a számára káros tetteimmel szemben. Kinek-kinek a hatásköre, ráruházott vagy bitorolt hatalma határozza meg, hogy döntéseivel, életvitelével és konkrét tetteivel hány ember életét tudja oltalmazni, segíteni vagy megkeseríteni, megrabolni, tönkretenni.

A textus két ember személyes kapcsolatáról beszél. Tovább lehet, sőt kell látnunk azonban az individuáletikán. A Jézus által vázolt kép univerzális jellegű. Valóban két ember konkrét viszonyával kezdődik, de tágul a kör. A vétkek hatásai egyszerre több embert, egészen különböző csoportokat érintenek családtól az emberiségig. Sőt egyre súlyosabbak, hatásukban globálisan veszedelmesek az ökológiai bűncselekmények. Isten mindent számonkér. Jobb tehát megbékélni, kiengesztelni, jóvátenni. Amíg az úton vagyunk.

Baranyai Tamás

A Lelkészakadémia 2004. évi kurzusai

1. kurzus

November 8-a és 16-a között lesz az első továbbképzés Balatonszárszón, az egyházi üdülőben. A kurzus témája a Hegyi beszéd, amelyet dr. Cserháti Márta vezetésével dolgoznak fel a résztvevők. A délelőtti teológiai műhelymunka a következő tematikára épül:

1. A Hegyi beszéd mint a bibliai (ószövetségi) és a görög erkölcsiség szintézise. Felebaráti szeretet és autonómia. Értékek forradalma: arisztokratikus értékek átlagembereknek? (Az első műhelymunka Gerd Theissen LP-tanulmányára épül.)

2. Kérdések és feszültségek a Hegyi beszéd értelmezésében. Teljesíthetetlen követelések? Megigazulás cselekedetek által? Kétféle erkölcs? Bűnösségünk tükre? Interim etika? Utópia és „keresztény realizmus”? Bölcsesség vagy eszkatológia?

3. Boldogmondások: ígéret vagy követelmény? Jézus és a törvény: „azért jöttem, hogy betöltsem”. Az antitézisek: a törvény szigorítása, meghaladása vagy érvénytelenítése? Az ellenség szeretete: a jézusi etika sarokköve és botrányköve.

4. Az igazi kegyesség: jótékonyág, imádkozás, böjtölés. A társadalmi elfogadottság csapdái. A Miatyánk mint a Hegyi beszéd középpontja.

5. „Szociális parainézis”: a pénz mint a legnagyobb veszély? Mi szükséges, mennyi elég?

6. Ítélezés, ítéletalkotás és önismeret. Az aranyszabály: ami összeköt. Ne beszéljünk a hamis prófétákról? Két út, két kapu és az ember szabadsága.

2. kurzus

November 29-e és december 2-a között kerül sor a második tanfolyamra, szintén Balatonszárszón. *Az ünnep vonzásában* címet viseli ez a kurzus, amelynek keretén belül a karácsonyi textusokkal foglalkozunk dr. Szabó Lajos és Szabóné Mátrai Mariann vezetésével. Az ünnep három napját a tanfolyam három napjával kapcsoltuk össze, az egyes napok témáját az adott ünnep textusa adja. (Kedd – szenteste, szerda – karácsony első napja, csütörtök – karácsony 2. napja.) A három délelőtti műhely témái a következők:

1. Lk 18,17: *...mint kisgyermekek...*

2. Mt 1,20b–23: *Velünk az Isten!*

3. Mt 11,25–30: *...megnyugvást találtak...*

A három igeszakasz jól illeszkedik egymáshoz: a jézusi ember hitbéli növekedésének útját tárja elénk. Ez a gondolat adja majd a kurzus gerincét. Az igehirdetési alapigéket a biblikus és homiletikai alapvetést követően közösen dolgozzuk fel, emellett beszélgetünk a karácsony üzenetének missziói és lelkigondozói aspektusáról, az ünneppel kapcsolatos tapasztalatainkról, élményeinkről, csalódásainkról és várakozásainkról.

A kurzus november 29-én este a vacsorával kezdődik, és december 2-án az ebéddel zárul.

Jelentkezni az első kurzusra okt. 15-ig, a másodikra okt. 31-ig lehet. A jelentkezéseket feltétlenül írásban kérjük a banki lelkészi hivatal címére (2653 Bánk, Hősök tere 12.) vagy a narziss@hu.inter.net e-mail címre.